

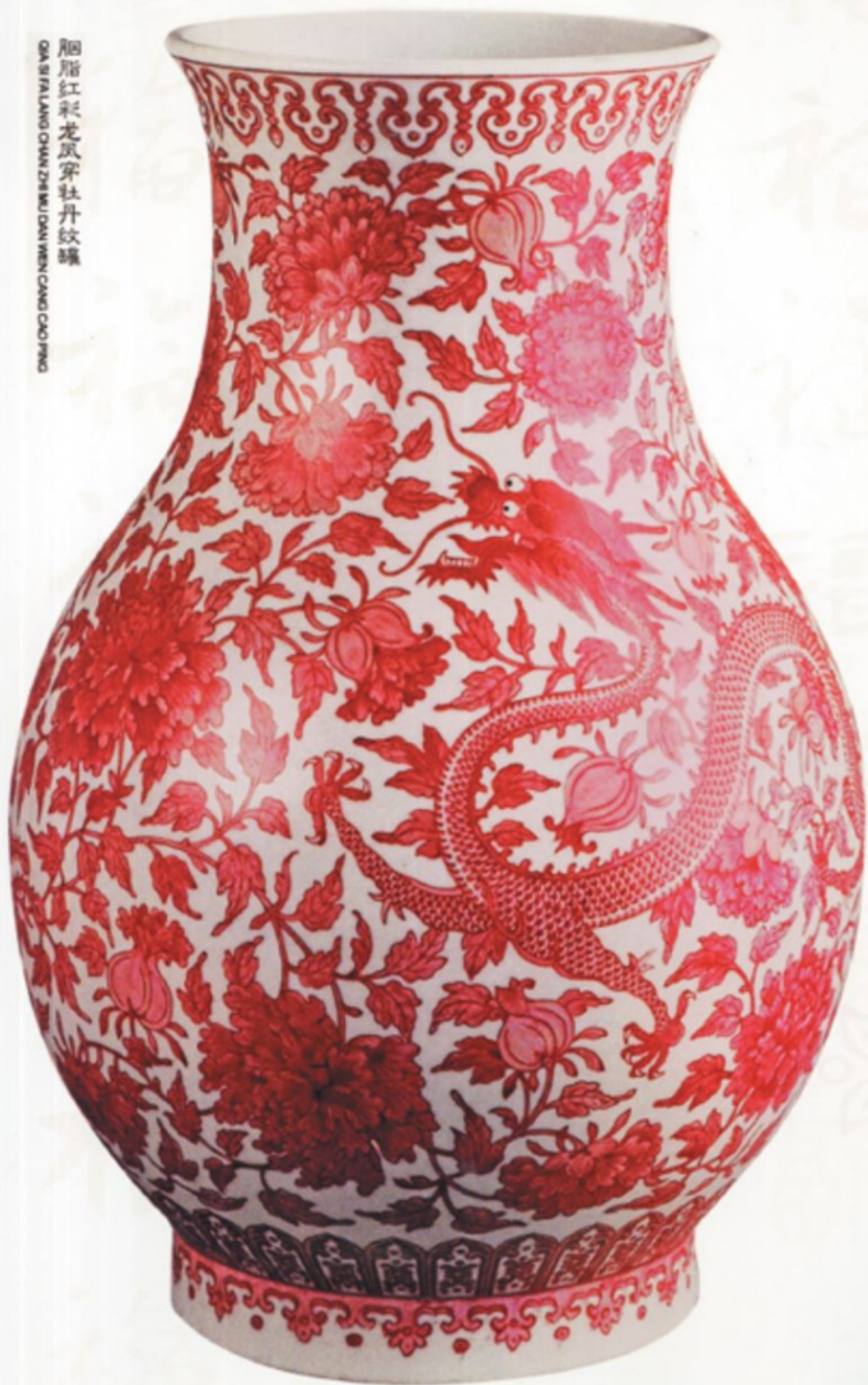
magazin istoric

Apare din aprilie 1967

MAI 2011

胭脂红彩龙凤穿牡丹纹罐
QIA SI FALANG CHUAN ZHI MU DAN WEN CANG CAO PING

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

MAI 2011

SUMAR

mai 2011

4 Când orașul
îl va înghiți pe om
A.J. TOYNBEE

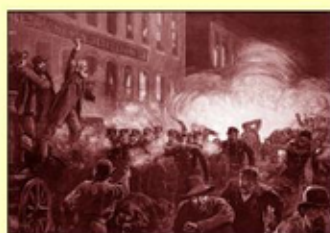
RECITIND ISTORIA

5 „Descălecatul“...
peste linia Huntington
M.E. IONESCU

10 Tezaurul
în pericol:
soluția chineză
A.E. BUDURA

15 Privind
prin hublou
Planeta Albastră
D.-D. PRUNARIU

20 Danț, flori,
confetti și... imnul regal
de Ziua Muncii
L. ZAMANI

DICȚIONAR ISTORIC

24 Macedonia
I.G. ANDREI

29 Manuscrisul
pe care nu l-a pierdut
Securitatea
„Așteptând ceasul
de apoi“, de Dinu Pillat
R. SPIRIDON

PORECLA ÎN RENUME

32 Regina în saboți
F. DOLGHIN

MICA ÎNȚELEGERE – 90 ANI

33 Naștere
cu speranță...
M. TEJCHMAN

37 ...moarte
cu premeditare
D. PREDA

41 Fiul hatmanului,
general maior
în armata franceză
O. ANDRICI

42 Un destin
în cinci întrebări
Robert Schuman
T. STĂNESCU-
STANCIU

MICROARHIVA MAGAZIN ISTORIC

46 Consilieri
sovietici pentru noul
Teatru Național
C.P. BUIUMACI

magazin istoric

Anul XLV – serie nouă – nr. 5(530)

mai 2011

www.magazinistoric.ro

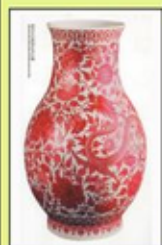
e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

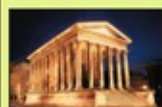
1 Mormântul lui Francisc al II-lea, ultimul duce al Bretoniei, mort în 1488, a fost comandat de fiica sa Anne și este adăpostit de Catedrala Sfântul Petru din Nantes. Este considerat o culme a sculpturii bretonne. Sarcofagul are în cele patru colțuri patru statui feminine, ce întruchipează cele patru virtuți: Puterea, Cumpătarea, Dreptatea și Prudența. Statuia care simbolizează Prudența are în mână dreaptă un compas, ce semnifică măsura necesară în toate, și în stânga o oglindă, simbol al reflecției. Capul reprezintă de o parte chipul unui bătrân, cel care cunoaște trecutul, iar de cealaltă o tânără, ce privește către viitor

2 Porțelanul chinezesc a atins în perioada Dinastiei Qing momentul de culme al evoluției sale, cum o dovedește și această vază

3 *Maison carrée* (Casa pătrată) din orașul Nîmes, unul dintre cele mai cunoscute monumente din lumea romană, construit între anii 4-5 d.H., este singurul templu din orașul antic integral conservat. Ajuns pe rând biserică, sediu al arhivelor departamentale, muzeu, a fost la origine templu dedicat lui Caius Julius și Lucius Caesar, cei doi nepoți și, apoi, fii adoptivi ai împăratului Augustus

4 Maria Leszczyńska (1703-1768), fiică a regelui polon Stanisław I, a fost căsătorită la 4 septembrie 1725, pe când avea numai 15 ani, cu Ludovic al XV-lea, devenind astfel regină a Franței. I-a dăruit acestuia, deci noii sale patrii, zece copii

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician
DINU C. GIURESCU,
academician
IOAN-AUREL POP

Redactor-șef
Dorin Matei

Secretar general de redacție
Florentina Dolghin

Redactori:
Theo Stanciu,
Irina Țăranu

Secretar de redacție
Theodor Lianos

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotesei
Secretariat
Constanța Avram

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Măărăcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III,
camerele 283 (secretariat și difuzare), 285, 287,
Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 15, Căsuța poș-
tală 15-702, Cod 010155, Telefon, Fax:
021.315.09.91, 021.312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București

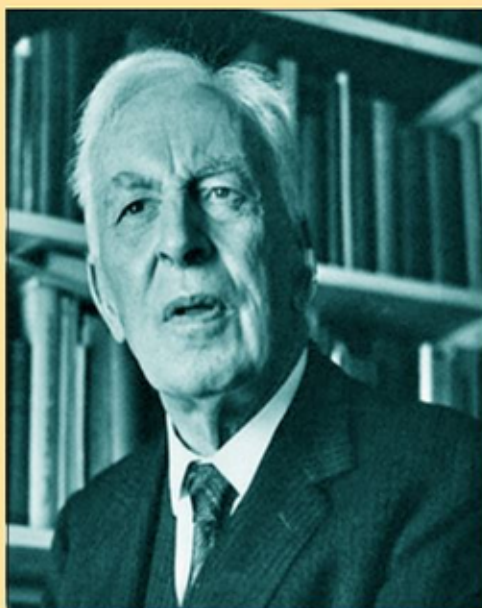
ORAȘUL MONDIAL

ARNOLD J. TOYNBEE

Problema ce se pune nu este dacă Ecumenopolis se va naște într-adevăr, ci dacă creatorul ei, omenirea, va fi stăpânul sau victima ei. Reușivom oare să facem din Ecumenopolis un habitat tolerabil pentru ființe umane? Răspunsul la această întrebare depinde de faptul dacă omenirea va ști să ia din timp și în mod eficient măsurile necesare pentru a structura Ecumenopolis, astfel încât să corespundă dorințelor și nevoilor

oamenilor înainte de a se fi stabilizat într-o formă întâmplătoare, devenind un fapt împlinit ireversibil. Dacă vrem să atingem acest obiectiv, nu mai avem timp de pierdut. În ultimii 30.000 de ani, treburile lumii au intrat în viteză și această accelerație a ajuns acum la un asemenea grad, încât ne aflăm permanent în primejdie de a fi depășiți de evenimente nedorite și indezirabile. Fericirea și poate chiar supraviețuirea rasei umane constituie miza politicii – sau a lipsei de politică – a actualei generații. Problema se pune dacă vom ști să acționăm acum pentru a umaniza Orașul mondial, în care copiii noștri și copiii copiilor noștri vor trebui să trăiască în orice caz, fie că condițiile de viață vor fi sau nu suportabile.

Două curenți împing omenirea înspre Ecumenopolis, ambele puternice, ambele având aceeași direcție. Unul dintre aceste două curenți este creșterea rapidă a populației lumii, îndeosebi în rândurile majorității

paupere. Al doilea curent care împinge spre Ecumenopolis este migrația de la țară la oraș, care are loc simultan și se desfășoară atât în țările „în curs de dezvoltare”, cât și în cele dezvoltate.

Astfel, populația orașelor se înmulțește simultan din trei surse: explozia demografică în rândurile populației celei mai sărace și mai înepoiate, surplusul de populație rurală creat de explozia demografică con-

temporană în sectorul corespunzător al societății de la țară și descreșterea numărului populației rurale, pentru motive diferite, în țări de categorii diferite. Toate aceste trei mișcări la un loc fac ca explozia demografică să capete forma unei explozii urbane. Populația orașelor crește într-un ritm mai rapid decât populația lumii luată în ansamblu, deoarece populația zonei neurbane a părții locuibile a suprafeței de uscat a lumii se revarsă în orașe. Prin urmare, nașterea Orașului mondial este inevitabilă, dar în același timp reiese că Orașul mondial nu va acoperi întreaga suprafață de uscat a globului. Va fi un Oraș mondial în sensul că toate megalopolisurile locale se vor contopi într-un singur oraș, ca rezultat al expansiunii zonelor rezidențiale, cât și a celor industriale.

(*Orașele în mișcare*, Editura Politică, colecția *Idei contemporane*, 1979)

48 Omul din spatele izbânzii unei mărci

Robert Bosch

B. EBLE,
E. SEFEL

53 8 mai 1921. Ce au votat și ce a ieșit

I. SCURTU

58 Destalinizare, versiunea KGB

Cazul Zaharia Doncev

I. CAȘU

EVENIMENT

61 Bizanț la București

L. DÎNCĂ

65 Milenii, secole și o lună într-o pagină

PASTILA DE CUVINTE

66 Vorbe pereche fără de pereche

M. SALA

68 Bancnota care a circulat nouă luni

S. MARIȚIU

73 În România acum 100 de ani

G. FILITTI

77 Războinicii luminii Alfa

L. BANU,
F. BANU

81 La despărțire Amintiri din liceu

C.GR. ANTIP

82 Liceul din orașul unde nu se întâmpla nimic

N. IONESCU

85 Doamna Unirii în orașul de sub Pietricica

M.C. VERZEA,
E. COJOCARIU

CĂLĂTOR PRIN TIMP

89 Anticul Nemausus

E. STOENESCU

HOOVER INSTITUTION

93 De ce a fost schimbat Brutus Coste

RUBRICI

64 Pentru biblioteca dumneavoastră

72 Telex

28; 94; 95 Blitz... Concurs; Rebus; Dialog

**Mircea cel Bătrân și fiul său
așa cum apar în portretul votiv de la Cozia...**

direcție fertilă de cercetare pluridisciplinară, pe care cel mai bine, în opinia noastră, o ilustrează Eugen Lovinescu cu a sa *Istorie a civilizației române moderne*, dar pe care se situează numeroși alți reprezentanți de frunte ai culturii române, de la cronicarii medievali la Nicolae Iorga și la George Călinescu, la Constantin Rădulescu-Motru sau Simion Mehedinți, pentru a numi doar câteva vârfuri.

Cercetarea contemporană privind istoria civilizațiilor are, din perspectiva sociologică și a evoluției politice, câteva ipoteze de lucru încetățenite, unele reluate recent. Între acestea se situează cea a existenței unor frontiere care delimitează arii politice, economice și, în ansamblu, de civilizație distincte pe durata lungă a istoriei. Globalizarea de azi are tendința de a depăși aceste granițe, grație dezvoltării tehnologice fără precedent, care a făcut din lumea contemporană un „sat global”, dar rezistența opusă de ele este extrem de puternică. Unul dintre pionierii cercetărilor în această direcție, Arnold Toynbee, sesiza în dezvoltarea pe durata lungă a istoriei existența a 21 de civilizații demarcate pe criteriul religios. În ce privește spațiul românesc, el arată că acesta este situat la frontiera dintre marile spații creștine, dar și la marginea celui musulman. Mai direct este cercetătorul american Samuel Huntington care, citând un istoric din secolul al XVI-lea, produce și o hartă, care „rupe” România în două, separând Transilvania de celelalte state românești extracarpătice, Moldova și Țara Românească.

Teza lui S. Huntington este următoarea: „Războiul Rece s-a sfârșit odată cu prăbușirea Cortinei de Fier. Odată ce divizarea ideologică a Europei a dispărut, divizarea culturală a Europei între Creștinătatea Vestică, pe de o parte, și Creștinătatea Ortodoxă și Islam, pe de alta, a reapărut”. Pentru acest autor, care reia într-un articol celebru publicat în 1993 idei exprimate de Arnold Toynbee sau Oswald Spengler, linia semnificativă a acestei noi divizări a Europei este cea sugerată a fi existat la 1500 între cele două civilizații menționate. Potrivit aceluiași autor: „În Balcani, această linie coincide desigur cu granița istorică între Imperiile Habsburgic și Otoman. Popoarele la nord și vest de această linie sunt protestante sau catolice; ele împărtășesc experiența comună a istoriei europene feudale, Renașterea, Reforma, Luminile, Revoluția Industrială, Revoluția Franceză; ele sunt în general economic mai avansate decât popoarele de la Est; și ele privesc acum [în 1993 – n.n.] către o implicare crescândă în economia europeană comună și consolidarea sistemelor politice democratice. Cortina de

**... nu se deosebesc prin nimic
de un suveran occidental,
precum contemporanul lor francez, Carol al VI-lea**

Izvodiți din matricea Romei, ne-am regăsit locul în civilizația occidentală prin aderarea la Uniunea Europeană

FALIILE DE CIVILIZAȚIE ȘI ȚĂRILE ROMÂNE

Dr. MIHAIL E. IONESCU

În istoriografia românească abundă cercetările referitoare la legăturile spațiului politic românesc cu sudul Europei – Roma, Balcanii, estul Mediteranei și, prin extensie, Marea Neagră –, ceea ce este foarte firesc și demonstrabil în fiecare epocă istorică. Aceste legături au fost, începând de la colonizarea greacă a secolului al VII-lea î.H., trecând prin cucerirea romană a Daciei și apoi prin Bizanț și Imperiul Otoman, extrem de puternice și fertile. În anumite epoci istorice, aceste relații privilegiate au răspuns rolului central jucat de spațiul mediteranean în istoria continentului și și-au pus amprenta asupra devenirii noastre istorice, guvernând practic atât formarea poporului, cât și aspecte definitorii ale civilizației românești.

Pe măsura evoluției istoriei continentale, așadar pe durata lungă a istoriei, legătura la vest și nord a spațiului politic și de civilizație românesc a devenit și ea tot mai predominantă. După formarea și dezvoltarea Imperiului Carolingian, apoi odată cu eclipsa erei medievale și zorii istoriei europene moderne, această congruență cu spațiile sudice și vestice ale vetrei românești a cunoscut trăsături, semnificații și parcursuri care dau azi individualitatea națională și principalele trăsături de identitate.

Suntem creștini, dar confesiunea este ortodoxă pentru majoritatea populației. Nu lipsesc nici confesiunile catolică, greco-unită sau neoprotestante. Avem o gravitație geopolitică în funcție de distribuția de putere la nivel european și deci legată de marile centre de putere continentală, fie către sud, către Bizanț, fie

către vest, către Occidentul latin, sau *à tous azimuts* (către toate direcțiile), cum s-a încercat în anumite epoci mai apropiate de noi, când a mijit globalizarea. Ne caracterizează o mentalitate de frontieră – expresie a locației politice din Antichitate până azi la periferia geografică a unor mari imperii (roman, bizantin, otoman, rus). S-a vorbit de multe ori – și suntem chiar mândri de această trăsătură – că suntem la confluența civilizațiilor, așadar că avem un rol de punte și sinteză de civilizație, dar și, din altă perspectivă, că avem tarele determinate de așezarea pe faliile mari de civilizație și că deci acest fapt ne-a marcat ca mentalitate și identitate.

De altfel, această așezare geografică și conexiunile spațiale predominante pe marile durate istorice au generat dispute însemnate în cultura națională, întemeindu-se chiar o

Samuel Huntington într-o șarjă caricaturală

că existența voievodatului Transilvaniei este atestată documentar încă de la începutul pătrunderii aici a triburilor ungare (sfârșitul secolului al X-lea) –, al apariției statalității românești la est și sud de Carpați, este astfel explicat prin teza „drumurilor comerciale”. Susținută, între alții, de N. Iorga și P.P. Panaitescu și îmbogățită azi de academicianul Șerban Papacostea, această teză științifică consideră că imperativul controlului unor drumuri comerciale extrem de importante pentru legăturile continentale a determinat coagularea unor formațiuni românești preexistente – de la cele pomenite un secol mai înainte de documente papale, desigur la rândul-le cu o istorie îndelungată în spate și legată de al doilea țarat bulgar, inițial româno-bulgar la sfârșitul secolului al XI-lea, iar în veacurile precedente la stăpânirea bizantină, fie și mediată bulgar – în state feudale de sine stătătoare. Țara Românească „stăpâna” – susține această teză – marele drum european care unea comercial și politic părțile centrale și sud-estice ale continentului peste bariera Carpaților, iar Moldova controla aproape 40% din spațiul de la Marea Baltică la Marea Neagră, vestitul „drum al vikingilor” sau „al chihlimbarului”, așadar între Baltica și Constantinopol. Ceea ce trebuie reținut din această teză – și este indiscutabil un sâmbure de adevăr aici – este că cele două țări românești extracarpătice aveau rolul european de a asigura fluența legăturii între două areale continentale majore, estul și centrul cu sud-estul.

O altă teză explicativă este aceea a statelor construite din „instinct național”, cum spune Nicolae Iorga. Cu alte cuvinte, statele extracarpătice românești au apărut, în prima

jumătate a secolului al XIV-lea, ca expresie a unei evoluții politice interne irepresibile și s-au afirmat imediat în centrul și sud-estul Europei. Existența unei elite politice românești în deceniile anterioare atât în Țara Românească, cât și în Moldova, dar și în Transilvania – de unde acestea au ajuns la sud și est de Carpați prin „descălecate” – a fost un factor primordial în geneza statalității românești și afirmarea ei în condițiile unei înfruntări internaționale majore între forțele celor două confesiuni creștine principale, ortodox-bizantină și catolică.

Geneza externă a statalității românești este o altă teorie explicativă. Punctându-se prezența masivă la estul spațiului românesc a puterii mongole post-Genghis Han, precum și a elementului cuman de utilitate ostășească durabilă vreme de decenii, unii istorici – prin similitudine cu întemeierile altor state în vestul continentului – au pledat pentru originea străină a fenomenului întemeierii statului sud-carpatic. Este vorba nu atât de o întemeiere, cât de instalarea unei dominații nominale cu rosturi fiscal-economice și asigurate prin expediții pedepsitoare prădalnice ale popoarelor stepelor de la nordul Pontului, garantate de familii încreștinate, dar de origine cumană (Basarabii).

Tezele lui Huntington au fost confirmate, pe de o parte, de războaiele de secesiune din fosta Iugoslavie și infirmate, pe de altă, de extensia NATO și UE către estul Europei

În sfârșit, dar nu în cele din urmă, este vorba de teza veche de sute de ani a „descălecatului” celor două state extracarpătice românești. „Descălecatul” de care vorbesc legende și cronicile românești medievale (în jurul veri-

Franța are o puternică comunitate islamică

**Suntem singurul popor de origine latină
și de confesiune ortodoxă**

Catifea a culturii a înlocuit Cortina de Fier a ideologiei ca linia despărțitoare cea mai semnificativă în Europa. Așa cum arată evenimentele din Iugoslavia, aceasta nu e singura linie a diferenței; este de asemenea, câteodată, o linie a conflictului sângeros.

Cu alte cuvinte, tezele lui Huntington, care au fost viu criticate inclusiv în România – și, pe de o parte, au fost confirmate practic de războaiele de secesiune din fosta Iugoslavie, dar infirmate de extensia atât a NATO, cât și UE către estul Europei –, așază statul român pe linia de falie între cele două civilizații creștine, cea ortodoxă având ca piloni istorici Bizanțul și, apoi, în general și cu deosebiri istorice marcate, Rusia/U.R.S.S./Rusia, dar și în imediata apropiere a celui musulman (distanța de la Constanța la Istanbul pe mare este de aproximativ 350 km). Spus cu alte cuvinte, ceea ce se află la Est de linia Huntington nu aparține Occidentului Europei din punct de vedere cultural, așadar România nu este parte a Vestului.

Răspunsul specialiștilor români la aserțiunea aceasta a fost rapid și limpede, spațiul românesc fiind socotit o unitate geografico-politică netă, generatoare ca atare a unei evoluții coerente istorice a națiunii române, indiferent de vicisitudinea vremurilor. Dacă pentru era veche cucerirea romană a Daciei, care avea centrul politic în Transilvania, la Sarmisegetuza, precum și existența valurilor de apărare pe Olt și la mijlocul Moldovei au tranșat evident chestiunea în ce privește vatra etnogenezei românești, a rămas subiect de controversă istorică atât post-retragerea romană la Sud de Dunăre (271/275), cât și, mai ales, formarea statelor feudale românești și evoluția lor. Dincolo de aspectul mai înainte menționat al situației de o parte a liniei Huntington a Moldovei și Țării Românești, în timp s-a adăugat și controversa româno-ungară privind Transilvania, care din secolul al XVIII-lea și până azi a consumat de ambele părți eforturi ale istoricilor, ce puteau fi consacrate cu mai mult folos altor subiecte de interes pe durata lungă a istoriei pentru ambele națiuni.

Este oare azi un argument „linia Huntington” pentru a explica sau întemeia proiecte politice de azi și de mâine?

Întrebarea își are importanța ei, întrucât a fost ridicată în contextul ființării celor două organisme ale Occidentului – NATO și UE – atunci când s-a pus (și reappare) problema extinderii lor pentru cuprinderea altor state. De pildă, argumentul apartenenței Greciei, apoi a României și Bulgariei la spațiul creștin ortodox a fost utilizat cu precădere pentru a încetini/stopa aderarea lor, deși apartenența lor la Creștinism nu era defel contestată. Chiar și azi aderarea Turciei la UE este încetinită ca urmare a faptului că este țară musulmană, așadar în afara Europei creștine, ceea ce face să transpară interese politice în spatele utilizării acestui argument.

Dar chiar dacă utilizarea politică a criteriului religios poate să fie socotită superfluă, întrucât, de pildă, faptul că Franța sau Germania au minorități însemnate islamice pe

**Popor de frontieră,
reprezentăm o sinteză de civilizații,
dar avem și tarele provocate
de așezarea pe faliile mari de civilizație**

propriul teritoriu, iar acest lucru nu le împiedică să fie piloni importanți ai UE, nu este mai puțin adevărat că onestitatea științifică reclamă restabilirea adevărului în ce privește România. Teza pe care vrem s-o demonstrăm este că Țările Române, spațiul politic românesc au aparținut de la începuturile lor civilizației occidentale continentale, că au fost parte componentă a Vestului.

Un punct important în demonstrația acestei teze este momentul medieval al întemeierii lor.

Există mai multe teorii explicative. Sincronic înființării altor state medievale în regiunea est-central europeană, fenomenul clădirii Moldovei și Țării Românești – pentru

**Biserica Trei Ierarhi din Iași, o sinteză arhitectonică
ce ilustrează întâlnirea în acest spațiu
a mai multor civilizații**

ODISEEA TEZAURULUI

În curtea interioară din fața Sălii Armoniei Supreme, unde se afla tronul imperial, lăzile cu tezaur sunt pregătite pentru evacuare

Se ambalează

ANNA EVA BUDURA

În anul 2010, la 27 septembrie, când Gogong Bowuyuan – Muzeul Palatului din Beijing – și-a sărbătorit cel de al 85-lea an de existență, s-a deschis „Expoziția documentelor istorice referitoare la mutarea în sudul Chinei a vestigiilor Palatului”. Expoziția a putut fi vizitată până la 25 decembrie. Eveniment cu mare rezonanță istorică și culturală, rod al colaborării dintre Muzeul Palatului din Beijing și Muzeul Palatului din Taipei (centrul politic, economic și cultural al provinciei Taiwan), expoziția a reamintit publicului momentele dramatice ale „luptei de rezistență culturală” purtate de poporul chinez de-a lungul a 14 ani, i-a pus la dispoziție pentru prima oară peste 400 de documente de arhivă, fotografiile cu caracter istoric, vestigiile materiale referitoare la deplasarea tezaurului Palatului Imperial în sudul Chinei, la odiseea tezaurului național al Chinei.

Cititorilor revistei Magazin istoric le sunt cunoscute acțiunile similare din alte țări ale lumii, în cadrul cărora guvernele, muzeograful, istoricii au depus un efort eroic pentru a salva de pustirea războiului dovezile materiale ale existenței lor naționale, ale capacității lor creatoare (Magazin istoric, nr. 11, 12/2009). Mai puțin cunoscută este odiseea tezaurului istoric al Chinei. O prezentăm în premieră.

În noaptea de 18 septembrie 1931, în vecinătatea orașului Shenyang, o explozie a întrerupt circulația pe linia de cale ferată. Unități ale armatei japoneze Guandong (parte componentă importantă a armatei terestre japoneze, cu un efectiv de 1.200.000 de oameni, cantonată, între anii 1919 și 1945, în scopuri agresive, pe terito-

riul Chinei), aflate în apropiere, au reacționat prompt, ocupând orașul și, apoi, printr-o acțiune rapidă, în decurs de cinci zile, au pus stăpânire pe aproape întregul teritoriu al provinciilor Liaoning și Jilin (Magazin istoric, nr. 8/2005). Operațiunile militare s-au desfășurat cu rapiditate și, în numai trei luni, trei provincii

din China de Nord-Est, cu o suprafață de 1 milion de km² și o populație de 30 de milioane de suflete, au fost ocupate de armata japoneză. Era evident că orașele Beiping (numele Beijingului după ce Nanjingul a fost declarat capitala Republicii China) și Tianjin se aflau în pericol de a fi ocupate. Pentru China

dicității căruia a existat și există o amplă dispută istoriografică) are un „punct de plecare” precis. Este vorba de Transilvania, adică de dincolo de „linia Huntington”.

Cercetările istoriografice recente au arătat că în tradiția „descălecatului” celor două state românești există ascunsă – încrustată în limbajul ademenitor al legendei și în cronicile îngălbenite ale primilor noștri istorici – o parte a adevărului întemeierii statalității românești extracarpatice. Mai întâi, există probe documentare ale migrării elitelor întemeietoare din Transilvania în Țara Românească și în Moldova în deceniile de început ale secolului al XIV-lea – în mai multe valuri în Moldova – și ale strădaniei încununate de succes de a dobândi neatârnamarea față de conducerea maghiară a Ardealului, căruia îi datorau ascultare anterior. Iar acest lucru se confirmă cu altă realitate istorică durabilă, anume păstrarea vreme îndelungată în stăpânirea voievozilor munteni și moldoveni a unor teritorii și cetăți din Ardeal (țările Amlășului și Făgărașului pentru dinastia munteană, Maramureșul, Ciceul, Cetatea de Baltă, dar și altele pentru cea moldovenească). Nu ar fi fost posibilă o asemenea stăpânire ardelenască dacă dinastiile în cauză nu ar fi moștenit o organizare statală de tip medieval, cel puțin în teritoriile în discuție, iar migrarea lor la est și sud, unde sălășluiau cosângenii, la rândul-le organizați în mici și viguroase voievodate și cnezate (verificate istoric), se va fi datorat unor evenimente constrângătoare.

**Țările Române au aparținut
de la începuturile lor
civilizației occidentale,
au fost parte componentă a Vestului**

Fie că asemenea evenimente au fost organizarea administrativă pe baze de comitate, care tindea să înlocuiască cu forța masivă a regatului maghiar vechea „administratie” românească (este cazul Maramureșului, unde se află originea domnilor Moldovei), fie ofensivei de catolicizare prin condiționalități economice (pierderea domeniilor la respingerea catolicizării) în cazul Muntenici, ele au exprimat circulația continuă a elitelor în spațiul politic românesc, oferind lui N. Iorga temeiul să vorbească de „instinctul național”. Faptul că aceste dinastii și-au menținut stăpânirea dincolo de munți pentru multe decenii ulterior grăiește de la sine despre vitalitatea politică a românilor transilvăneni

**Războiul de secesiune din fosta Iugoslavie
părea să îi dea dreptate lui Huntington**

în cea dintâi țară românească medievală, după cum „roirea” elitelor la est și sud de munți dă măsura exactă a calității și mărimii acestora, capabile să asigure conducerea politică pe un atât de întins spațiu.

Ceea ce este limpede, întâi de toate, în acest proces al „descălecatului” întemeietor de țară este că originea lui – ca elită făptuitoare și ca dinamism politic de asigurare a durabilității așezămintelor ridicate atât de rapid – a fost în Transilvania. Această realitate istorică a fost explicit menționată de cei dintâi croniciari români, pentru care „izvodul” transilvănean al Moldovei și Țării Românești era un fapt incontestabil de memorie istorică. Iată ce scrie Grigore Ureche: „Moldova s-au discălicat mai pe urmă, iar munténii mai dintâi, măcară că s-au tras de la un izvod, munténii întâi, moldovénii mai pre urmă”.

Iar pentru Miron Costin „descălecatul” inițial al tuturor țărilor române este indiscutabil de la Roma imperială. Iată ce scrie în *De neamul moldovenilor, din ce țară au ieșit strămoșii lor*: „și așa neamul acesta de carele scriem, al țărilor acestora numele vechiu și mai dreptu iaste rumân, adică râmlean, de la Roma... tot acest nume au ținut și țin până astăzi...”; „Măcară dară ca și la istorii și la graiul și streinilor și înde sine cu vreme, cu vacuri, cu primenele au și dobânditescu și alte numere, iară acela cările iaste vechiu nume sta întemeiat și înrădăcinat: rumân. Cum vedem că, măcar că ne răspundem acum moldoveni, rară nu întrebăm: «știți moldovenește?», ce «știți românește?» pre limba latinească... Și așa iaste acestor țări și țării noastre, Moldovei și Țării Muntenesti numile cel dreptu de moșie, iaste rumân, cum să răspundu și acum toți aceia din țările ungurești lăcuiitori și munténii țara lor și scriu și răspundu în graiul: Țara Românească”.

(Va urma)

Verificarea periodică a lăzilor

liniștirea stării de spirit a locuitorilor din Beiping. Premierul ad-interim al guvernului, Sun Ziwen, a ordonat continuarea pregătirilor în vederea evacuării tezaurului și, în același timp, a promis solemn că, după ce în Beiping se va restabili normalitatea, tezaurul va fi readus. Concomitent, s-a dat ordin conducerilor Expoziției de Antichități din Beiping, Palatului de Vară Yiheyuan, Muzeului de Istorie, Academiei Imperiale Guozijian să pregătească obiectele de valoare pentru a fi evacuate.

Din subsolurile unor bănci în grote și mănăstiri

În ianuarie 1933, situația militară s-a agravat. Era de acum evident că orașul Beiping se află în pericol și, în consecință, scoaterea obiectelor de valoare nu mai putea fi amânată. Însemnările unui lucrător al Muzeului Palatului, An Zhiliang, apărute sub titlul *Dianshou Gogong guobao qishi nian* (70 de ani de pază a tezaurului din

Gugong), ne ajută să reținem momentele tensionate din noaptea de 5 spre 6 februarie 1933, când platformele grele încărcate cu primele 2.118 lăzi au părăsit marea curte din fața Sălii Armoniei Supreme, unde se află tronul imperial, au trecut pe sub Wumen – Poarta de Miazăzi – și s-au îndreptat spre gară. „Se decretase stare excepțională, în jurul nostru era o liniște profundă, liniște întreruptă doar, din când în când, de scârțâitul roților împovărate de lăzi. În întunericul nopții, jandarmii însărcinați cu paza mășăluiau în tăcere. Încotro ne îndreptam? Când ne vom revedea meleagurile natale? Iată întrebări la care nu am știut să răspund celor dragi, când mi-am luat rămas bun de la ei.” Până în zori, lăzile au fost încărcate într-o garnitură specială și, sub pază strictă, trenul s-a îndreptat spre Shanghai. Au fost apoi efectuate, până la 15 mai, alte cinci transporturi și cele 13.491 de lăzi, conținând 1,5 milioane de piese, au ajuns la Shanghai, unde au fost depozitate în subsolurile unor bănci din concesiunea franceză.

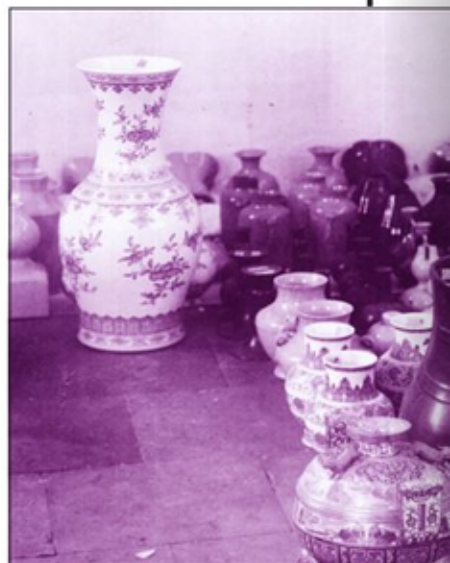
Consiliul Administrativ al Muzeului Palatului a hotărât ca la Nanjing să se înființeze o filială a acestuia și ca la Chaotian gong – Palatul cu Fața spre Cer din Nanjing – să se construiască depozite speciale. Aici se va depozita tezaurul, începând cu luna decembrie 1936.

Dar nu au trecut decât șase luni și situația Chinei s-a agravat. La 7 iulie 1937, atacul unităților nipone de la Podul Lugou de lângă Beiping a marcat începutul războiului de rezistență antijaponez al poporului chinez. La 13 august, armata japoneză a atacat

portul Shanghai. Era evident că Nanjing, capitala Chinei, urma să devină ținta următoare a agresiunii nipone, deci se punea de urgență problema evacuării tezaurului. Pentru siguranța acestuia, s-a hotărât ca transportul spre sud-vest, spre interiorul țării, să se realizeze pe trei rute diferite, pe calea apei și pe uscat.

Cele mai valoroase piese, ambalate în 80 de lăzi, au fost evacuate primele spre Changsha. De aici, din cauza bombardamentelor efectuate de aviația japoneză, au fost mutate în Guiyang, mai apoi au fost schimbate câteva locații, pentru a se evita atacurile aeriene. În cele din urmă, lăzile au poposit în grotele din județul Ba, în provincia Sichuan.

Din noiembrie și până în decembrie 1937, 9.331 de lăzi au fost transportate pe fluviul Yangzi, pe vapoare, până la Chongqing, și depozitate în subsolurile unor bănci. Dar constatarea că umiditatea afectează piesele tezaurului și că numeroasele raiduri aeriene periclitează securitatea aces-

Piese de porțelan din diferite

ISTORIC AL CHINEI

piesele de bronz

Se transportă arhiva

începea lungul război de rezistență pentru apărarea ființei naționale.

Intelectualii se opun

În acele condiții, Consiliul Administrativ al Muzeului Palatului a decis să evacueze comorile aflate acolo și să le pună în siguranță la Shanghai. Hotărârea a fost aprobată de guvernul țării. Amintirea pierderilor cauzate avuției culturale naționale, ca urmare a devastării și incendierii Palatului Yuanmingyuan în anul 1860, de către armatele aliate franco-britanice, a distrugerilor provocate de armatele celor opt state europene și Japoniei Palatului Imperial din Beijing, în anul 1901, precum și a acțiunilor inconștiente ale ultimului împărat Pu Yi, după abdicare, era mult prea dureros de vie în conștiința națiunii chineze, pentru ca forurile responsabile

să nu adopte măsuri ferme întru salvarea mărturiilor marii civilizații chineze, aflate în Palatul Imperial, Palatul de Vară, Academia Imperială și Templul Memorial al lui Confucius, ca și în Muzeul de Antichități. Era evident că chiar dacă țara va fi înrobătă, la un moment dat, totuși va exista o zi în care ea va renăște, iar dacă ar fi fost distruse valorile culturale, s-ar fi produs o pierdere irecuperabilă.

Dar decizia Consiliului Administrativ al Muzeului Palatului a întâmpinat o opoziție puternică din partea intelectualității vechii capitale. În fruntea acestei rezistențe se aflau personalități de seamă, precum scriitorul Lu Xun – stegarul noii generații care s-a afirmat în favoarea unei noi literaturi, a unui nou mod de gândire – și Hu Shi, ideologul de frunte al Mișcării din 4 Mai 1919 a tineretului. S-a ajuns ca directorul Expoziției de Antichități din

Beiping să organizeze un comitet care să împiedice cu mijloace chiar extreme plecarea vestigiilor din Palatul Imperial. Protestul lor izvoră din temerile că, odată luate din istoricul centru al Chinei, acesta va fi văduvit pentru totdeauna de comorile ce constituiau mândria urbei, deoarece ele nu se vor mai întoarce niciodată.

În aceste condiții tensionate, Consiliul și-a continuat activitatea, în vederea transportării relicvelor în sudul Chinei, membrii săi fiind ferm convinși că este de datoria lor să preîntâmpine pierderea ireparabilă a acestora, în cazul în care armata japoneză va fi ocupat orașul. Pe de o parte, a început selectarea obiectelor de cea mai mare valoare, ambalarea lor în lăzi standard în vată de bumbac și pleavă, care să asigure stabilitatea obiectelor în ambalaje. Pe de altă parte, Consiliul a cerut sprijinul guvernului pentru

1947, toate cele 13.491 au fost încărcate treptat pe vasele ce circulau pe Fluviul Yangzi și, la 9 decembrie 1947, au ajuns la Nanjing. Aici s-a încheiat „deplasarea cea mai lungă în timp și spațiu a unui tezaur din istoria vestigiilor culturale ale lumii, generatoarea unui miracol în ceea ce privește ocrotirea moștenirii culturale în condiții de război“, afirmă Wen Xuan, autorul unui articol pe această temă, apărut în nr. 1/2011 al revistei *Zhongwai wenhua jiaoliu* (Schimbările culturale ale Chinei cu lumea). Wen Xuan aduce totodată un omagiu lucrătorilor Muzeului Palatului, „a căror tenacitate și fermitate au fost dovedite pe tot parcursul transferului în sud al vestigiilor, ce constituie bogăția nemuritoare și mereu înfloritoare de mare preț a națiunii chineze“.

Sosirea tezaurului la Nanjing a avut ample rezonanțe patriotice, a fost sărbătorită ca o victorie „a luptei antijaponeze pe frontul cultural“. S-a organizat o expoziție comună a Muzeului Palatului din Beijing și Muzeului Central din Nanjing, în anul 1948 (30 mai-8 iunie), ea oferind publicului un prilej unic de a admira piese de bronz din timpul dinastiei Shang (secolele XVI-XI î.H.), obiecte din timpul dinastiei Han (206 î.H.-220 d.H.), portrete ale împăraților și împărăteselor, 102 opere ale marilor caligrafi, începând cu cei din timpul dinastiei Tang (618-907) și încheind cu cei din dinastia Qing (1644-1911), 80 de piese de porțelan, datând din timpul dinastiei Song (960-1279) și până la dinastia Qing. Cu acest eveniment, odiseea tezaurului Muzeului Palatului ar fi trebuit să ia sfârșit, ar fi trebuit să se

Împăratul Yongzheng (1723-1735)

întoarce la Palatul Imperial din Beijing, așa cum promisese premierul ad-interim Sun Ziwen, în 1932. Dar nu s-a întâmplat așa.

Un palat, două muzee

În condițiile în care devenea evidentă victoria Armatei de Eliberare a Poporului Chinez în Războiul de Eliberare, început în anul 1946, puterea politică a Guomindangului, în frunte cu Jiang Jieshi, se pregătea să se refugieze în insula Taiwan. În luna noiembrie 1948, s-a luat decizia ca întregul tezaur al Muzeului Palatului, al Muzeului Central din Nanjing, toate cărțile Bibliotecii Centrale de Stat să fie transportate tot acolo. Decizia nu a putut fi însă îndeplinită, din cauza insuficienței mijloacelor de transport maritim. În acele condiții, președintele Consiliului Administrativ al Muzeului Palatului, Wong Wenhao, și șase membri ai acestuia au primit sarcina să selecteze din tezaurul Muzeului Palatului depozitat la Nanjing și din relicvele Muzeului Central un număr de piese și să organizeze transportarea acestora în Taiwan. Comisia a selectat toate picturile și caligrafiile

create de-a lungul secolelor, toate cărțile păstrate în Palatul Imperial și cele mai rare piese de porțelan din timpul dinastiei Song, ceea ce a reprezentat o șesime din tezaurul Muzeului Palatului. Din 22 decembrie 1948 și până la 22 februarie 1949, acestea, ambalate în 2.972 de lăzi, au fost transportate, în trei tranșe, pe insulă și depozitate în trei locații diferite. În anul 1965, toate au fost mutate la Taipei, unde a fost înființată o replică a Muzeului Palatului, aceste piese, aproximativ 500.000 la număr, constituind baza celor 679.855 de exponate de care dispune azi acesta.

Cu excepția a 2.000 de lăzi cu porțelanuri, care, din motive neelucidate încă, au rămas la Muzeul din Nanjing, cele 11.178 de lăzi aflate în acea localitate au fost, până în anul 1958, readuse treptat la Beijing, de unde plecaseră cu 26 de ani în urmă.

Astfel, datorită condițiilor istorice, s-a creat situația caracterizată astfel de directorul Muzeului Palatului din Beijing, Li Wenru: *un palat – două muzee*.

Colaborarea dintre acestea a debutat în anul 2009, cu organizarea comună a unei expoziții consacrate epocii de domnie a împăratului Yongzheng (1723-1735), la muzeul din Taipei, și a continuat cu acțiunea muzeografilor celor două instituții, din iunie 2010, care au parcurs împreună traseul periplului tezaurului, în timpul războiului, precum și cu expoziția amintită la începutul articolului. Pe agenda celor două muzee, figurează noi activități comune, care prefigurează normalizarea și intensificarea relațiilor dintre ele. ■

tora a condus la hotărârea ca ele să fie din nou mutate în grotele Munților Le. Aici vor sta în siguranță până la încheierea războiului.

Ultimul lot de 7.287 de lăzi a părăsit Nanjing cu o săptămână înaintea ocupării Capitalei de către armata niponă, la 13 decembrie 1937, și masacrarea a 300.000 de cetățeni pașnici ai orașului. Cele trei garnituri au ajuns, la sfârșitul lunii decembrie, la Baoji, evitând ca prin minune bombardamentele. Urma ca în plină iarnă să se organizeze traversarea Munților Qinlin, pe drumuri desfundate, acoperite de zăpadă. Tot în însemnările custodelui însoțitor, Na Zhiliang, găsim descrierea actelor de-a dreptul eroice ale șoferilor celor 300 de camioane, paznicilor salariați ai muzeului, soldaților, de-a lungul celor 48 de zile, cât timp a durat transportul până la Hancheng și Baocheng. Acest lot din tezaur va găsi un loc sigur de-abia după luna februarie 1939, când treptat este depozitat în grote și mănăstiri în Munții Emei.

epoci istorice ale tezaurului

Expoziții în vreme de război

Alegerea locațiilor de depozitare a tezaurului a fost făcută după criterii complexe, ce aveau în vedere atât garantarea securității acestuia – de obicei, în apropierea unităților militare –, cât și asigurarea păstrării în bune condițiuni a pieselor: ferirea lor de umiditate, de eventuale incendii, de rozătoare, de furnici etc. După stabilirea locurilor de depozitare, lucrătorii muzeului desfășurau o activitate permanentă de control și întreținere a locațiilor. Datorită eforturilor lor, a muncii lor neobosite, în cei 14 ani și zece luni, timp în care tezaurul „s-a aflat în refugiu”, acesta a parcurs zeci de mii de kilometri, a trecut prin zece provincii, fără ca vreo piesă din cele peste un milion de vestigii să se fi pierdut sau să se fi deteriorat. În schimb, s-au înregistrat pierderi de vieți omenești.

Concomitent cu această activitate, lucrătorii Muzeului Palatului au desfășurat o activitate de cercetare și, chiar mai mult, o activitate de popularizare a comorilor ai căror paznici au fost. În timpul evacuării, ei au organizat primele două expoziții în afara granițelor țării: între 28 iulie 1935 și 7 martie 1936 în Anglia și între 2 ianuarie 1940 și iunie 1941 în Uniunea Sovietică. În ambele țări expozițiile au fost primite cu mare interes și entuziasm și au jucat un rol important în cunoașterea civilizației chineze în acei ani cruciali ai istoriei țării. În ciuda condițiilor istorice speciale, cele 735 de piese trimise în Anglia și cele 100 în Uniunea Sovietică au fost returnate în China în sigu-

Hu Shi, ideologul de frunte al Mișcării din 4 Mai 1919 a tinereții

ranță. Chiar în condițiile în care, în Uniunea Sovietică, se declanșase războiul de apărare a patriei, autoritățile au acordat prioritate transportării pieselor expoziției aflate atunci la Leningrad, înapoi la Chongqing, capitala în refugiu a Chinei.

La sfârșitul războiului, Consiliul Administrativ al Muzeului Palatului a organizat în fiecare așezare câte o expoziție, mulțumind astfel pentru ospitalitate orașelor Chongqing și Chengdu. În prima au fost expuse 196 de piese de excepție, picturi și caligrafii, aflate în cele 80 de lăzi cu cele mai valoroase piese, în a doua – 100 de piese. Aceste expoziții au exercitat o influență foarte mare asupra tinerei generații de artiști din această regiune a Chinei.

După capitularea necondiționată a Japoniei, la 15 august 1945, și încheierea războiului anti-japonez, tezaurul Muzeului Palatului a fost pregătit pentru drumul de întoarcere. În cursul anului 1946, lăzile depozitate în cele trei locații au fost aduse la Chongqing, apoi, începând din 19 iunie

portați la București cu un avion militar și eu îmi doream să zbor cu orice prilej. Apoi, soția era încă studentă în Capitală și era un bun prilej să petrec alături de ea câteva zile.

În prima fază am fost cu toții respinși. Normele fixate de medicii români erau mai stricte decât pentru piloții de supersonice. Ulterior, prin consultarea cu partea sovietică, s-au stabilit niște criterii mai realiste. Printre cei rechemati m-am aflat și eu. S-a format un grup de pregătire în cadrul unității militare de la Bacău. În septembrie 1977, când am terminat stagiul militar, am fost detașați la această unitate ca ingineri civili. Unul singur dintre noi era militar de carieră – provenea chiar din acea unitate –, Mitică Dediu (ulterior cu prenumele schimbat în Dumitru), cel care mi-a fost dublură în final. Am început o pregătire intensă, concepută de Comandamentul aviației militare. Erau mai ales activități de pregătire fizică, pentru că aici eram mai deficitari, venind din activități prelunge de uzină. Am început și o pregătire de specialitate, cursuri generale de omogenizare a cunoștințelor în domeniul cosmic. Au urmat cursuri la Academia Militară, apoi am fost trimiși la Poiana Brașov, unde aviația militară avea un centru de recuperare. Urmam cursuri de limba rusă și făceam pregătire fizică în pădurile din jur. Am fost supuși unei noi expertize medicale, efectuată de specialiști de la Institutul de medicină și biologie pentru aviație și cosmonautică, din Moscova. Am rămas în final trei persoane. După o ultimă examinare la Moscova, am fost opriți eu și Dediu. Cel de al treilea,

Cristian Guran, inginer electronist, avea să iasă la pensie ca general de flotilă aeriană.

Am început pregătirile în „Orășelul stelar” de lângă Moscova, în martie 1978. Pregătirea a constat din cursuri generale legate de spațiul cosmic, cunoașterea mediului cosmic, a echipamentelor pentru trimiterea omului în spațiu, a navei cosmice, a rachetei purtătoare, a stației orbitale „Saliut 6”. Am învățat foarte bine componentele acestor sisteme cosmice, funcționarea lor, oprețiunile necesare în caz de avarie, operarea lor în orice condiții. S-au adăugat o serie de materii de specialitate cu caracter științific, pentru a putea înțelege și efectua diferite categorii de experimente științifice în Cosmos.

La fiecare jumătate de an aveam sesiune de examene. În ultima jumătate de an am lucrat mai ales la simulatoarele navei cosmice și laboratorului spațial. Aveam fiecare alocat câte un instructor. Simulatoarele erau identice cu nava cosmică, cu laboratorul spațial, doar că în interior nu se putea crea starea de imponderabilitate și erau statice.

În final, am fost repartizați pe echipaje. Inițial, coleg mi-a fost Evgheni Hrumov, din detașamentul de cosmonauți sovietici, care mai zbu-

rase în 1969. Colaborarea a durat puțin, căci a primit alte însărcinări. Două luni am rămas fără partener de pregătire, apoi mi s-a alăturat Leonid Popov, care în vara lui 1980 se întorsese dintr-un zbor de 186 zile la bordul stației „Saliut 6”. El era un foarte bun practician, iar eu devenisem un foarte bun teoretician. S-a constatat și o compatibilitate foarte bună între noi, o înțelegere perfectă. Aceasta a facilitat mult definitivarea pregătirii noastre ca echipaj și obținerea rezultatelor maxime la examenele finale. Pe baza lor am fost desemnați echipajul principal.

Zborul efectiv a avut loc în perioada 14-22 mai 1981 și a avut un caracter științific. Protocolul de colaborare în cadrul programului „Intercosmos”, din care făceam parte și noi, cuprindea dezvoltarea cercetării în domeniul cosmic, a instituțiilor, pregătirea profesională a cercetătorilor în domeniul utilizării pașnice a spațiului cosmic, efectuarea de experimente științifice la bordul rachetelor de altitudine și navelor cosmice automate sau pilotate sovietice.

– În ce condiții a fost inclusă România în programul zborurilor spațiale?

– România a început să participe la activități cu implicații cosmice încă de la lansarea primului satelit artificial al Pământului. Observatoarele astronomice din România au urmărit evoluția acestui satelit, „Sputnik 1”, au făcut măsurători ale traiectoriei lui și prin calcule matematice s-au adus îmbunătățiri formei Pământului, ca formulă matematică.

DUMITRU-DORIN PRUNARIU: „VA MAI DURA PÂNĂ VOM CĂLĂTORI UȘOR ÎN COSMOS“

Anul acesta se împlinesc 30 ani de la întâiul zbor în spațiul cosmic al unui român. Potrivit prilej petru a rememora principalele etape ale acestei premiere și a discuta despre viitorul activității umane în spațiul extraatmosferic cu primul cosmonaut român.

Domnul Dumitru-Dorin Prunariu s-a născut la 27 septembrie 1952, la Brașov. A petrecut în spațiul cosmic șapte zile, 20 de ore și 42 minute. A fost, pe rând, ofițer inginer în cadrul Comandamentului Aviației Militare, șef al Aviației Civile române, președinte al Agenției Spațiale Române, ambasador al României în Federația Rusă. Este general maior de aviație (general cu două stele) în rezervă.

– Domnule general, cum ați ajuns să zburati în cosmos?

– Mi-am dorit dintotdeauna să zbor. Nu m-am gândit însă niciodată că o să zbor în spațiul cosmic. Pentru mine, din copilărie, zborul însemna avion, atmosferă, pilotaj. Astfel am ajuns de la pasiunea pentru aeromodele, racheto-

modele apoi la absolvirea facultății de inginerie spațială din cadrul Politehnicii bucureștene.

Am ajuns să fiu selecționat pentru zborul în cosmos aproape printr-o întâmplare. După absolvire, îmi efectuam stagiul militar la unitatea de aviație din Bacău, fiind considerat elevi ai școlii militare

de ofițeri în rezervă de aviație. Am fost anunțat de comandant că România lua parte la un program spațial și că se căutau candidați cosmonauți. Noi eram toți ingineri, cu un loc de muncă, unii cu familii întemeiate, și cosmosul ni se părea foarte departe de România. Am acceptat totuși pentru că ni s-a propus să fim trans-

participa la selecțiile pentru cosmonauți europeni, de a ne integra complet într-un circuit științific și industrial larg european.

– Va mai dura mult până când un alt român va putea zbura în cosmos?

– Va mai dura! În lume nu există o criză de cosmonauți, ci de sisteme de lansare. Naveta spațială americană va mai efectua două zboruri și va deveni obiect de muzeu. Singurele nave care vor mai duce echipaje internaționale în cosmos rămân cele rusești, de tip „Soiuz“, cele chinezești fiind folosite de China strict în interes național, lansând până în prezent șase astronauți proprii. La bordul navei urcau șapte persoane, la bordul unei nave „Soiuz“ doar trei. Americanii vor ajunge la bordul stației câțiva ani cu navele „Soiuz“. Posibilitățile ca europenii să trimită oameni în spațiul cosmic au scăzut dramatic. E.S.A. avea contract cu americanii și rușii să lanseze un cosmonaut european o dată la unu-doi ani, o frecvență destul de slabă. Unele state europene au semnat convenții bilaterale cu rușii (Franța, Germania, Italia). Pentru că pomeneam și de China, aceasta va lansa în curând propria stație cosmică pe orbită și se pregătește pentru zboruri în regim automat către Lună, urmate de zboruri în regim pilotat.

În urmă cu doi ani, s-au făcut selecții în cadrul E.S.A. pentru completarea detașamentului de cosmonauți europeni. Din 8.400 de candidați au fost aleși șase. Aceștia vor aștepta 8-15 ani până când vor zbura. Sunt deja alți cosmonauți, care au fost planificați și

Mitiță Dediu

pregătiți, fiind alocați unor programe. Următoarea selecție poate avea loc peste 3-4 ani. România va putea participa la ea, dar vă dați seama care sunt șansele să prindem un loc între cei puțini care vor fi aleși și cât va mai dura până când aceștia vor putea zbura.

America lucrează la crearea unor noi sisteme de lansare, care nu vor fi gata înainte de 2015. Ei au trecut cea mai mare parte a acestei activități în domeniul privat. Există o companie cu care NASA a încheiat un acord, se numește Space X și aparține lui Elon Musk, cel care a creat și sistemul de plăți PayPal. El a luat o întreprindere de la zero și a dezvoltat-o într-una de produse spațiale. A testat anul trecut o rachetă purtătoare și o capsulă spațială dezvoltată deocamdată doar ca vehicul cargo. Testele au fost trecute cu succes. Pentru a putea transporta și oameni mai sunt necesare multe modificări și îmbunătățiri. În sfârșit, pentru prima oară a ajuns la bordul stației internaționale o navă cargo trimisă de japonezi, cu o rachetă proprie. Colaborarea internațională este largă, dar

posibilitățile statelor de a investi cât ar fi nevoie sunt limitate.

– Acesta este motivul pentru care, dintre toate invențiile imaginate de Jules Verne, racheta și zborul în spațiul cosmic sunt cele care au progresat cel mai puțin?

– Zborul cosmic este foarte costisitor. Un avion de pasageri de ultimă generație costă până în 100.000.000 dolari. O lansare a unei nave spațiale costă miliarde. Statele Unite investesc anual în tehnologia spațială civilă în jur de 18 miliarde, iar în cea militară în jur de 20 miliarde dolari. Suma tuturor bugetelor spațiale din toată lumea nu ajunge la jumătate din cât investesc americanii. Dintre țările europene, cel mai mult investește Franța. Germania a redus foarte mult cota pe care o investește la nivel național și a mărit contribuția ei la programul spațial european. Rusia investește puțin mai mult decât Franța, dar mai puțin decât China. Ea beneficiază de infrastructura moștenită din perioada sovietică.

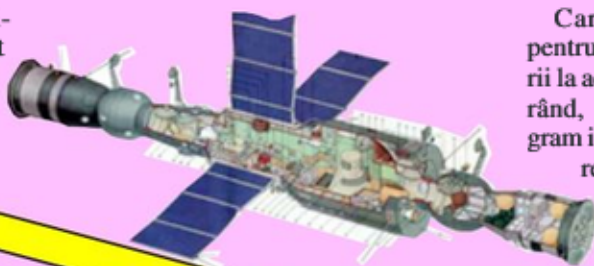
În domeniul cosmosului militar, „Războiul stelelor“ a fost o inițiativă de apărare totală a teritoriului S.U.A. de posibile invazii spațiale, contra rachetelor balistice lansate din alte părți ale globului. Încet-încet, pentru că aceste sisteme s-a dovedit că nu sunt 100% fiabile, se acționează pentru realizarea unor sisteme de apărare regională. Aici intră și componentele scutului care vor fi amplasate în România.

Aspectele militare sunt negociate foarte dur de marile puteri. Eu sunt, până în iunie 2012, președintele Comitetu-

Ulterior, cercetătorii români au fost integrați într-un program internațional desfășurat între țările socialiste, „Intercosmos”. S-au făcut cercetări în domeniul studierii radiațiilor cosmice, al materialelor în spațiul cosmic, al diferitelor tehnologii care pot fi utilizate în condiții de imponderabilitate și vid, probleme de medicină și biologie spațială. Au fost abordate elemente de psihologie legate de activitatea omului în cosmos. S-a ajuns la necesitatea de a trimite cosmonauți proprii ai țărilor participante la program pentru a efectua experimente complexe în spațiul cosmic. În 1976, o primă grupă „Intercosmos” a început pregătirile în „Orășelul stelar”. Erau cosmonauți din Cehoslovacia, Polonia și R.D.G.

A urmat a doua grupă „Intercosmos”, din care a făcut parte și România, care a început pregătirile în martie 1978. Grupa întâi fusese aleasă pe criterii politice: Cehoslovacia pentru a compensa cumva intervenția din 1968, Polonia, pentru că exista amintirea Katynului, R.D.G., pentru că era în avanpostul Pactului de la Varșovia. În cadrul celei de a doua grupe, zborurile au fost programate în ordinea alfabetului rus (limba oficială în cadrul programului fiind rusa), astfel că România era ultima în grupa în care urma să zboare.

Până la data când am zburat eu, România trimisese pe orbită 17 experimente științifice. Unele dintre institutele care s-au

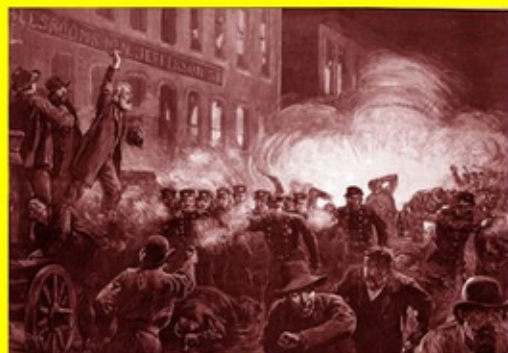
Stația „Saliut 6”

dezvoltat atunci există și azi și lucrează cu mult succes, atât în cadrul unor programe spațiale europene, cât și în colaborare cu americanii. Naveta spațială „Discovery” a avut la bord în ultimul zbor din primăvara acestui an un experiment românesc, propus de Institutul de științe spațiale de pe Platforma Măgurele. Directorul acestui institut, care a participat și la elaborarea unor experimente pentru zborul meu cosmic, a asistat la lansarea navei. Avem până acum peste 30 experimente, echipamente proprii românești care au zburat în spațiul cosmic, au efectuat cercetări și au transmis date științifice.

Care au fost avantajele pentru România ale participării la acest program? În primul rând, integrarea într-un program internațional. Apoi, crearea unei infrastructuri de cercetare care funcționează și azi în bună măsură. Agenția Spațială Română, pe care am creat-o împreună cu câțiva foști colegi de cercetări cosmice, a preluat la nivel guvernamental managementul activității cosmice din România. Înființată în 1991 ca instituție bugetară, a devenit din 1995 una extrabugetară, trăind din contractele de cercetare și aplicații cosmice, atât pentru guvernul României, cât și pentru alte instituții publice sau private, naționale și internaționale. În 1991 am semnat primul acord de cooperare cu Agenția Spațială Europeană (E.S.A.). Este instituția expert și executivă în domeniul cosmic pentru cele mai importante proiecte ale U. E. Ulterior, am reînnoit acest acord în 1997, cuprinzând și colaborarea industrială, apoi am fost integrați într-un program de asociere oferit de E.S.A. țărilor din Europa de Est. În 2006 am semnat Acordul de parteneriat ca „Membru European Cooperant”. La 20 ianuarie anul acesta, România a semnat acordul de aderare la Convenția E.S.A., ca membru cu drepturi depline. Suntem a doua țară din Europa de Est care dobândește acest statut, după Republica Cehă, devenită membră în 2008. De acum nu numai că participăm la toate programele europene din domeniu, dar avem și dreptul de a impune propriile programe, de a

Sărbătoare a naturii și învierii ei, ziua de 1 Mai (Magazin istoric, nr. 5/2010) va ajunge să fie asociată cu revendicările muncitorilor.

În sensul acelor de ceasornic: Greva de la Chicago din mai 1886; Piața Sărindar; bucuria gustului de 1 Mai; „banner” din vremea comunismului

1 MAI ÎN BUCUREȘTI

LELIA ZAMANI

● Mișcarea lucrătorilor din Canada și S.U.A. pentru reducerea orelor de muncă ● Poliția arestează și spânzură ● În Prater oamenii manifestează pașnic, iar la Bruxelles deloc ● De trei ori câte opt ● În Italia plouă ● La noi sunt mai mulți țărani decât muncitori ● Se cântă imnul regal, la cererea lui... Constantin Mille ● În biletul de 50 de bani intră și o litră de vin ● 80.000 de oameni, danț, flori și confetti ● În Cișmigiu muzicile cântă dimineața, la Șosea după-amiaza

În general, ziua de muncă a muncitorilor de pre-tutindeni era de 12-14 chiar și 16 ore, motiv pentru care una dintre principalele revendicări ale acestora, odată

cu începuturile organizării lor, a fost reducerea orelor de lucru la opt pe zi.

În Canada, sindicatele și-au făcut cunoscută prezența în 1872. Un an mai târziu, la

Montréal, s-a format Liga muncitorilor, care a organizat manifestații și al cărei principal scop era ca ziua de lucru să fie de opt ore. În 1880 a apărut în Statele Unite o

lui O.N.U. pentru utilizarea pașnică a spațiului extraatmosferic, cu sediul la Viena. Aspectele militare se discută în cadrul Conferinței pentru dezarmare de la Geneva și în cadrul Consiliului de Securitate al O.N.U. În aceste organisme, deciziile se iau prin vot, nu prin consens, și există state cu drept de veto tradițional. De aceea și merg atât de greu negocierile.

Atunci când China a eliminat un satelit propriu cu ajutorul armei laser, evident că experimentul a avut conotații militare. În cadrul Comitetului pe care îl conduc nu am putut aborda decât problema deșeurilor cosmice rezultate; aspectele militare au fost discutate la Geneva.

– Cât de real este pericolul unui conflict în spațiul cosmic?

– Atât timp cât există negocieri și părțile se obligă să respecte tratatele existente, este greu să se ajungă la o confruntare efectivă în spațiul cosmic. În momentul de față, în cadrul Conferinței pentru dezarmare de la Geneva, Federația Rusă și China au propus elaborarea unui nou tratat pentru utilizarea spațiului cosmic, care să prevină dezvoltarea cursei înarmărilor în spațiul cosmic prin controale riguroase, posibilități de verificare reciprocă. Normal că partea americană, care urmărește prin utilizarea spațiului cosmic să instaleze sisteme de securitate națională care să poată contracara atacuri venite din spațiul cosmic, nu dorește implementarea unui sistem în forma în care a fost conceput de cele

două inițiatoare. Pe acest fond de neînțelegeri, care au blocat de trei ani negocierile, Uniunea Europeană a venit cu o inițiativă care încearcă să împace cele două părți, prin promovarea unui Cod de conduită în domeniul activităților cosmice, voluntar, care să genereze norme de comportament atât în domeniul proiectării, construcției sistemelor spațiale, cât și în domeniul utilizării și controlului lor. Accentul se pune pe pericolele create prin utilizarea spațiului cosmic, mai ales deșeurile existente și care au început să pună în pericol sistemele active: sateliți, stații cosmice.

Acest Cod de conduită propus de U.E., adoptat în ultima formă la nivelul Consiliului European la 27 septembrie

2010, este agreat de S.U.A., cu anumite amendamente. Este propus statelor lumii care au un cuvânt de spus în domeniul spațial și care au interes ca un astfel de cod să fie aplicat. Fiind voluntar, el nu impune niște norme, ci recomandă doar. Statele care sunt de acord cu ele le pot adopta și transforma în reglementări interne. Rusia începe să aibă și ea o abordare pozitivă privind acest cod, considerându-l o variantă de abordare paralelă cu cea propusă de ea și China la Geneva.

Este greu ca un astfel de cod să fie promovat ca document al O.N.U., care să fie adoptat de Adunarea Generală, să devină rezoluție. De aceea, U.E. propune o conferință internațională, în cadrul căreia să existe un acord exprimat de statele participante, fără obligația de a implementa toate normele lui. Caracterul voluntar al prevederilor se va transforma în normă în câțiva ani, dacă mai multe state îl vor adopta. Sperăm ca acest cod să rezolve o parte a problemelor actuale ale așa-numitei sustenabilități de lungă durată a activității cosmice. De fapt, această sustenabilitate constituie și unul dintre punctele de pe agenda Comitetului pe care îl conduc.

– Așadar, clipa când vom putea călători cu o navă cosmică la fel de ușor cum o facem azi cu avionul nu este foarte aproape!

– În mod sigur va mai dura, dar speranțele venite din zona privată sunt mari.

A consemnat:
Dorin MATEI

și care a pus să se cânte la venirea lui imnul regal. Petrecerea a durat zece ore.

Proporțiile manifestației n-au fost specificate în epocă, dar s-au amplificat în timp, cu surse acționând în funcție de interesele regimului. În perioada comunistă s-a spus că sărbătoarea din 1890 a scos în stradă 5.000 de muncitori. S-a vorbit despre „o impresionantă procesiune”, iar „pe dealul Filaretului s-a organizat o mare întrunire publică”.

Desfășurarea evenimentului este cuprinsă pe larg în ziarul *Lupta* de miercuri, 25 aprilie 1890, unde apare și faptul că manifestația muncitorilor a fost organizată de Clubul Muncitorilor pentru reducerea orelor de muncă la opt. Dar măcar în privința numărului participanților, poate fi și ea bănuțată de o oarecare exagerare. Astfel, dimineața, încă de la ora 08.00, lumea a început să se strângă în sala Clubului Muncitorilor din Strada Academiei, iar la ora 10.00, se arată că se adunaseră cam 1.000 de oameni, care, în mare parte, așteptau în stradă.

La aceeași oră a pornit și convoiul. În frunte era plasată fosta muzică a Gărzii Naționale. Urma un membru care purta steagul roșu al Clubului, după care veneau „comitetul executiv, comitetul general, țărani și diferitele bresle”. În mijlocul corte-

Suedia sărbătorea și ea ziua del Mai în 1899

giului doi lucrători țineau o pânză mare roșie, pe care era scris: „Ajung opt ore de muncă pe zi”. Pe margine, 20 de steaguri roșii cu inscripția „opt ore” erau purtate de alți muncitori.

Convoitul a pornit în liniște, sporind pe drum. A străbătut Bulevardul Academiei, Calea Victoriei, Strada Carol, Piața Sfântul Anton, Calea Șerban Vodă, ajungând la „Trocadero” la ora 11.30. La destinație s-a estimat că au ajuns cam 2.000 de oameni. Intrarea nu a fost liberă, ci s-au plătit bilete. Acolo s-au ținut șase discursuri, oratorii fiind Alexandru Ionescu, Constantin Mille, Ion Nădejde, Alexandru Radovici, I. Catina și Costin. Apoi „danțul începe și, cu el, și veselia, care ținu neîntrerupt până noaptea”. La 6 seara, Constantin Mille a mulțumit în numele Clubului și a cerut ca totul să se termine pașnic, așa cum a început, anunțând că sărbătoarea se va repeta și în anii următori.

Mai departe, în articol, se spune că, în timpul zilei, numărul lucrătorilor a crescut mereu, astfel că pe la orele 15.30 nu mai erau bilete la

casă, deși se ti-păriseră 3.000. A trebuit „să se fabrica acolo bucăți de hârtie cu pecetea Clubului”. Biletul costa 50 de bani și dădea dreptul la o litră de vin. Pe la ora 20.00 au plecat toți muncitorii, fără a se semnala niciun scandal, scrie ziarul *Lupta*.

Zece ani mai târziu, în anul 1900, sărbătoarea muncitorească pare mai puțin reprezentată, presa vremii menționând mai mult evenimentele din străinătate privind sărbătorirea de către muncitorii de acolo a zilei de 1 Mai.

Românul, ziar al cărui fondator a fost C.A. Rosetti, anunța la 23 aprilie (6 mai pe stil nou) 1900 că lucrătorii din toate țările serbaseră deja ziua de 1 Mai, cerând opt ore de lucru și vot universal. La noi, ziua de 1 Mai se anunța a fi serbată chiar la apariția numărului din 23 aprilie. Motivul sărbătoririi la această dată nu a fost dezvăluit, dar se arăta că se urmărea înscrierea pe drapelul lucrătorilor, pe lângă dezideratul de opt ore de lucru și necesitatea votului obștesc, și drepturi politice pentru Dobrogea.

În aceeași zi, liberalii aveau anunțată o întrunire publică în Capitală, în vederea alegerilor de la 30 aprilie, fapt care lăsa în umbră sărbătoarea muncitorilor. Astfel, marile ziare ale vremii au avut paginile ocupate cu desfășu-

nouă mișcare, numită „Cavalerii muncii“, care s-a extins și în Canada. Atât în Canada, cât și în Statele Unite ale Americii s-a hotărât, în 1886, organizarea unei greve generale în ziua de 1 mai, pentru reducerea orelor de muncă. În Statele Unite, în special la Chicago, mișcarea a fost cel mai bine organizată. Au participat sindicaliști, dar și nesindicaliști, care au înfruntat Poliția, existând și câteva victime. Poliția a arestat pe unii conducători socialiști, care au fost condamnați la spânzurătoare.

In amintirea grevelor muncitorilor ceferiști din Chicago, din mai 1886, înfrânate de administrația americană, s-a hotărât, de către primul Congres al Internaționalei a II-a, de la Paris, din 1889, ce reunea partidele social-democrate ale vremii, să se sărbătorească 1 Mai ca zi a oamenilor muncii, a solidarității internaționale, începând cu anul 1890.

Mișcarea muncitorească din România a fost reprezentată la Congresul de constituire a Internaționalei a II-a prin cinci delegați. Presa din țară a așteptat cu temeri sărbătorirea zilei lucrătorilor din întreaga lume, dar totul a decurs pașnic. Tulburări ceva mai serioase au fost a doua zi.

Cea mai importantă manifestație, dar și

cea mai pașnică, a fost la Viena, unde 50.000 de muncitori au pornit la ora 14.00 spre Prater. Un public de două ori mai numeros s-a strâns să-i privească. Lucrătorii au ieșit afară din oraș spre diverse locuri de petrecere și s-au întors la ora 22.00. La Pesta, 25.000 de oameni au plecat tot la ora 14.00 înspre pădurea orașului. Ei purtau steaguri tricolore și albe, nu și roșii, pe care era scris „opt ore de lucru, opt ore de recreație, opt ore de somn“ sau numai „8, 8, 8“. În pădurea au fost ținute discursuri, apoi lucrătorii au petrecut până seara și s-au întors în liniște la casele lor.

La Berlin numărul lucrătorilor prezenți la manifestații, după estimările făcute, a fost un sfert din total. S-au adunat prin diverse grădini și berării, petrecând toată ziua. În Elveția s-a lucrat pre-tutindeni. La Bruxelles nu s-a făcut nicio manifestație. La Paris au existat multe altercații între lucrători și poliție, dar fără consecințe importante. Din cauza refuzului de a se

dispersa, 100 dintre manifestanți au fost arestați. În orașele industriale ale Franței s-a sărbătorit 1 Mai pre-tutindeni, dar fără tulburări. În Italia a fost liniște, mai ales că a plouat întruna.

Presa nu a ignorat nici manifestația de la noi. Era evident însă că „în țara noastră dezvoltarea industrială nu a luat un avânt mare“, iar revendicările cerute nu aveau același impact ca în alte țări. Era un fapt firesc, deoarece la noi muncitorii nu erau prea mulți și nici bine organizați, majoritatea populației fiind formată din țărani.

Reacțiile la sărbătoare au fost diferite. Ziarul *Timpul* arăta succint că „duminică a fost și petrecerea lucrătorilor bucureșteni la «Trocadero», sub conducerea lui Nădejde, C. Mille și alții, cari au ținut să imiteze pe organizatorii manifestațiilor de 1 Mai din străinătate“. Știrea a fost reluată câteva zile mai târziu, adăugându-se și câteva comentarii. Se arăta că lucrătorii din București au petrecut la grădina

„Trocadero“ de la Filaret, asociindu-se astfel la manifestația făcută de lucrătorii din celelalte țări, în favoarea celor opt ore de muncă. Oamenii „s-au dus să petreacă și când colo s-au pomenit cu dl. Costică Mille, care a început să țină discursuri“

Fântâna Cantacuzino din Parcul Carol

Dicționar istoric

CHESTIUNEA MACEDONEANĂ ȘI RĂZBOAIELE BALCANICE

Rebeli bulgari în 1903

Dr. ION GABRIEL ANDREI

Războaiele balcanice (septembrie-octombrie 1912-mai 1913, cel dintâi, și iunie-iulie/august 1913), care au modelat traseul frontierelor dintre statele din regiune într-o manieră valabilă în bună măsură până azi, au avut ca principal obiectiv împărțirea teritoriilor europene deținute de Imperiul Otoman, între care se detașa Macedonia.

Era un spațiu geografic deosebit de important, ca semnificație simbolică-istorică și ca potențial strategico-uman, pentru toate statele și popoarele învecinate.

Pentru Bulgaria, Macedonia a constituit principalul teritoriu revendicat, populat în majoritate de etnici bulgari și care făcuse parte atât din Primul, cât și din al Doilea Țarat Bulgar (Țaratul Bulgaro-Vlah, în accepțiunea românească). Caracterul majoritar etnic bulgar se legitima

prin: trecerea celei mai mari părți a Macedoniei (cu excepția fâșiei majoritar grecești râul Bistrica-Peninsula Calcidică din extremitatea sudică) la Exarhatul Bulgar (28 februarie 1870/11 mai 1872, cu episcopiile Skopje, Bitola, Ohrid, Dibra, Veles, Strumica și vicariatele Florina, Kastoria, Kukuș, Salonic, Seres, Voden); includerea nordului și centrului Macedoniei (fără aliniamentul sudic Voden-Ghevghelia-Kukuș-Seres-Drama) în vilaietul Bulgaria

Occidentală (având capitala la Sofia) în urma Conferinței de la Istanbul (decembrie 1876); anexarea cvasitotalității Macedoniei (fără zona sudică râul Bistrica-Salonic-Peninsula Calcidică) la Bulgaria Mare, la Congresul de la San Stefano (3 martie 1878); participarea etnicilor bulgari (și români-aromâni) la Revoluția din Ilinden, din 2-12 august 1903, al cărei lider, Iane Sandanski, a activat în armata bulgară în războaiele balcanice (iar fiii aromânului Pitu Guli – Tașku,

rarea alegerilor din Senat, fără a face deloc caz de sărbătorirea zilei de 1 Mai. Ziarul *Adevărul* menționează totuși câteva știri externe referitoare la faptul că la Viena, la 18 aprilie/1 mai, serbarea internațională a socialiștilor s-a transformat într-o procesiune grandioasă. Au manifestat pe străzi 80.000 de oameni, iar de la balcoane s-a aruncat cu flori și confetti. La Paris s-au ținut întruniri, deși se hotărâse să nu se serbeze ziua de 1 Mai, din cauza alegerilor comunale din 6 mai.

In perioada comunistă s-a scris că manifestația de la 1 Mai 1900 ar fi avut ca loc de adunare Grădina Cișmigiu, în acorduri intonate de fanfara muncitorească. Muncitorii se spune că au avut pancarte cu lozinci, iar după încheierea adunării au străbătut, ca și în anii precedenți, Calea Victoriei, Piața Amzei, Buzești, Kiseleff, ajungând la Grădina Bordei, unde a avut loc o serbare câmpenească și unde au vorbit I. C. Frimu, Al. Ionescu, V. Anagoste și alții.

De fapt, referitor la sărbătorirea muncitorilor a zilei de 1 Mai (pe stil nou) din anul 1900, presa vremii dezvăluie o singură știre referitoare la muncitori, și anume că „azi orele 2 și jumătate p.m., muncitorii români din toate branșele se vor

întruni din nou în Sala constructorilor de pe Bd. Maria”.

Curiozitatea a dus la creionarea zilelor de 29, 30 și 1 mai, pe stil nou, din 1900, cu ajutorul presei vremii.

Sâmbătă, 29 aprilie 1900, se arată că a plouat în toată țara. În unele localități a căzut zăpada, cu deosebire în nordul Moldovei. La Domnești, lângă București, a bătt grindina. În Capitală a fost un frig pătrunzător. Dimineața, printre picăturile de ploaie, au fost și fulgi de nea. Ziua, maxima a fost de 11 grade. Dacă și duminică, pe 30 aprilie, a fost vreme urâtă, luni 1 mai s-a făcut frumos, temperatura ajungând până la 21 de grade. Cerul a devenit senin, fără niciun nor și fără vânt, după ce cu o zi înainte bătea vântul și era rece.

Unul dintre cotidienele vremii anunța, pe 30 aprilie 1900, că, de 1 mai, „comanduirea pieței a dat dispoziție ca muzica militară să cânte dimineața de la 7 la 10 și jumătate la Cișmigiu și după-amiaza la Șosea”. La 1 Mai 1900, toate ministerele au fost închise,

afară de acela al Instrucțiunii Publice. O altă știre importantă era faptul că în această zi s-a deschis sesiunea de primăvară a Sfântului Sinod, cu o deosebită solemnitate. La ora 10.00 s-a oficiat un Te-Deum la Mitropolie, de către P.S.S. Nifon Ploieșteanul, vicarul Mitropoliei, la care au asistat și alți înalți prelați. La orele 10.30 membrii Sfântului Sinod au mers la localul Sfântului Sinod din Strada Carol, unde doctorul Istrati, ministrul Cultelor, a citit mesajul regal pentru deschiderea sesiunii. În această sesiune Sfântul Sinod urma să desemneze trei arhimandriți, dintre care ministrul Cultelor hotărâ pe acela care va purta titlul de Craioveanul. Sesiunea urma să se încheie la 12 mai.

Un alt salt în timp și aflăm că odată cu Unirea din 1918, numărul lucrătorilor industriali a mai crescut, dar evenimentele muncitorești au rămas restrânse pentru ziua de 1 Mai.

Prima zi a lui mai a devenit cu adevărat sărbătoare muncitorească după 1948, grevându-se pe vechea sărbătoare de Armindenii. Cu timpul, aceasta a devenit o zi a muncitorilor, fiind confiscată, ca multe altele, de regimul comunist. Astăzi nimeni n-o mai sărbătorește ca altădată. ■

Pe strada Lipscani la 1900

Steagul revoltaților din Ilinden

Ilinden – în limba macedoneană, Ziua Sfântului Ilie – este un orașel situat, astăzi, în partea de nord a Republicii Macedonia. Aici, în august 1903, a izbucnit o revoltă contra Imperiului Otoman, pusă la cale de Organizația Secretă Revoluționară Macedoneană. Rebeliunea a cuprins cea mai mare parte a vilaietului Monastir. La Krusevo s-a proclamat, pentru zece zile, o republică. Autoritățile otomane au reacționat foarte dur și au înăbușit mișcarea.

Mari, promovate începând cu Liga de la Prizren (iunie-iulie 1878).

Competiția dintre statele și popoarele balcanice asupra Macedoniei s-a manifestat nu doar prin devastările și asasinările reciproce, comise de bandele paramilitare ale antaților greci, cetnicilor sârbi și comitașilor bulgari, cărora le-au căzut victimă și românii-aromâni, ci și prin divergențele dintre datele statistice privind apartenența națională a populației din Macedonia.

Statistici cosmetizate

Majoritatea etnică bulgară în Macedonia era recunoscută nu doar de cercetătorii bulgari, ci și de reputați specialiști din restul Europei. În 1877, prințul rus Alexius Mihailovici Cerkaski, în *Documents pour l'étude de la Bulgarie* (Documente pentru studiul Bulgariei), cuantifica un total de 1.805.630 locuitori, dintre care 819.860 bulgari aflați fie sub autoritatea Exarhatului, fie a Patriarhiei de Constantinopol (în care nu-i includea însă pe pomaci populație de origine slavă din Bulgaria), 510.220 turci și alba-

nezi, 187.800 aromâni, 177.500 greci, 82.850 romi și evrei, 2.400 alții.

În același an, rusul V. Teplöff, în *Données statistiques concernant la Bulgarie, la Trace et la Macédoine* (Date statistice despre Bulgaria, Tracia și Macedonia), înregistra 1.479.417 locuitori (fără a lua în calcul etnicii turci), dintre care 1.172.116 bulgari, 190.047 greci, 63.895 aromâni, 41.284 sârbi, 12.055 albanezi. Câțiva ani mai târziu, în 1889, pentru sârbul St. Verkovic, în *Esquisse ethnographique et topographique de la Macédoine* (Schită etnografică și topografică a Macedoniei), la un total de 1.949.043 locuitori, 1.317.131 erau bulgari (1.029.119 creștini și 288.092 pomaci), 240.264 turci, 222.740 greci, 78.790 albanezi, 74.375 aromâni, 10.568

romi, 1.612 evrei (fără cei din Salonic, Bitola, Veria și Kavala), 3.483 alții. Și lista poate continua fie prin operele germanilor Gustav Weigand (1892) și Richard von Mach (1906); ale bulgarilor Vassil Kantcheff (1900), M. Brankoff (1905) și Iordan Ivanov (1912); ori ale francezilor Gaston Routier (1904) și Robert Pelletier (1905).

Inițial, statisticile oficiale otomane ofereau o majoritate bulgară, ulterior, una turcă a populației. Statistica din 1881 cuantifica, în vilaietele Salonic, Üsküb (Skopje) și Bitola, cu o suprafață inferioară celei a Macedoniei, un total de 745.353 locuitori (500.554 bulgari, 185.535 mahomedani turci, albanezi și pomaci, 22.892 greci, 17.260 aromâni, 13.991 evrei, 4.196 romi, 925 alții). Statistica din 1904 identifica, în vilaietele Salonic, Bitola și Kosovo, care nu coincideau cu teritoriul Macedoniei, un total de 2.911.000 locuitori (896.496 bulgari, dintre care 757.532 sub Exarhat, 1.508.507 turci și albanezi, 307.000 greci, 100.717 sârbi, 99.000 aromâni).

Statisticile grecești escamotau existența majorității bulgare a populației, prin prezentarea ca bulgari doar a celor aflați sub Exarhat, în timp ce aceia aflați sub Patriarhie erau prezentați ca greci.

Și statisticile sârbești mergeau pe aceeași idee, prezentându-i ca etnici sârbi pe marea majoritate a etnicilor bulgari. Sârbul Spiro Gopcevic, în 1889, identifica, în total, 2.870.620 locuitori, dintre care 57.600 bulgari, 2.048.320 sârbi, 231.400 turci, 201.140 greci, 165.620 albanezi,

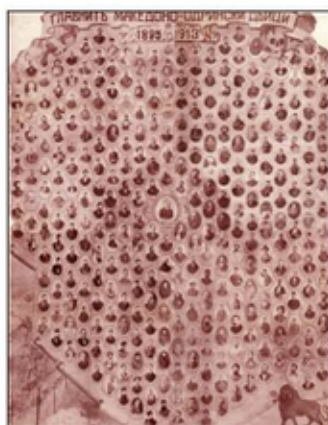
În fața gării din Kukuș

Nikola și Steriu – au activat drept combatanți și naționaliști bulgari).

Bază pentru Marea Serbie, Marea Grecia sau Marea Albanie

Pentru Serbia, Macedonia a fost, alături de arealul locuit de șopi din zona râurilor Toplica – Morava Bulgară – Nišava, coloana vertebrală a dezvoltării economice și a infrastructurii de transport, de-a lungul axei Vardar – Morava, fapt ilustrat și de lucrările etnografului Jovan Cvijici. Controlul zonei de tranzit dintre Dunărea Mijlocie și portul egeean Salonic urma să-i ofere Serbiei capacitatea de a revendica de la Austro-Ungaria, cu succes, teritoriile locuite de sârbi, croați, sloveni și actualii bosniaci.

Pretențiile Serbiei asupra Macedoniei aveau la bază preluarea, de către Serbia, de la Bulgaria, după bătălia de la Velbujd (azi Kiustendil), din iulie 1330 (ce adusesse față în față Serbia și Bulgaria, armata ultimei fiind aproape total nimicită, iar țarul Mihail Șişman căzând în luptă), a celei mai mari părți a Macedoniei. Propaganda națională belgradeană acreditată, simultan, atât caracterul etnic sârb al populației slavofone din zonă, cât și, după obținerea independenței în 1878, existența unui popor macedonean, diferit de cel bulgar. Potrivit aceluiași Jovan Cvijici, dar și ambasadorului sârb Stojan Novakovici de la Istanbul, slavofonii din nordul și centrul Macedoniei erau sârbi, iar cei din

Tablou cu bulgari
din zona Ohrid
căzuți în luptă între 1895-1913

sud, macedoneni, dar, în niciun caz, bulgari!

Fenomenul treptatei răspândiri a nou createi identități național-lingvistice macedonene a fost sesizat, încă din 1871, de bulgarul Petko Slavejkov: „Chestiunea macedoneană a ajuns în final la lumină și în vizorul presei. Am aflat despre existența ei de la persoane din Macedonia acum circa zece ani. Am considerat drept o glumă vorbele acestor tineri patrioți..., dar problema nu este doar o vorbă goală, ci o idee pe care mulți doresc să o pună în practică [...] Ocupați cu divizările interne, bulgarii noștri din Macedonia nu se vor putea proteja de scopurile ostile ale

grecilor dinspre sud și ale sârbilor dinspre nord“.

Propaganda națională sârbă privind Macedonia se încadra în ansamblul curentului iugoslavist, sub care se ascundea ideea Serbiei Mari. Sârbi erau și croații, slovenii, actualii bosniaci, muntenegrenii, dar și șopii bulgarofoni, din treimea nord-vestică a Bulgariei, inclusiv zona capitalei Sofia. Dacă prin Congresul de la San Stefano Serbia urma să primească doar zona Niș – Leskovac – Prokuplje, patru luni mai târziu, prin Congresul de la Berlin (13 iunie-13 iulie 1878), a obținut și segmentul Pirot – Vranje. Prin Legea de colonizare din Toplica și Kosanica, Serbia i-a expulzat pe etnicii albanezi și cerchezi, care erau majoritari în zona dintre Kosovo, Prokuplje și Niș, colonizând sârbi din Sandjak, Herțegovina, Muntenegru, Banat, precum și șopi. De asemenea, în zona șopă a desființat episcopiile de Niș și Pirot ale Exarhatului Bulgar, a alungat elitele urbane cu aspirații naționale panbulgare din Niș și Pirot și a colonizat sârbi.

Pentru Grecia, Macedonia a constituit o simplă continuitate bimilenară a elenismului din statul antic macedonean al lui Filip al II-lea și Alexandru cel Mare. Pretențiile asupra Macedoniei se încadrau și în ansamblul „Marii Idei a Greciei Mari“, posesiunea asupra Salonicului fiind o etapă de tranzit spre alipirea Istanbulului.

La fel, și pentru albanezi, nord-vestul Macedoniei, până la linia Kumanovo – Skopje – Prilep – Bitola – Ohrid, era văzută ca o componentă a ideii Albaniei

Un militar bulgar îi dă să bea unui rănit turc,
în timpul primului război balcanic

din zona tracă Mesta – Marița, cu portul Dede Agaç (Alexandroupolis). Macedonia istorică a fost împărțită, astfel, între patru state: Grecia, Serbia, Bulgaria, Albania (zona mixtă etnic albanezo-bulgară Ohrid – Prespa, prin Protocolul de la Florența, 17 decembrie 1913). Echilibrul regional era compromis pe termen lung, căci pe harta Balcanilor, în locul înfrânteii „Prusii a Balcanilor”, începea să se afirme Serbia „Piemontul Balcanilor”, cu aspirații iredentiste la fel de evidente.

Chestiunea macedoneană se reglementa împreună cu Chestiunea aromână, în anexa Tratatului de Pace de la București fiind inserate scrisorile dintre conducerile politice din România, pe de o parte, și cele din Serbia, Grecia și Bulgaria, pe de altă parte, prin care statele sud-dunărene se angajau, dar nu se obligau, să respecte drepturile educaționale și eclesiastice ale conaționalilor noștri aromâni, dar și dreptul României de a subvenționa respectivele instituții școlare și bisericești. Drepturile nu au fost respectate, provocând refugierea unui număr semnificativ de aromâni din Macedonia Vardară

Comitații

și cea Egee, precum și colonizarea voluntară în Cadrilaterul obținut de România de la Bulgaria.

Chestiunea macedoneană (ca și Chestiunea aromână) nu a fost însă rezolvată definitiv prin Războaiele Balcanice, noile linii de divizare frontieră rămânând fragile și contestate. Deja, la 29 mai și 3 august 1915, în timpul Primului Război Mondial, Antanta și-a exprimat disponibilitatea de a anula clauzele frontaliere ale Tratatului de la București și de a accepta preluarea de către Bulgaria a unor teritorii din Macedonia și Tracia, în schimbul intrării Sofiei în conflict împotriva Puterilor

Centrale. Bulgaria a ales însă tabăra Puterilor Centrale și a ocupat și anexat, de la Serbia, până la înfrângerea din 1918, Macedonia Vardară (unde populația locală a primit trupele bulgare ca pe eliberatori), întregul Timoc, până la Morava, întreaga zonă șopă cu Niș și sudul Kosovo, cu Prizren și Gnjilane. În acele zone, limba sârbă a fost exclusă din învățământ, administrație, biserică, toate segmentele vieții publice și sociale, iar autoritățile sofote au considerat că statul sârb și-a încetat existența și au închis Legația Serbiei din Sofia.

Pe termen lung, harta interetnică a Macedoniei s-a modificat semnificativ, prin colonizarea, în Macedonia Egee, a refugiaților greci din Turcia, alungarea, în Turcia, a etnicilor turci și a meglenoromânilor mahomedani (din orașelul Nânta, situat la nord de Salonic) din Macedonia Egee, după Convenția de la Lausanne, din 30 ianuarie 1923, precum și prin crearea de către autoritățile iugoslave titoiste, a poporului macedonean și a limbii macedonene, în 1944-1945, negându-li-se caracterul etnic bulgar și faptul că vorbeau un dialect al limbii bulgare. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 iunie 2011, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– Când s-a hotărât în Canada și S.U.A. organizarea unei greve generale în ziua de 1 mai?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna martie 2011 este:

Anul 1710

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de doamna **Clara Popescu**, din **Suceava**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2011.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, Of.P. nr. 15, C.P. 15-702, sect. 1, București.

69.665 aromâni, 64.645 evrei, 28.730 rromi, 3.500 alții.

Caracterul majoritar etnic bulgar al Macedoniei (cu excepția fâșiei majoritar grecești din extremitatea sudică și de pe litoralul egeean) și al zonei adiacente din nord, locuite de șopi, a fost recunoscut și în hărțile etnice.

Salonic, principalul oraș al Macedoniei, era locuit în majoritate relativă de evrei, după care urmau, în ordine descrescătoare, grecii și bulgarii, pentru cei din urmă orașul fiind important ca debușeu economic și acces la Marea Egee, dar și ca loc de origine al misionarilor Chiril și Metodiu.

Deznodământul rivalității pentru împărțirea teritoriului macedonean a fost marcat de o serie de erori de strategie și tactică ale Bulgariei atât în primul, cât și în al doilea război balcanic, care au determinat ca statul bulgar, ce dispunea de cel mai ridicat procentaj de conaționali în Macedonia, comparativ cu celelalte state vecine, să obțină cel mai redus teritoriu.

Al doilea război balcanic (iunie-iulie 1913) a provocat și primele mutații forțate de populație în Macedonia. După victoria de la Kukuș, trupele grecești au alungat întreaga populație etnic bulgară dintre râurile Vardar și Struma, iar cele bulgare – populația etnic grecească din Serres (care, după sosirea armatei grecești, a revenit). Cu sprijinul Organizației Revoluționare Interne Macedonene (VMRO), Bulgaria a organizat, fără succes însă, în 1913, două revolte în Macedonia centrală, împotriva noilor autorități sârbe: la Tikveș (15-25 iunie) și în triumful Dibra – Struga – Ohrid (septembrie, împreună cu etnicii albanezi localnici), soldate cu refugierea etnicilor

bulgari din aceste zone în Bulgaria. De asemenea, cei aproape 15.000 de voluntari etnici bulgari din Corpul Adrianopol-Macedonia, care au sprijinit armata regulată bulgară, au fost nevoiți să se refugieze în Bulgaria.

Marea perdantă

Eșecul trupelor bulgare în fața celor sârbe și grecești a determinat, printre altele, depășirea divergențelor frontaliere dintre Serbia și Grecia pe tema împărțirii Macedoniei, Belgradul cedând, prin Convenția militară din 14 mai 1913 și Acordul de alianță de la Salonic, din 1 iunie 1913, în favoarea Atenei, un sector al Văii Vardarului la sud de Ghevghelea și zona Florina (ambele populate majoritar de etnici bulgari macedoneni).

Pacea de la București, din 10 august 1913, a consfințit

sfârșitul celui de-al doilea război balcanic, dar și eșecul aspirațiilor Bulgariei de a-și impune controlul asupra majorității teritoriului Macedoniei. Bulgaria, numită și „Prusia Balcanilor“, obținea doar Macedonia Pirină (din care, prin Tratatul de la Neuilly-sur-Seine, din 27 noiembrie 1919, a mai cedat Regatului Sârbilor, Croaților și Slovenilor zona Strumica). De asemenea, pierdea Macedonia Vardară, în favoarea Belgradului, dar și Macedonia Egee, în favoarea Atenei, zone de unde clericii Exarhatului Bulgar au fost imediat alungați, iar școlile în limba bulgară au fost desființate. În plus, pierdea și litoralul egeean, inițial în sectorul macedonean Struma-Mesta, Grecia primind portul Kavala (în pofida opoziției Rusiei). Ulterior, prin Tratatul de la Neuilly-sur-Seine, Grecia câștiga și restul litoralului egeean

Cetnicii au reprezentat o mișcare paramilitară regalistă. Originea cuvântului provine din sârbescul ceta' – companie militară – sau după alte surse, din turcescul çete – bandă de criminali. Aceeași formulă se poate regăsi și pentru celelalte două tipuri de formațiuni paramilitare – antații greci,

Un comitaș prins de greci

respectiv, comitașii bulgari. Termenul de comitașiu i-a desemnat, inițial, în secolul al XIX-lea, dar și la începutul celui de-al XX-lea pe insurgenții bulgari care, invocând rațiuni patriotice, au inițiat acțiuni cu caracter paramilitar împotriva celor pe care îi considerau dușmanii națiunii bulgare. După alipirea Cadrilaterului la România, bandele de comitașii treceau adesea frontiera, dedându-se la acte de sabotaj, incendieri, incitare, agresiuni și atentate la adresa armatei, administrației române, cât și la adresa populației locale. La începutul secolului al XX-lea, și-au făcut apariția și bandele de antați greci, formate pe teritoriul statului grec și comandate de ofițeri din armata regulată greacă, având scopul declarat de elenizare a populației macedonene.

poată solicita. Ulterior, unele au fost restituite în baza solicitărilor legale, cel mai mediatizat caz fiind cel al manuscriselor lui Petre Pandrea: *Memoriile mandarinului valah, Reeducarea de la Aiud, Garda de Fier, Helvetizarea României, Crugul mandarinului și Călugărul Alb*.

În anul 2000, manuscrisele identificate de S.R.I. în anii '90, însumând 60.000 file, au fost predate C.N.S.A.S. și constituie în prezent Fondul Manuscrise. După inventarierea lor se poate preciza că aparțin unui număr de 105 autori. În această categorie am integra manuscrisele aparținând lui Boșca Mălin: *Note pentru studierea trecutului lui Iuliu Maniu, P.N.Ț. și relațiile cu U.R.S.S., Însemnări despre gazete și gazetari, După 23 august 1944*; Simion Ghinea: *Introducere la „Schimbarea la față a României”*; Gheorghe Manu: *Studii asupra României*; Iuliu Pascu: *Statul, neamul românesc și menirea politică a țărănimii, Păcatele partidelor politice, Proiect de lege fundamentală pentru organizarea generală a învățământului și a culturii naționale române, Proiect de lege pentru organizarea Consiliului Legislativ*; Ion Pascu: *Memorial despre personalitățile din Moldova, Viața și activitatea lui Constantin Stere*; Nicolae Pascu: *Tragicul deznodământ – comentarii despre faptele politice și personalitățile din prima jumătate a secolului XX, Activitatea Cercului de studii al P.N.Ț.*; Suflețel Orest: *Memorii politice în ajunul Primului Război Mondial și de pe front*.

O altă categorie de manuscrise pe care le-am putea integra, de asemenea, efortul

lui de recuperare a memoriei, constituindu-se, în prezent, în mărturii paralele asupra unor evenimente petrecute în perioada comunistă, în raport cu prezentarea lor într-un mod distorsionat, politizat și ideologizat în presa comunistă, sunt: *Jurnalul (1945-1958) lui Flaviu Demetrescu Baldoșin sau scrierile lui Ștefan Lakatoș Afirmații și aprecieri eronate în istoria mișcării muncitorești din România*.

Există însă și scrieri pe care autorii lor nu le-au redactat ca mărturii ale propriei vieți și care erau destinate să intre în sfera publică. Odată confiscate de Securitate devin parte a istoriei politice. Emergența fenomenului disident în anii '70 se regăsește în scrisorile lui Paul Goma: *Către Pavel Kohut și camarazii săi, Cuvânt înainte la scrisoarea deschisă adresată participanților la Conferința de la Belgrad sau Lista cu semnatarii scrisorii deschise adresate Conferinței de la Belgrad* și, de asemenea, în

Declarațiile și luările de poziție ale lui Ionel Cană.

Nu în ultimul rând menționăm poezii, eseuri, jurnale, studii critice confiscate de la Ion Caraion, Virgil Carianopol, Sergiu Dan, Dumitru Hagiu, Ilie Imbrescu, Ion Negoitescu, Marcel Petrișor, Nicu Steinhardt, pentru care amnistia politică din 1964 a însemnat o libertate controlată.

Unele dintre aceste manuscrise au fost predate celor de la care au fost confiscate, urmașilor sau moștenitorilor legali: corespondența în limba franceză *Șapte cuvinte către tineri* – Gheorghe Calciu Dumitreasa; *Însemnări, scrisori, jurnale*, confiscate lui Paul Goma, la 4 aprilie 1977; *Poeziile și corespondența confiscate*, în 27 octombrie 1968, lui Marcel Petrișor.

De asemenea, sunt situații în care unele manuscrise au rămas în cadrul dosarelor penale și am putea aminti, de pildă, parabola generalului Ion Eremia – *Guliver în Țara Minciunilor*.

În ceea ce privește Fondul Bibliotecă, acesta are o alcătuire destul de eclectică. Practic se constituie din documente esențiale pentru evoluția Direcției Generale a Poliției Statului, până la înființarea Securității, la 30 august 1948, cărora li se adaugă statute de organizare și funcționare ale diferitelor asociații profesionale, culturale și religioase ce au acoperit spațiul public antebelic și a căror multitudine nu poate astăzi decât să ne uimească. Peste acestea s-au suprapus cărți a căror circulație și reeditare a fost interzisă odată cu instaurarea comunismului. Purtând înscrisă o invariabilă consemnare: *S-a găsit la mine cu*

Dinu Pillat și soția sa Nellă la munte

UN MANUSCRIS DINU PILLAT PIERDUT ȘI REGĂSIT

RALUCA SPIRIDON

În a doua ediție a cărții *Anatomia mistificării* (București, Editura Humanitas, 2003) Stelian Tănase consemna, cu destul de multă amărăciune, faptul că cele două exemplare ale manuscrisului lui Dinu Pillat Așteptând ceasul de apoi „vor avea o soartă diferită, dar și asemănătoare. Ambele vor dispărea. Unul (cel găsit în apartamentul Corneliiei Ștefănescu la 17 august 1959) va fi distrus prin ardere la 11 februarie 1960, 15 zile înainte de deschiderea procesului. Celălalt – găsit în podul Mariei Pillat – va fi depus la dosar în calitate de corp delict. Va fi folosit de procuror în acuzare și de magistrați pentru condamnarea autorului la 25 de ani muncă silnică. Ulterior și această copie a dispărut, ca să nu mai apară până astăzi. O altă copie nu a apărut între timp și sunt extrem de puține șanse să apară“.

Manuscrisele confiscate cu ocazia perchezițiilor erau incluse în dosarele penale. În ceea ce privește păstrarea lor în arhivă nu există însă o regulă care să fi funcționat unitar în perioada cuprinsă între 1944-1989. Mai ales, începând cu 1964, unele manuscrite – este foarte adevărat, de mici dimensiuni – erau depuse în

dosare de urmărire informativă (cum a fost cazul manuscrisului *Mărturisire* al lui Nicolae Steinhardt) sau chiar în cele personale.

În 1993, în temeiul prevederilor Ordonanței Guvernului României nr. 27, din 26 august 1992, privind patrimoniul cultural național, S.R.I. păstrătorul de atunci al arhivei fostei Securități a identificat

80 de personalități ale vieții literare, istorice și militare cărora între anii 1940-1989 li s-au confiscat, din motive politice, cărți și manuscrite. Însușind în termeni tehnici 5 m liniari de arhivă, acestea au fost scoase din fondurile arhivistice în vederea conservării lor, până la apariția unor reglementări, în baza cărora, persoanele îndreptățite să le

Porecla în renume

DUCESA ÎN SABOȚI

FLORENTINA DOLGHIN

În 1489, Bretania, stat separat cuprins între Sena și Loara, care nu făcuse niciodată parte din regatul merovingian sau carolingian, a fost atacată de trupele franceze. Ducea Anne de Bretagne (1476-1514) a primit atunci ajutor din partea unor inamici ai Franței, ca Anglia, statele germane, Spania. Trupele străine, aliate fiind, nu s-au dat în lături, „ca să poată trăi”, de la a distruge culturi agricole – principală bogăție a regiunii –, a jefui populația locală, a se comporta ca bandiții la drumul mare.

În fața coaliției, Franța a trebuit să bată în retragere și, odată pacea re-instalată, Anne – unica fiică și moștenitoarea lui Francisc al II-lea, ultimul duce al Bretoniei, mort în 1488 –, în ciuda vârstei fragede, s-a implicat în refacerea țării și în ajutorarea „bietului ei popor”. A decis să iasă prin porțile Capitalei, orașul Rennes, și să facă un fel de tur al patriei sale (*tro Breizh*, cum suna expresia în bretonă), pentru a veni în contact cu populația greu încercată. Era în luna martie și, drumurile fiind impracticabile din cauza ploilor, cortegiul ducal înainta foarte greu. De mai multe ori caleașca Annei de Bretania s-a împotmolit și pasagera a trebuit să coboare, pentru ca slugile să o scoată din noroaie. Ca să facă față situației, ducesa și-a pus saboți de lemn, exact cum purtau țăranii care ieșiseră să o primească bucuroși, aclamând-o, la vederea unui atât de înalt personaj încălțat ca ei. De atunci, pentru oamenii din popor, Anne a devenit *Dugez he boutou*, adică *Ducea în saboți* și curând *Regina în saboți*.

În anul invaziei franceze, Anne fusese măritată prin procură cu împăratul Maximilian I, dar uniunea lor nu a devenit efectivă. La 6 decembrie 1491, ea s-a căsătorit cu regele francez Carol al VIII-lea, aducându-și domeniile în cadrul Franței. Frumoasă și inteligentă, „regina în saboți” a guvernat regatul în timpul expediției soțului ei în Italia, apoi, în 1498, a rămas văduvă și s-a recăsătorit cu

alt rege francez, Ludovic al XII-lea, la 8 ianuarie 1499.

Anne a trăit tot timpul cu convingerea că, prin aceste două mariaje, salvase independența patriei sale, pentru că Bretania continua să fie stat separat, nu era încorporată Franței. Abia căsătoria uncea dintre cele două fiice ale ei, Claude, în 1514, cu viitorul rege Francisc I a dat concretețe anexării Bretoniei la Franța, de care se temuse atât Anne. În 1532, după moartea soției sale, Francisc I a semnat un tratat prin care Bretania își pierde independența, devenind

franceză. „Ducea în saboți” era moartă de mai bine de 18 ani.

Dar Bretania ei va avea statut de provincie până la Revoluția Franceză. Particularismul breton avea să supraviețuiască politicilor centralizatoare a Capetienilor. La sfârșitul secolului al XVI-lea, un guvernator al Bretoniei, Philippe Emmanuel de Lorena, duce de Mercœur, va încerca să reînvie independența bretonă, dar în profitul casei sale. El va trebui să se supună însă regelui Henric al IV-lea. Bretania va cunoaște apoi secole la rând de pace, tendințele autonomiste rămânând mocnite. Limba bretonă însăși este singura limbă celtică vorbită pe continentul european.

Propaganda regală a făcut din Anne de Bretagne, idealizând-o, simbolul suveranei perfecte, al uniunii între regatul francez și ducatul breton, emblema păcii regăsite. ■

oazia percheziției, urmată de dată și semnătură, se constituie astăzi în dovezi palpabile ale celui de-al doilea val represiv din 1956-1962. Ordinele și Instrucțiunile M.A.I. din perioada 1971-1989 închid inventarul acestui fond.

O notă destul de târzie, dar cu o mare valoare documentară, ne dezvăluie astăzi partea informativă, premergătoare declanșării unor astfel de acțiuni de confiscare: „Sursa a vizitat camerele lui Liviu Ciulei, atât cele de jos, cât și cele particulare de la etaj, în care se află multe cărți, în mare majoritate străine, printre care nu am întâlnit titluri de cărți interzise“ (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 52, vol. 2, f. 42.)

Manuscrisul lui Dinu Pillat – *Așteptând ceasul de apoi* a avut o soartă cu totul aparte. Din rațiuni care ne scapă, poate o asemănare strict formală cu titluri de cărți interzise și confiscate de regim, în același context represiv din anii 1956-1962, a fost direcționat după proces în Biblioteca Ministerului Afacerilor Interne, asimilată unui fond neoperativ. Este poate și motivul pentru care ulterior, în anii '90, acest fond a fost prea puțin cercetat și investigat.

În cadrul acestuia am regăsit foarte puține manuscrise dintre care le precizăm doar pe cele ale căror autori au fost identificați: *Țîmpul trecerii tale* (partea I), Sy [Vasile] Gavrilesco, Craiova, martie 1976; *Cu Dumnezeu înainte. Jurnalul generalului Victor Dragomirescu*, decembrie

1938-ianuarie 1939; *Organizarea Cavaleriei*, Ion Eugen, fost maior, arestat la 05.VII.1954 în Regiunea Brașov; *Plan național energetic-hidroenergetic*; *Schema organizării Regiei Autonome a energiei și apelor, proiect de lege a energiei și apelor* alături de *Referat asupra memoriului privind Planul Național Energetic-Hidrotehnic, organizarea regiei autonome a energiei și apelor și proiectul de lege a energiei și apelor, 1943-1944*, dr. ing. Dorin Pavel, 1943.

În anii 2005-2007 a avut loc predarea masivă a arhivei Securității (inclusiv a Bibliotecii), către C.N.S.A.S. și s-a trecut la o inventariere cât mai completă a acestei arhive; într-un efort de a o face cât mai accesibilă persoanelor interesate, inventarele fondului documentar și ale unei părți din Fondul Bibliotecă au fost inserate pe siteul instituției încă din anul 2008. Cum însă actuala perioadă privilegiază un acces rapid la informații, dar în același timp le conferă un caracter de serie într-o multitudine de informații, am considerat necesar să readucem în atenția publică existența romanului *Așteptând ceasul de apoi* în Arhiva C.N.S.A.S., cu prilejul celei

de-a doua reeditări a volumului *Prigoana – documente ale Procesului C. Noica, C. Pillat, N. Steinhardt, Al. Paleologu, A. Aterian, S. Al. George, Al.O. Teodoreanu*, organizată în data de 1 martie 2010 – la o distanță de 50 de ani de ziua în care a fost pronunțată Sentința acestui proces.

În urma solicitării legale, fiicei scriitorului Dinu Pillat – ea însăși prozatoare, poetă și traducătoare de limbă engleză – i s-a restituit acest manuscris, în data de 10 martie 2010, și a fost publicat. Dincolo de caracterul excepțional al acestui fapt literar, o încercare de a evalua mai puțin abstract represiunea – nu numai în cifre sau procente sociale afectate – ne va impune luarea în considerare a dimensiunii distructive la nivel psihologic și cultural, ce a lipsit cultura română de contribuții esențiale. Conform rememorărilor doamnei Monica Pillat, într-un interviu acordat ziarului *Ziua Veche*, scriitorul Dinu Pillat „a fost atât de traumatizat de experiența închisorii, încât a hotărât să-și reprime talentul creator și să renunțe la pasiunea lui pentru genul romanului [...] Ulterior, ca cercetător la Institutul de

Istorie Literară și Folclor, după ce George Călinescu l-a reprimat în colectivul său, Dinu Pillat a făcut doar studii de critică literară. Scriitorul român sub comunism arăta ca un stejar silit să supra-viețuiască într-un ghiveci de flori“.

Fotografii de filaj

Lyon, imagine aeriană

Arhiva the Alexandru Tzigara-Samurcaș

Belgia, Casa Marinarilor din Gent

ALBUM ISTORIC

*Arhiva de imagine „Alexandru Tzigara-Samurcaș“, căreia i-am consacrat
și albumul din numărul trecut, conține multe cadre din afara României,
îndeosebi ipostaze urbane*

Spania, casă din Granada

Londra, Piccadilly Circus

Stradă din Istanbul

India, Jaipur, Hawa Mahal (Palatul vânturilor)

the Alexandru

Tzipara-Samurcaș

Archive

Roma, Catedrala Sf. Petru

Arhiva the Alexandru Tzigara-Samurcaș

Florența, Palazzo del Podesta

„Un teritoriu economic excelent“

De la începutul anului 1919 a funcționat la București ca împuternicit special al Adunării Naționale Cehoslovace dr. Ferdinand Veverka. Încă de la 1 aprilie 1919 el a prezentat Centralei Ministerului Afacerilor Externe de la Praga și președintelui Masaryk un amplu memorandum. În acest memorandum el informa despre activitatea sa de până atunci în capitala României, dar mai ales sprijinea, prin autoritatea lui de diplomat cu experiență, concepția lui Beneș privind politica externă legată de noua organizare a Europei Centrale. „A reorganiza Europa Centrală și de Sud-Est, conform programului nostru, înseamnă să obținem ca Bucureștiul să fie legat puternic de grupul central-european, în

sensul mai restrâns al cuvântului, al cărui centru politic vrem să fim noi, și doar prin intermediul lui putem să ajungem o componentă a politicii mondiale“. Această nouă Europă Centrală – își dezvoltă în continuare expunerea Veverka – nu numai că ar trebui să se ridice ca un stăvilă împotriva elementului german, dar ar trebui să devină și un element de sudură cultural și economic între vest și est. În această combinație, cehii ar fi trebuit să reprezinte un element de sudură în Europa Centrală, în sensul restrâns al cuvântului, iar România, în partea de răsărit a Balcanilor. Cehia trebuia să fie un avanpost contra expansionismului german, iar România unul contra dezmembrării din est. La mijlocul lui aprilie 1919, Veverka a fost numit însăși secretar al Legației Cehoslovaciei de la Londra.

Într-un spirit asemănător s-a exprimat și reprezentanța comercială a Cehoslovaciei de la București, atunci când, la 20 februarie 1919, a menționat că România este pentru Republica Cehoslovacă „un teritoriu economic excelent“, cum nu se mai găsește prea ușor în altă parte.

Din primăvara lui 1919, marile firme cehoslovace au întreținut relații comerciale cu România pe baza acordurilor de compensare. În vară au fost semnate Acordul cehoslovaco-român privind transportul feroviar și alte câteva acorduri bilaterale. Din martie 1919, la Bratislava s-a aflat o comisie specială a Ministerului român al Industriei și Comerțului și au avut loc primele tratative economice orientative, care au continuat cu negocieri concrete privind acordul comercial din ianuarie și februarie 1920, de la Praga.

Tomáš Masaryk sosește la Praga, în 1919

Exclusivitate

Noul stat cehoslovac, apărut la sfârșitul Primului Război Mondial, predestinat sferei de interese franceze chiar de procesul formării lui, dar mai ales de evoluția diplomației europene în etapa finală a Marelui Război, avea nevoie de aliați printre statele mici din această parte a Europei, unde, de la Marea Baltică la Marea Mediterană, se crease un vid de putere între Germania, învinsă și frământată de tulburări sociale, și noul guvern bolșevic, care nu își ascundea planurile de extindere a revoluției proletare în Europa.

Regatul Sârbilor, Croaților și al Slovenilor a devenit, încă înainte de încheierea războiului, un aliat firesc. Relațiile ceho-slovaco-iugoslave aveau o tradiție, cea mai bună expresie a lor fiind colaborarea reprezentanților exilului cehoslovac atât cu guvernul sârb, cât și cu politicienii iugoslavi exilați din Austro-Ungaria.

Un alt aliat logic al noii Republici Cehoslovace în Europa Centrală și de Est avea să devină Regatul României. Hotărârea în acest sens fusese luată chiar înainte de formarea Republicii Cehoslovace, în urma unor negocieri similare cu cele purtate în timpul războiului cu iugoslavii.

Masaryk dă citire proclamației privind unirea națiunilor din centrul Europei, la Philadelphia

Dr. MIROSLAV TEJCHMAN (Praga)

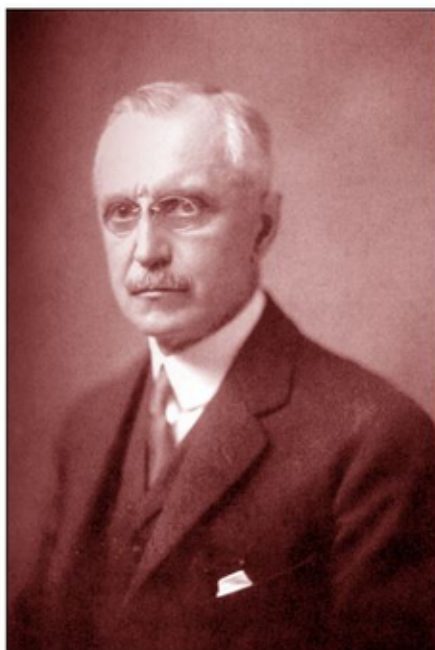
În lucrarea *Războiul mondial și revoluția noastră*, din anul 1935 (vol. II, p.102), dr. Edvard Beneš scria: „imediat după intrarea lor [a românilor – *n. trad.*] în război [în anul 1916 – *n. M.T.*], i-am considerat cei mai apropiați aliați ai noștri și am căutat să stabilim legături cu ei la Paris și Londra“.

În afara întâlnirilor concrete ale lui Tomáš Garrigue Masaryk, Edvard Beneš, Ștefan Osuský și ale altora cu politicienii români, ca Take Ionescu și Nicolae Titulescu, au fost stabilite primele contacte și în domeniul militar. La invitația regelui României, Ferdinand, Masaryk a vizitat în octombrie 1917 orașul Iași, capitala provizorie a României. A fost primit cu toate onorurile cuvenite unui șef de stat.

decretul regal privind stabilirea relațiilor diplomatice dintre Republica Cehoslovacia și Regatul României. În felul acesta drumul către stabilirea completă a relațiilor diplomatice cehoslovaco-române era încheiat.

Take Ionescu, un prieten de suflet

De primă importanță devenise acum problema unui acord politic și militar. De fapt, încă de la Conferința de Pace de la Paris, din 1919, această problemă fusese discutată de delegații Edvard Beneš și Ștefan Osuský cu delegații români Ion Brătianu și Take Ionescu și cu reprezentanții iugoslavilor, N. Pašić și A. Trumbić. În vara lui 1920 Beneš a vizitat Bucureștiul, ca să informeze în legătură cu acordul tocmai semnat cu Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor și, totodată, să îl invite să adere la acest acord. La negocierile pe care Beneš le-a purtat cu colegul său român Take Ionescu și cu premierul Averescu, românii și-au exprimat dorința de a încheia cu Cehoslovacia un acord similar, dar cu o orientare cu precădere antisovietică. Beneš a evitat, invocând faptul că acordul tocmai încheiat la Belgrad se referea în exclusivitate la Ungaria, iar guvernul cehoslovac era dispus să încheie cu

Ministrul român la Praga Constantin Hriștache

România numai un asemenea acord.

Mica Înțelegere devenea încetul cu încetul o realitate. În septembrie 1920 guvernul român și-a exprimat acordul de principiu, inclusiv a renunțat la concepțiile nerealistice ale conservatorilor și liberalilor în legătură cu o eventuală incorporare a Poloniei în comunitatea care se pregătea. Procesul de integrare a fost accelerat și de prima încercare de restaurare a Habsburgilor în Ungaria, în martie 1921 (*Magazin istoric*, nr. 11/1999). De fapt, deja de la 23 aprilie a fost semnată Convenția de alianță defensivă cehoslovaco-română, iar la începutul lui iunie a fost semnată o Convenție similară cehoslovaco-iugoslavă. Încă de la începutul lui iulie a fost semnat la Praga acordul militar cehoslovaco-român,

prin care ambele state se obligau să își acorde sprijin militar reciproc în cazul unui atac maghiar neprovocat. În august 1920, a fost semnată o Convenție de alianță între Cehoslovacia și Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor, care un an mai târziu a fost înlocuită cu un tratat de alianță. La sfârșitul lui aprilie 1921, a fost semnat un tratat militar româno-iugoslav. Construirea Alianței militare a Cehoslovaciei, Regatului Sârbilor, Croaților și Slovenilor și Regatului României fusese încheiată. Încă din septembrie 1921

ministrul român al Afacerilor Externe, Take Ionescu, a transmis la Praga că este un prieten de suflet al Miciei Înțelegeri, că va face totul pentru realizarea ei și cel mai bine ar fi dacă încă la sfârșitul acelui an ar putea avea loc la București primul congres al oamenilor de stat ai viitoarei alianțe. Noua grupare a fost constituită potrivit concepției cehoslovace și iugoslave și, la sfârșitul lui august 1922, a avut loc la Praga prima întrunire a Miciei Înțelegeri.

Pentru relația reciprocă cehoslovaco-română avea să înceapă o nouă etapă, calitativ superioară, a relațiilor reciproce și colaborării multilaterale. ■

În românește de
Helliana IANCULESCU

Acordurile aveau să fie semnate un an mai târziu, la București.

Tot mai importantă devenea concretizarea relațiilor politice. Deși Tomáš Garrigue Masaryk, Take Ionescu, Nicolae Titulescu, V. Marinkovic și S. Hadzic conveniseră încă din luna octombrie 1917, la Iași, asupra unei colaborări postbelice, iar în 1919 Edvard Beneš, Štefan Osuský, Ion Brătianu, Take Ionescu și A. Trumbic discutaseră de mai multe ori pe această temă, la Conferința de Pace, concretizarea unor relații politice mai stabile a stagnat la începutul anilor '20.

Delimitarea graniței comune, singurul diferend

În același timp, pentru statele succesoare situația nu a evoluat într-un mod deosebit de favorabil. Au existat mai întâi probleme cu revizionismul maghiar și

intervenția împotriva Republicii Ungare a Sfaturilor, apoi concepția marilor puteri, mai ales a Franței, în legătură cu eventuala restructurare a spațiului central-răsăritean, inclusiv includerea în el a Austriei și Ungariei (planul federației dunărene).

Consolidarea mai rapidă a relațiilor reciproce era împiedicată de o anumită neînțelegere privind delimitarea definitivă a granițelor comune româno-cehoslovace.

În cadrul intervenției contra Republicii Ungare a Sfaturilor, armata română ocupase nu numai Ungaria, dar și teritoriul Ucrainei Subcarpatice, care a fost atribuită Cehoslovaciei prin Conferința de Pace. România invoca existența a patru sate în această zonă, în care trăiau circa 10.000 de români, dar mai ales nevoia de a asigura securitatea legăturii feroviare a României cu Polonia, prin partea cea mai de răsărit a

acesteia, deoarece pe linia ferată care trecea pe aici erau trimise arme în Polonia.

Chiar dacă la începutul lui martie 1920, aliații români începuseră evacuarea forțată a teritoriilor ungare ocupate, ei amânau permanent evacuarea militară a Ucrainei Subcarpatice. Abia la sfârșitul lunii, ministrul român al Afacerilor Externe s-a adresat Pragăi cu întrebarea dacă insistă asupra evacuării și dacă, în caz afirmativ, ar fi dispusă să discute despre rectificarea frontierelor.

Abia după o nouă presiune a marilor puteri, evacuarea întregului teritoriu al Ucrainei Subcarpatice s-a încheiat, la jumătatea lui iulie 1920. În scurt timp, a fost semnat acordul cehoslovaco-român de rectificare a frontierei comune. Cehoslovacia a cedat României opt localități în județul Maramureș, cu o suprafață de circa 175 km², în schimbul a trei localități maghiare, cu o suprafață de 65 km² (*Magazin istoric*, nr. 1/2003).

Încă de la începutul lunii august 1920, ministrul român al Afacerilor Externe a cerut oficial de la Praga agreementul pentru Constantin Hiott, fost deputat, care astfel a devenit oficial cel dintâi ministru român la Praga. Hiott și-a predat scrisorile de acreditare președintelui Masaryk la 15 septembrie 1920. Totodată, a fost emis

De la stânga la dreapta: I.G. Duca, Nincici, Beneș

tantă se arată a fi aptă și decisă să îndeplinească rolul de apărătoare a ordinii europene", adăugând imprevizibil condiția ca aliații ei să-i susțină preparativele defensive.

O bază stabilă

Una dintre concepțiile dominante ale epocii interbelice a fost cea privind edificarea securității colective printr-o rețea de pacte regionale, având la bază prevederile înscrise în statutul Societății Națiunilor. Organizarea păcii, așa cum a fost definit amplul proces de Nicolae Titulescu, într-o celebră intervenție în Reichstag din 1929, reprezintă un fenomen în mișcare. De aceea, în concepția sa, asigurarea funcționalității și trăiniciei instituțiilor destinate acestui obiectiv devenea esențială. Alături și împreună cu ceilalți lideri și promotori ai Miciei Antante, în primul rând cehul Edvard Beneș și sârbul Bogoljub Jevtici, în numele și în interesul națiunilor lor, Titulescu și-a pus energia și voința pentru construirea și consolidarea acestui instrument destinat păcii.

Născută din „necesitatea pentru statele succesorale de a menține integritatea și statutul politic și teritorial stabilit în Europa Orientală prin tratatele de pace” (Albert Musset, 1923), Mica Antantă a fost creată nu numai pentru a veghea la respectarea acestora și a reacționa împotriva oricăror tentative de revizuire – Mitteleuropa, Anschluss – sau proiecte de confederații la

Imagine surprinsă la reuniunea de la Bled (Iugoslavia) a Micii Înțelegeri, din 1938

nivelul Europei danubiene, dar și „pentru a pune definitiv bazele politice, economice și sociale ale noii ordini în Europa Centrală”, după cum afirma în 1924 Edvard Beneș.

„Unirea face forța, remarcă ministrul belgian la Praga. Mica Antantă este una, în timp ce singură, fiecare națiune care face parte din ea este slabă. Acest avantaj este o realitate...”

Apariția unui nou centru emergent de putere în centrul și sud-estul Europei a fost întâmpinată de Marile Puteri aliate din timpul războiului, Franța, Marea Britanie și Italia, cu atitudini mergând de la dezinteres până la respingere, ulterior modificate, în funcție de propriile interese, încercând să-l subordoneze, să-l dezbină sau să-i reducă forța și influența, în împrejurări în care tindea să facă prozești (vezi proiectul unei Micii Antante baltice din 1925-1926) sau chiar era extins mai târziu, în 1934, la Înțelegerea Balcanică (Turcia, Grecia, Iugoslavia și România).

În același timp, Mica Antantă avea să fie întâmpinată cu ostilitate de statele din tabăra învinșilor. Acestea, fie Ungaria, reclamând „injus-

tiția” Trianonului, fie Bulgaria, râvnind la o poziție dominantă și la recuperarea de teritorii în Balcani, dar și Republica de la Weimar, aspirând la reluarea locului de Mare Putere, după o perioadă de recul și de refacere economică, mai ales după Pactul de la Locarno (1925), își vor

multiplica acțiunile de a provoca breșe în angrenajul politico-diplomatic al alianței Praga-Belgrad-București, exploatând acele tensiuni prelungite în relațiile acestora cu vecinii (de exemplu, în raporturile iugoslavo-italiene sau rivalitatea cehoslovaco-poloneză).

Resentimentele față de existența și acțiunile ei constructive sunt sesizabile până astăzi în scrierile unor istorici nostalgici ai Dublei Monarhii austro-ungare sau care fac parte din corul reclamanților deciziei istorice de la Trianon, care vorbesc de „otrava Europei Centrale”, ce a împins Ungaria în brațele Germaniei naziste (!).

Evoluția Miciei Antante demonstrează faptul că cele trei state au avut voința politică de a depăși focalizarea pe Ungaria, în sensul contracarării oricăror politici agresive îndreptate împotriva independenței, suveranității și integrității lor teritoriale. Semnată la Praga în 1923, Convenția militară între Cehoslovacia, România și Iugoslavia avea să fie activată abia din 1929, în circumstanțele crizei mondiale și ale schimbărilor produse în

Continuăm cu partea a doua a articolului pe care colaboratorul nostru l-a consacrat alianței realizate în perioada interbelică de România, Cehoslovacia și Iugoslavia.

MICA ANTANTĂ - A CINEA PUTERE A EUROPEI?

Miniștrii de Externe ai României, Nicolae Titulescu, Cehoslovaciei, Edvard Beneš, și Iugoslaviei, Milan Stojadinović (care era și prim-ministru)

DUMITRU PREDA

Politica actuală promovată în centrul și sud-estul Europei, ce continuă să urmărească construcția unei entități bine definite, puternice a Vechiului Continent, în care valorile democratice, dialogul activ și progresul general să-i confere un rol distinct în relațiile internaționale globalizante din secolul al XXI-lea, nu poate face abstracție de experiențele relativ recente ale acestui areal geopolitic și cultural, ca și de aspirațiile fiecăreia dintre națiunile care-l compun, de pace, stabilitate și cooperare.

O coaliție pașnică de 45 milioane locuitori: iată o definiție concentrată a Micii Antante, așa cum o întâlnim într-o sinteză a serviciilor de informații ale armatei franceze din 1933. Adică ale principalei țări garante și partener a Cehoslovaciei, României și Iugoslaviei, ca urmare a tratatelor încheiate în 1924, 1926 și, respectiv, 1927. Documentul precizează: este o coaliție „care exercită în centrul Europei o influență moderatoare și conservatoare”, argumentând prin soliditatea politică,

rezultat al „pericolelor comune și al angajamentelor oficiale, ce armonizează anual punctele lor de vedere”, prin forța militară exprimată de cei trei milioane de combatanți, cu o rezervă de alți șase milioane de „excepenți soldați (80 divizii)”, și prin potențialul economic (industrie, agricultură, petrol).

Analiza respectivă nu omitea să evidențieze slăbiciunile, atât cele de ordin intern (politicile sociale deficitare, existența unor puternice minorități active, legate de forțele ireden-

tiste susținute din străinătate, precum și insuficiența capacităților industriei de război, cu excepția Cehoslovaciei, calitatea organizării, înzestrării și instrucției forțelor armate), cât și cele de ordin extern (diferențe vizibile privind prioritățile și obiectivele imediate, cu excepția apărării comune împotriva revizionismului maghiar).

După ce erau prezentate posibilitățile de intervenție în cazul unui viitor conflict european generalizat, în concluzie se sublinia: „Mica An-

intereselor statelor membre (art. 7). La Geneva se înființa un secretariat permanent, ale cărui posturi urma să se voteze anual (art. 9). Politica comună trebuia să fie inspirată de prevederile Societății Națiunilor, ale Pactului Briand-Kellogg, Pactului de la Locarno etc. (art. 10). Tratatul de alianță dintre cele trei țări erau reînnoite fără limită de timp (art. 11).

Martie 1939; trupele germane au intrat în Praga; Mica Înțelegere a încetat practic să mai existe

Abandonati de Franța

Ministrul Afacerilor Străine cehoslovac, omagiiind loialitatea României, avea să sublinieze, într-o cuvântare rostită la scurt timp (1 martie 1933), că semnarea Pactului Miciei Antante reprezenta primul pas „către o integrare, o sinteză, formarea unei noi comunități internaționale”, al cărei scop era de a pune capăt, cel puțin în măsura în care statele membre erau vizate, „procesului de dezintegrare a Europei”, ce amenința, prin consecințele sale, însăși existența lor independentă.

La 25 martie același an, Consiliul Permanent al Miciei Antante avea să dea publicității o primă luare de poziție față de proiectul lui Benito Mussolini de creare a unui directorat în patru (Franța, Marea Britanie, Germania și Italia), ce propunea și acceptarea revizuirii Statutului

Societății Națiunilor; un semnificativ document pentru concepția politică promovată de cei trei aliați, privind normele și morala în relațiile internaționale.

Aflat în vizite de lucru în capitalele Franței și Marii Britanii, Titulescu cerea, la rândul său, în numele celor trei state, respectarea tratatelor de pace și norme echitabile de conduită în afacerile internaționale.

În fața acestor demersuri, ca și a altor luări de poziții ale opiniei publice, textul acordului între cele patru puteri, ce avea să fie semnat la Roma, la 7 iunie 1933, nu va mai include prevederi ce ar fi permis acțiuni revizioniste.

În atari circumstanțe, Marile Puteri occidentale aveau să urmărească mai atent și să evalueze mai corect rolul Miciei Antante în perspectiva păstrării independenței Austriei, în condițiile unei ofensive (nu numai econo-

mice) a Germaniei în regiunea dunăreană și în Balcani. Se va avea în vedere și faptul că două dintre țările membre (România și Iugoslavia) făceau parte din noua alianță, înțelegerea Balcanică.

Dar jocul diplomatic al Franței, de menajare a manevrelor de dominație a Italiei în sud-estul Europei, mai ales după dispariția ministrului Louis

Barthou, alături de regele Alexandru al Iugoslaviei, în urma atentatului de la Marsilia (1934), în speranța efemeră a menținerii acestora într-o relație de dispută cu Germania, va afecta sensibil interesele și acțiunea Miciei Antante.

Reacțiile adversarilor Miciei Antante nu au întârziat să apară. Guvernul cancelarului Hitler, care a privit de la început în mod nefavorabil actul de voință al Miciei Antante din februarie 1933 și acțiunile care au urmat (de exemplu, semnarea convențiilor de la Londra din iulie 1933), pe care le-a considerat un obstacol în planurile sale expansioniste, avea să acționeze constant pentru destrucționarea alianței. Și avea să reușească, prin primul arbitraj de la Viena (30 septembrie 1938) și ocuparea a ceea ce mai rămăsese din Cehoslovacia, în martie 1939. ■

balanța de forțe de pe continent. În perioada următoare, proiectele elaborate de statele majore aliate au vizat mult mai precis coordonarea eficientă a mobilizării industriale și a operațiunilor forțelor lor armate în circumstanțele unui conflict european generalizat.

Fără limită de timp

În noul context internațional de la începutul deceniului patru, pe fondul politicii de conciliere promovate de Londra și al ezitărilor tot mai frecvente ale Parisului, al slăbiciunii Societății Națiunilor în gestionarea fenomenelor perturbatorii tot mai frecvente în viața internațională și în fața multiplicării acțiunilor statelor revizioniste, care și-au intensificat demersurile și conclucrarea, îndeosebi în urma venirii la putere a lui Adolf Hitler în Germania (30 ianuarie 1933), conducătorii Miciei Antante au trecut la examinarea și luarea de măsuri concrete vizând restructurarea sa în vederea largirii competențelor și unității lor de acțiune, pentru a face față presiunilor externe și pentru întărirea securității europene.

Înțelegând că securitatea Europei Occidentale și cea a Europei Orientale formează un tot, dove-

dind în acest sens o deschidere (prudentă) spre U.R.S.S., în paralel cu continuarea eforturilor de cooperare cu Polonia și de dialog cu Țările Baltice, străduindu-se să aibă o normalizare a relațiilor cu statele vecine, guvernele Miciei Antante s-au manifestat tot mai activ ca o grupare politică importantă pe continent, promotoare a unei concepții înnoitoare privind relațiile între statele mici și mijlocii și Marile Puteri.

o poziție comună în fața marilor probleme la ordinea zilei.

Pe aceste temeuri, la 16 februarie 1933, la Geneva, în numele României, Cehoslovaciei și Iugoslaviei, Titulescu, Beneș și Jevtici, dorind să dea „relațiilor de prietenie și de alianță existente între statele lor o bază organică și stabilă”, semnav Pactul de organizare al Miciei Antante (înregistrat pe lângă Societatea Națiunilor, la 4 iulie același an).

Documentul, apreciat ca o primă reacție pe plan european după instalarea puterii naziste la Berlin, prevedea crearea

unui Consiliu Permanent compus din șefii departamentelor de Externe, ale cărui decizii trebuia să fie luate în unanimitate (art. 1) și care trebuia să se întâlnească cel puțin de trei ori pe an (art. 2). Egalitatea între cele trei state aliate trebuia să fie riguros respectată (art. 4). Toate tratatele politice sau actele unilaterale, ce ar schimba situația politică din acel moment a unuia dintre membri în relație cu un alt stat din afara coaliției, ca și acordurile economice, implicând consecințe politice importante, urma să fie înaintate și să obțină consimțământul unanim al Consiliului (art. 6). Era creat, de asemenea, un Consiliu economic pentru coordonarea și dirijarea

Obiectivul general urmărit în bazinul dunărean: dezintegrarea Miciei Antante

(7 februarie 1933, Konstantin von Neurath, ministrul Afacerilor Străine al Germaniei)

Conferințele miniștrilor Afacerilor Străine din iunie 1930 de la Strbske Plešo (Cehoslovacia) și mai ales de la Belgrad, din decembrie 1932, au evidențiat acordul unanim de a transforma Mica Antantă „într-o comunitate internațională având o personalitate distinctă”, deschisă și altor state interesate, pentru

Prim-ministrul Franței, Edouard Daladier, este întâmpinat la München de ministrul de Externe al Reichului, Joachim von Ribbentrop

La 4 aprilie 1949, Robert Schuman, în calitate de ministru de Externe al Franței, semnează Tratatul de constituire a NATO (stânga; © NATO); la 4 noiembrie 1950, la Roma, el semna și Convenția Europeană a Drepturilor Omului

OMUL ROBERT SCHUMAN ÎN CINCI ÎNTREBĂRI

THEO STĂNESCU-STANCIU

În urmă cu mai bine de 100 de ani, la 29 iunie 1886, într-o suburbie a Luxemburgului, se naște unul dintre cei al căror nume a devenit sinonim cu apariția Comunității Europene – Robert Schuman (Magazin istoric, nr. 1/2004). Dacă, din poziția de ministru de Finanțe (1946-1947), din cea de președinte al Consiliului de Miniștri (1947-1948) sau, mai ales, din cea de ministru al Afacerilor Externe, cu predilecție datorită Declarației din 9 mai 1950, numele său s-a imprimat adânc nu numai în istoria Franței, omul Schuman este destul de puțin cunoscut.

1. Un celibatar discret?

Fire singuratică, retrasă, contemplativă și discretă, Robert Schuman a rămas, chiar pentru mulți dintre contemporani, mereu în spatele reflectoarelor, înconjurat de oameni de succes, deveniți spectaculoșii săi purtători de cuvânt.

Unul dintre ultimii săi apropiați, Henry Beyer, cel care i-a fost director de cabinet până în preziua morții și autorul unei interesante cărți de memorii și analize (*Robert Schuman, L'Europe par la réconciliation franco-alle-*

mande, Lausanne, 1986; Robert Schuman, Europa născută prin reconcilierea franco-germană), i-a surprins, poate, cel mai bine secretul „nu s-a confesat, în totalitate, nimănui”. Știa să-și apropie colaboratorii, prietenii, dar mereu exista o linie, pe care nimeni nu a putut-o depăși.

Personalitate austeră, nimic din firea lui nu putea să atragă mulțimile și să-l transforme, în acele vremuri atât de pasionate de eroi, într-un idol. Slab, cu o alură ce aducea mai mult a notar de provincie, a funcționat surprins între maturitate

și senectute, de-a lungul întregii sale vieți a încercat să facă tot posibilul pentru a trece neobservat. Detesta, în egală măsură, fastul, îmbrăcămintea modernă sau decorurile prea încărcate.

Locuința, în opinia lui Schuman, trebuia să îți asigure un acoperiș sigur și, mai ales, un refugiu pentru meditație și să devină un spațiu în care să te poți feri de ochii curioși ai lumii. Cel mai atras a fost de casa din Metz, pe care o vizita de câte ori își găsea timp, considerând-o locul perfect pentru adunatul gân-

Cititorii întreabă, istoricii răspund

FIUL HATMANULUI

Domnul PAFNUTIE ORLEANU, din Tecuci, în urma lecturii articolului Hatmanul Pylyp Orlyk (nr. 3/2011), semnat de doamna Olga Andrici, ne-a solicitat mai multe date despre unul dintre fiii hatmanului, Grigorie Orlyk (1702-1759). Iată-le, puse la dispoziție de autoare.

Lui Grigorie i-au fost nași de botez hatmanul Ivan Mazepa și soția judecătorului general Vasile Cociubei. După înfrângerea armatei suedeze-ucrainene în bătălia de la Poltava, din anul 1709, el a emigrat împreună cu părinții. În anii 1709-1715, familia a locuit la Bender, apoi, în mai 1715, a emigrat în Suedia, Grigorie studiind, între 1716 și 1718, la Universitatea din Lund. În perioada 1720-1726 a fost înrolat în garda regală suedeză, precum și în cea saxonă, iar ulterior în armata franceză. În 1730 a intrat în diplomația franceză, fiind un om de încredere al regelui Ludovic al XV-lea.

În decurs de 30 ani, împreună cu tatăl său, hatmanul Pylyp Orlyk, a militat stăruitor în cercurile guvernamentale și politice ale țărilor occidentale europene pentru ideea creării unui stat ucrainean independent.

Din însărcinarea guvernului francez, a călătorit în Crimeea, la hanul Kaplan-Ghirei, adresând acestuia rugămintea de a susține lupta cazacilor zaporojeni și a lui Pylyp Orlyk împotriva Imperiului Rus. Urmărea făurirea

unei largi coaliții antiruse (Franța, Suedia, Prusia, Imperiul Otoman, Hanatul Crimeii, Polonia), cu scopul ca, prin susținerea activă a Zaporojiei, să se realizeze independența Ucrainei.

Declanșarea Războiului de șapte ani i-a zădărnicit însă planurile. Ca general francez, a participat la bătălia de la Bergen, unde a fost rănit și i s-a conferit gradul de general-maior. Fără a se însănătoși total, a luptat și la Menden. La scurt timp, a murit.

In anul 1747 Gr. Orlyk s-a căsătorit cu Louise-Hélène de Brun de Denteville, devenind stăpânul unor mari latifundii în Franța. De menționat că, pe la mijlocul secolului al XX-lea, a apărut legenda potrivit căreia aeroportul internațional Orly ar fi fost construit pe un teren care aparținuse cândva lui Gr. Orlyk și că de la numele lui provenea denumirea aeroportului. De fapt, ea vine din timpurile romanilor. Autorul legendei este Ilko Borshceak, biograful lui Gr. Orlyk.

Olga ANDRICI

CENTRU POLITICASIRIAN

(Biverb: 8, 6)

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluție rebus: **TIPURI DE CIVILIZAȚII NEOLITICE PE TERITORIUL ROMÂNIEI**, nr. 4/2011

C – S – I – S – GUMELNITA – CE – UIMIT – TURDAS – LE – TEO – TI – I – DE – GLINA – NUIA – DUH – BIRT – VIRA – A – DECIA – M – RBA – RENTA – ORBIT – SN – ZI – USAR – G – AER – TECI – INCIDENTA

Soluție joc: **CREDINȚĂ**, nr. 4/2011
SCARLAT VODĂ ȚĂRII SE ÎNCHINA
(S – CAR – LAT – V – ODȚĂ – /R – II – SE – ÎN – C/H – IN – A)

Robert Schuman
primește premiul „Carol cel Mare”
la Aix-la-Chapelle, 15 mai 1958

l-a întors din drum. „În societatea noastră contemporană, apostolatul legii reprezintă o necesitate de maximă urgență, iar eu nu îmi pot imagina un apostol mai bun decât tine... Trebuie să rămâi avocat, deoarece în acest domeniu vei reuși să faci binele la care visezi și pentru care te rogi [...] Sfinții viitorului vor purta costum!” Și, astfel, un an mai târziu, în iunie 1912, tânărul Schuman avea să-și urmeze cariera laică, deschizându-și cabinetul de avocatură de la Metz. Acolo, avea să-l întâlnească pe abatele benedictin Benzler, un alt personaj cunoscut al epocii, care avea să-i marcheze vocația catolică, atrăgându-l spre catolicismul social german.

Intensa activitate, atât civică, cât și politică, depusă în cadrul organizațiilor catolice încununată prin menținerea regimului confesional și școlar în regiunea Alsacei și, mai ales, prin constanta luptă pentru acordarea unui rol sporit Bisericii în cadrul societății

franceze au reprezentat un motiv solid ca, la 19 iunie 1990, la aproape 30 de ani de la decesul lui Robert Schuman (intervenit la 4 septembrie 1963), Biserica catolică, prin episcopul de Metz, să demareze un proces de beatificare. În 2004, investigația a fost încheiată, documentele fiind înaintate Vaticanului, pentru deliberare.

3. Un păpușar politic?

„Nu sunt un orator” declara, adesea, Schuman. „Se exprima lent, monoton, fără a insista asupra cuvintelor” (după cum își amintea fostul director al publicației *Le Monde*, Jacques Fauvet), pregătindu-și, îndelung și tacticos, fiecare intervenție, căutând și reușind mereu ca orice cuvânt să-i fie acoperit de argumente solide. Și, tocmai, se pare, aceste trăsături, considerate defecte pentru alte personalități, i-au asigurat o carieră solidă și, mai ales, un renume în viața politică franceză. Căci Robert Schuman, prezență discretă și tăcută, s-a aflat mereu în spatele tuturor actelor decisive atât al Republicii Franceze din acea perioadă postbelică, cât și al primilor pași spre noua Europă unită. În opinia lui, un om de stat nu trebuia să aibă viață privată, ci să se dedice, în totalitate, țării. „Mai întâi, trebuie stabilită o direcție generală. Trebuie să dovedim, apoi, stabilitatea primei pietre din con-

strucție și, de abia apoi, să continuăm construcția, din piatră în piatră, fără a ne pierde nici echilibrul, nici suflul, evitând, în același timp, alunecările sau devierile”. Dar, cum orice torent este necontrolat, „uneori, trebuie să știm să facem o haltă și la mijlocul drumului, rămânând chiar și într-o poziție instabilă și neplăcută”. Dar, pentru a păstra cursul, era nevoie de multă muncă și, mai ales, de abilitate.

Cu toate că ura minciuna, considera că Parlamentul trebuie să fie printre ultimii anunțat în luarea unei decizii, pentru a nu bloca orice gen de negociere. Însă, cu aerul său fals naiv și aparența funcționărească, Robert Schuman s-a dovedit un abil păpușar politic – a jucat un rol decisiv în dezamorsarea a aproape tuturor crizelor ministeriale de proporții din Franța acelei perioade, din preajma și imediat de după cea de-a doua conflagrație mondială.

Avea, se pare, soluții la multe situații considerate, inițial, fără ieșire. Odată instalat la cârma unuia dintre cele mai complicate ministere postbelice – cel al Finanțelor (24 iunie 1946-24 iunie 1947) –, nu s-a lăsat copleșit de situația dezastruoasă. A ordonat, im-

Jean Monnet și Robert Schuman

durilor, pentru reclusiune. Vreme de câteva decenii, acolo, o guvernantă bătrână, surdă și aproape mută, i-a vegheat zilele de celibatar.

Multă vreme a petrecut și la Paris, într-un micuț apartament dintr-o clădire cu mai multe etaje, situată pe Rue du Bac. Modestul cămin se găsea la nivelul al șaselea și, odată cu trecerea timpului, lui Schuman îi venea din ce în ce mai greu să ajungă acasă, deoarece imobilul nu fusese dotat cu ascensor. Probabil că vârsta a fost cea care l-a și determinat, la începutul anilor '50, să-și schimbe locuința, cu una mai confortabil poziționată, pe strada Verneuil.

Potrivit amintirilor unui fost director de cabinet, scriitorul și politicianul Jacques de Bourbon Busset (1912-2001), Robert Schuman, cel puțin în perioada în care l-a avut ca superior, venea la minister, în fiecare dimineață, cu autobuzul!

Schuman (1837-1900), nicio zi nu putea să treacă în afara cuvântului lui Dumnezeu. Încă din copilărie, i-a imprimat tânărului Robert îndatoririle religioase. Nici mai târziu, când adolescentul a fost trimis la studii, în multe scrisori pe care cei doi le schimbau, nu uita să-i amintească ca, „dimineața și seara“, să își încredințeze, în rugăciune, sufletul Domnului.

În 1900, odată cu decesul tatălui, Robert a rămas singur alături de mamă. A fost momentul în care cei doi au devenit aproape de nedespărțit. În 1902, prima vizită a viitorului om de stat francez, pe atunci cetățean german prin naștere (Jean-Pierre, după 1871 și anexarea unei părți importante din regiunea lorenă de către Germania, fusese declarat german), a fost determinată de un pelerinaj la locurile sfinte de la Lourdes. Șase ani mai târziu, într-o scrisoare, Eugénie avea să

insiste că tocmai Sfânta Fecioară Maria îi ajutase băiatul să scape de recrutarea în armata germană. Cauza mult mai pământească ar fi fost însă alta: reformarea pe motive medicale, destul de plauzibilă, luând în calcul constituția destul de firavă a tânărului Robert.

Nici trecerea vremii și nici dispariția tragică a mamei nu i-au zdruncinat lui Robert credința. Eugénie s-a stins la doar 47 de ani, într-un accident. După mărturiile unor apropiați, citați de unul dintre cei mai recenti biografi ai părintelui Europei unite, Alan Paul Fimister, ea ar fi avut chiar o presimțire a morții. I-a trimis unei prietene foarte apropiate, doar cu câteva zile înainte, o scrisoare, concepută asemenea unui testament: „Îi mulțumesc lui Dumnezeu pentru tot ceea ce ne-a dat, de-a lungul vieții, până acum; iar ceea ce ne așteaptă de acum înainte, bun sau rău,

trebuie să acceptăm, deoarece vine tot din mâinile sale. Mă rog numai ca totul să fie întru salvarea noastră eternă, căci este singurul lucru care contează, restul este doar arbitrar”.

Robert a început să-și pună din ce în ce mai des întrebarea dacă nu-și alesese greșit cariera avocată, în detrimentul hainei preoțești. Un coleg de breaslă și bun camarad, Henri Eschbach, într-o scrisoare din 6 septembrie 1911, a fost, se pare, cel care

2. Un preot ratat?

Pentru Robert Schuman, mama a reprezentat unul dintre personajele ce i-au marcat aproape în totalitate existența. Eugénie, născută Duren (1864-1911), o luxemburgheză din Bettemburg, femeie fină și cultivată, nu a precupețit niciun efort pentru educația copilului. În plus, s-a străduit – și a și reușit de altfel – să-i transfere acestuia pioșenia-i caracteristică. Căci, pentru soția lui Jean-Pierre

În 1948, Winston Churchill organizează un Congres al Europei, menit să strângă legăturile dintre țările occidentale în fața pericolului comunist și care va deveni punctul de plecare al viitorului Consiliu al Europei. În imagine, de la stânga la dreapta: premierul belgian Paul-Henri Spaak, Paul Reynaud, om politic francez partizan al ideii Europei Unite, fostul premier britanic și Robert Schuman (© OECD)

Clădirea Teatrului Național care a fost bombardată în august 1944...

... cea a noului Teatru

DIN ISTORIA TEATRULUI NAȚIONAL

CEZAR PETRE BUIUMACI

La începutul secolului al XIX-lea se deschidea prima sală de teatru din București, organizată sub îndemnul domniței Ralu, cea care a înființat teatrul de la „Cișmeaua Roșie“, pe Podul Mogoșoaiei. Societatea Filarmonică, întemeiată în 1833, își propunea promovarea „culturii limbii românești și înaintarea literaturii, întinderea muzicii vocale și instrumentale din Principat și spre aceasta formarea unui Teatru Național“. În 1836, Societatea Filarmonică a cumpărat Hanul Câmpinencii, pentru ridicarea edificiului. Locul fiind însă prea mic pentru un teatru monumental, a fost aleasă locația fostului han Filaret și, după multe târăgănări, în 1848, a început construcția Teatrului Național, lucrare finalizată la sfârșitul anului 1852 (Magazin istoric, nr. 12/2002). Acolo și-a desfășurat activitatea instituția, până în vara anului 1944.

După ce România a trecut de partea Națiunilor Unite, în zilele de 24-26 august, Capitala a fost ținta bombardamentelor aeriene germane. Acțiunile de represalii au pricinuit mai multe pagube decât făcuseră în cinci luni bombardamentele anglo-americane. Aviația germană a vizat, în principal, Palatul Regal, însă au fost lovite, din plin, mai multe clădiri, printre care și cea a Teatrului Național din Calea Victoriei (Magazin istoric, nr. 9/2002). Ulterior, spectacolele au continuat în sălile „Comedia“, „Studio“, din Piața Amzei, sălile de festivități ale liceelor „Sava“ și „Matei Basarab“, Cercul Militar, iar, după o perioadă, doar la „Comedia“ și „Studio“.

Lipsa unei clădiri proprii pentru Teatrul Național i-a preocupat pe conducătorii comuniști ai României, care au făcut demersuri repetate, la Moscova, pentru a se trimite specialiști în construcția de edificii de cultură. Informații despre aceste demersuri apar într-o notă, datată 22 martie 1950, semnată Clujinescu, înregistrată la Biroul Politic al C.C. al P.M.R. și transmisă către cunoștință lui Iosif Chișinevschi, pe atunci membru al Biroului Politic (din 1948): „În legătură cu tehnicienii sovietici pentru construcția Teatrului Național din București, și anume: un arhitect specialist în construcția de teatre, un inginer specialist în construcția de scene, un inginer specialist

diat, redactarea unui *Inventar al situației financiare din Franța* (publicat în decembrie 1946) și, apoi, a lansat soluțiile ieșirii din criză. Cuvintele de ordine – monetă solidă și reduceri: tăieri la subvențiile economice; diminuarea serviciilor; o nouă politică în ceea ce privea sistemul de impozitare; lupta împotriva fraudei economice și reajustarea taxelor forfetare. Tuturor li s-a părut imposibil ceea ce dorea să impună noul ministru mai ales că era vorba de o Franță vlăguită de război, deloc doritoare să mai accepte noi

Ernest Bevin,
secretarul Foreign Office,
George Marshall,
secretarul de Stat al S.U.A.,
și **Robert Schuman,**
ministrul de Externe al Franței,
se întâlnesc la sediul
Ministerului Afacerilor Externe
al Franței, la 27 octombrie 1948,
în timpul Blocadei Berlinului
institute de sovietici (© OECD)

eforturi și restricții. Și, totuși, Robert Schuman a reușit să pregătească și să impună reformele.

4. Viitorul omenirii: optimism sau pesimism?

Preocupat de relația dintre spirit și lumea materială, Ro-

bert Schuman și-a pus mereu întrebări cu privire la evoluția lumii. Care îi apărea, de altfel, extrem de nesigură. Devenit, spre sfârșitul vieții, din nou un pelerin – atât pentru a promova ideea unității europene, cât și calea credinței (în 1955, de pildă, a ales să își petreacă Paștele într-un pelerinaj la locurile sfinte, printre obiectivele sale înscriindu-se: Damasc, Amman, Beirut și Ierusalim) –, a descoperit că societatea aluneca, din ce în ce mai evident, spre o transformare materialistă. Tehnicile moderne, sporirea, aproape necontrolată, în opinia sa, a necesităților individului reprezentau tocmai gradul înaintat în care omul devenise „sclav al lumii exterioare”. Trăia timpuri de vizibilă decadere, căci singurele nevoi nu pot fi decât cele care „ne incită să ne îmbogățim spiritual, cele care ne împing să generalizăm binele fizic și moral printre toți oamenii”.

Contemporanii erau chemați să învețe să stăpânească tehnica, deoarece „nu este de ajuns să inventăm, ci trebuie să știm și cum să putem stăpâni uriașa forță pe care am scos la iveală”, ca să nu o transformăm într-o „cauză de insecuritate fără limite”. Deci, singura soluție pentru viitor: „să veghem ca progresul spiritual să meargă mână în mână cu avantajele materiale”. Iar, în noua lume, cultura creștină reprezenta piatra de temelie.

5. Plătīt de americani?

La 19 septembrie 2000, un articol din jurnalul britanic *The Daily Telegraph*, purtând semnătura corespondentului din Bruxelles, Ambrose

Evans-Pritchard, a stârnit ru-moare. Conform autorului, odată cu desecretizarea arhivelor administrației americane din perioada anilor 1950-1960, un cercetător de la Universitatea Georgetown din Washington, Joshua Paul, a descoperit că unele dintre personajele implicate activ în conturarea Europei unite, printre care și Robert Schuman, alături de belgianul Paul Henri Spaak, au fost pe statele de plată ale serviciilor americane!

Trei ani mai târziu, în numărul din 1 martie 2003, revista franceză *Historia*, sub titlul *Anchetă exclusivă: CIA finanțează construcția europeană*, avându-l ca autor pe istoricul Rémy Kauffer, ajungea la aproape aceeași concluzie (fără a prezenta însă nume concrete!). Numai punctul de plecare era altul de astă dată un extrem de interesant interviu, luat de autor unuia dintre pionierii Rezistenței franceze, Henri Frenay (1905-1988), fondatorul celei mai importante dintre cele opt mișcări ale Consiliului național al rezistenței (CNF), *Combat* (Lupta).

Povestea a fost repusă pe tapet și câțiva ani mai târziu, în 2007, când, într-un interviu acordat unui cunoscut post de radio francez, euroscepticul om politic François Asse-lineau (n. 1957) a readus în discuție articolul lui Evans-Pritchard. Dar, din nou, fără urmări oficiale.

Și, de atunci, aproape în fiecare an, cu predilecție în apropierea datelor aniversare ale înființării Comunității europene, câteva dintre gazetele de dreapta readuc în discuție povestea. ■

ROBERT BOSCH

BRIGITTE EBLE, ELENI SEFEL

Robert Bosch s-a născut la 23 septembrie 1861, la Albeck, în apropiere de Ulm, un oraș din sudul Germaniei. Era penultimul copil dintre cei 12 ai familiei Bosch. Părinții făceau parte din clasa fermierilor înstăriți din regiune. Tatăl, francmason, avea o educație vastă, un lucru neobișnuit pentru o persoană cu statutul său social. El a acordat o importanță deosebită educației copiilor. Între 1869 și 1876, Robert Bosch a urmat cursurile școlii Realschule (școală profesională) din Ulm, iar apoi o perioadă de ucenicie de trei ani ca mecanic de precizie.

Între 1879 și 1886, a lucrat la mai multe companii din Germania, Statele Unite ale Americii (la Thomas Edison) și Marea Britanie (la Siemens Brothers), în domeniul fabricării de echipamente electrice. Bosch a învățat tainele contabilității de la fratele său mai mare, Karl, care deținea o companie de gaz și apă în Köln. În timpul iernii 1883-1884, Robert a urmat cursurile Politehnicii din Stuttgart, pentru a-și depăși „frica de terminologia tehnică”.

La 10 octombrie 1887, Robert Bosch s-a căsătorit cu Anna Kayser (1864-1949), sora prietenului său Eugen Kayser, la biserica luterană din Obertürkheim, în apro-

piere de Stuttgart. Aceasta i-a fost alături în primii ani după înființarea companiei, când Bosch încerca din răspuțeri să-și pună afacerea pe picioare. Au avut patru copii, trei

fete – Margarete (1888-1972), Paula (1889-1974) și Erna Elisabeth (1893-1894) – și un băiat, pe nume Robert (1891), care a murit în 1921 de scleroză multiplă. După

Microarhiva Magazin istoric

Național, așa cum arăta inițial...

... și după modificările impuse de Nicolae Ceaușescu

în probleme de acustică și un inginer electrician, s-au făcut diferite intervenții, începând din anul 1948. Ultima intervenție a fost făcută prin intermediul Ministerului Afacerilor Externe, la începutul lunii august 1949.

La 18 august 1949, Ministerul Afacerilor Externe a primit o notă din partea Ambasadei U.R.S.S. din R.P.R., prin care se făcea cunoscut că guvernul sovietic va trimite în scurtă vreme acești specialiști împreună cu cei ceruți pentru educație fizică și sport.

Problema specialiștilor pentru Teatrul Național a figurat și în lista pe care a înaintat-o delegația economică română, condusă de tov. Bărlădeanu, cu prilejul tratativelor pentru încheierea noului acord economic cu U.R.S.S.

După audiența pe care am avut-o la tov. Lebedev, președintele Comitetului pentru Artă al U.R.S.S., în cadrul căreia am ridicat din nou această problemă împreună cu celelalte privind ajutorul în cadre pentru Ministerul Artelor, am fost întrebat, prin Ambasada R.P.R. la Moscova, la ce dată ar fi oportun să sosească specialiștii care pot fi trimiși imediat, adică cei pentru operă și balet, și un arhitect și un inginer constructor, pentru Teatrul Național. Am propus data de 1 februarie. Cei trei specialiști au sosit la 30 ianuarie, pentru operă și balet. Cu prilejul ultimei audiențe pe care am avut-o la tov. Bepalov, vicepreședinte al Comitetului pentru Artă al

U.R.S.S., am ridicat din nou problema lor și am primit asigurări că nu vor întârzia“ (Arhivele Naționale Istorice Centrale, C.C. al P.C.R., secția Cămară, Dosar Nr. 165/1950, f. 62).

Nota este continuată de o alta, scrisă de mână, în care se preciza: „La data de 18 august 1949, ministerul nostru a primit de la ambasada noastră din Moscova o adresă (No. 345), prin care comunica răspunsul Ministerului Afacerilor Externe al U.R.S.S. la cererile noastre repetate, și anume că Guvernul U.R.S.S. a decis să trimeată în R.P.R. specialiștii ceruți de noi: trei ingineri pentru construirea teatrului național, precum și specialiști pentru construirea studiourilor de cinematografie. Nota verbală prin care ministerul a cerut această aprobare, trimisă Ambasadei U.R.S.S. la București, are data de mai 1949 și revine la notele trimise anterior, adică la 19 ianuarie 1949, și alte două, la 31 ianuarie și 5 martie“.

Clădirea noului Teatru Național a fost ridicată abia între anii 1964-1973, după planurile arhitecților români Horia Maicu, Romeo Belea și Nicolae Cucu, iar de structura de rezistență s-a ocupat inginerul Alexandru Cișmigiu. În 1978, s-a hotărât modificarea edificiului, atât în exterior, cât și în interior, proces ce a adus clădirea Teatrului la aspectul ei de astăzi. În stadiul actual al cercetărilor nu cunoaștem de ce demersurile din 1950 nu au fost și finalizate în sensul dorit de oficialitățile vremii. ■

rudele sale. Bosch a investit mare parte din profitul modest al companiei în utilaje noi. În 1900, compania avea aproape 40 de angajați. Instalarea, întreținerea și repararea echipamentelor și sistemelor electrice au reprezentat marea parte a vânzărilor companiei. În această privință, Bosch a profitat de electrificarea orașului Stuttgart.

Un produs anume a devenit rapid cheia de boltă a tinerei companii – sistemul de aprindere cu magnetou. În 1887, la cererea unui client, Bosch a produs primul dispozitiv de aprindere cu magnetou, pe baza unui produs fabricat de Deutz, un constructor de motoare din Köln. Bosch a realizat îmbunătățiri importante ale designului magnetoului și a înregistrat primul succes economic. Dispozitivul de aprindere cu magnetou genera scânteia electrică necesară pentru arderea amestecului de aer-carburant într-un motor staționar cu ardere internă.

În 1897, a fost primul producător care a adaptat sistemul de aprindere cu magnetou de joasă tensiune la motorul unui autovehicul. Acesta a fost urmat, în 1902, de sistemul de aprindere cu magnetou la înaltă tensiune Bosch. Astfel, succesul comercial a fost asigurat, compania fiind propulsată pe poziția de lider în furnizarea de tehnologie auto.

Dezvoltând un sistem de aprindere fiabil, el a găsit soluția ideală la una dintre

cele mai mari probleme tehnice în primii ani ai industriei de automobile. Inovația a reprezentat, de asemenea, primul capitol din povestea de succes a companiei Bosch ca furnizor de piese auto. În 1901, Robert Bosch a reușit să-și deschidă propria fabrică în domeniu, cu un număr de 45 de angajați.

Alinarea suferințelor oamenilor

În 1898, Bosch a început să își extindă afacerile și în alte țări europene – mai întâi în Marea Britanie și apoi, în anii care au urmat, în alte țări din Europa, inclusiv Franța, Austria și Ungaria. În Statele Unite ale Americii a deschis primul birou de vânzări în 1906 și prima fabrică, în 1912. În 1913, compania reușea să-și comercializeze produsele pe toate continentele și înregistra aproximativ 88%

din numărul de vânzări pe piețele din afara Germaniei. Izbucnirea Primului Război Mondial în vara anului 1914 a reprezentat un dezastru pentru Bosch. Mare parte dintre principalele piețe de desfacere internaționale ale companiei au dispărut subit și majoritatea inamicilor Germaniei din timpul războiului au confiscat activele corporale ale companiei, dar și drepturile de proprietate industrială, patentele și mărcile înregistrate ale acesteia.

După conflict, Robert Bosch a lansat pe piață o întreagă gamă de inovații pentru industria auto: claxonul electric, în 1921, ștergătorul de parbriz, în 1926, sistemul de injecție diesel și servofrâna pneumatică, în 1927. Din cauza crizei economice mondiale de la sfârșitul anilor '20, al cărui impact maxim a fost resimțit de industria auto în 1926, Robert Bosch a inițiat un proces complex de modernizare și diversificare pentru a crește productivitatea și a reduce dependența de industria auto. În doar câțiva ani, acesta a reușit să transforme compania dintr-un mic furnizor de piese auto într-un grup modern de inginerie electrică, cu activități la nivel internațional.

Robert Bosch considera că este foarte important să păstreze permanent un contact direct cu angajații săi. El dorea ca acei care lucrau în companie să se simtă complet integrați în strategia de afaceri și în

Gustav Klein, Gottlob Honold, Ernst Ulmer și Arnold Zähringer, directori ai firmei, într-un test-drive

moartea fiului său, mariajul lui Bosch s-a destrămat și cei doi au divorțat în 1927. În același an, Robert s-a recăsătorit cu Margarete Wörz (1888-1979), fiica unui maistru silvic. Cu noua soție a avut doi copii, Robert (1928-2004) și Eva, născută în 1931.

Magnetoul, prima poveste de succes

Încă de atunci, fondatorul companiei a început să își delege responsabilitățile zilnice. La fel cum se întâmpla cu prima sa familie, Robert Bosch își lua adesea soția și copiii în excursie la munte, la ferma Bosch din Bavaria și la cabana de vânătoare din apropiere de Urach, în Munții Jura din Suabia.

Robert Bosch și-a descoperit pasiunea pentru vânătoare la începutul secolului al XX-lea. Nu era doar un vânător. S-a arătat preocupat de conservarea și menținerea fondului cinegetic și îi plăcea, mai presus de toate, să petreacă timp în mijlocul naturii. Avea un interes deosebit și pentru agricultură. În jurul anului 1912, a achiziționat acțiuni la o companie din Beuerberg, Bavaria, care urmărea să implementeze o nouă procedură de extragere a turbei, pentru producția de carburant. Procedura nu a fost deloc una profitabilă, astfel încât Bosch a decis să păstreze terenul și să transforme suprafețele mlăștinoase în tinse într-o fermă model, combinând șapte ferme indi-

Robert Bosch în 1890

viduale mai mici într-una singură, Ferma Bosch. S-a ghidat în activitățile desfășurate în sectorul agricol după aceleași principii aplicate în proiectele sale industriale. Obiectivul lui Bosch era să utilizeze tehnologie de ultimă generație pentru fabricarea unor produse de calitate superioară, care să fie comercializate în regiune. Totuși, ideea nu s-a bucurat de mare succes din punct de vedere economic, deoarece

solul nu era adecvat pentru producția la scară largă. În consecință, Ferma Bosch a rămas o activitate subvenționată.

La 15 noiembrie 1886, Robert Bosch a deschis la Stuttgart, împreună cu un asociat și un ucenic, „Atelierul de mecanică fină și electrotehnică”. A ales Stuttgart ținând cont de perspectivele economice ale orașului și pentru că logodnica sa locuia în apropiere, în Obertürkheim. Pentru început, Robert Bosch și-a concentrat atenția pe fabricarea și instalarea tuturor tipurilor de echipamente electrice, inclusiv telefoane și indicatoare electrice pentru nivelul apei, cu comandă de la distanță. Capitalul operațional de 10.000 de mărci acumulat de Robert Bosch din propriile economii și o moștenire de la tatăl său au fost epuizate în scurt timp. Compania s-a putut menține pe linia de plutire numai datorită unui împrumut bancar, pentru care au garantat

Primii supervizori pe schimburi (1905)

Robert Bosch cu asociații din uzina de la Feuerbach, în fața unui restaurant din Ulm

aniversări a zilei sale de naștere, a donat 5,5 milioane de mărci pentru construcția unui spital de medicină homeopată, deschis în aprilie 1940 în Stuttgart, sub denumirea de Spitalul „Robert Bosch“.

Alături de numeroasele acte de caritate, Bosch s-a implicat și în viața politică. Opiniile sale politice au fost conturate destul de devreme prin educația lui liberală și consolidate în timpul perioadei când lucra ca zilier în diverse locuri, în special în Statele Unite ale Americii. La întoarcerea în Germania și după înființarea propriei companii, Bosch a avut o perioadă de timp o relație strânsă cu vecinul său Karl Kautsky, un membru în conducerea nou-înființatului Partid Social-Democrat (SDP). Robert Bosch nu a fost convins de teoriile economice ale lui Marx și Engels, dar a început să-și formeze propria viziune despre rolul unui antreprenor cu conștiință socială.

Pacifist și adept al ideii Europei unite, acesta a susținut frecvent reconcilierea dintre Germania și Franța după încheierea Primului Război Mondial. Bosch spera că această reconciliere va aduce pacea în Europa pe o perioadă lungă și va determina crearea unei zone economice fără bariere vamale. După preluarea puterii de către Partidul Național Socialist Muncitoresc German, în 1933, Robert Bosch s-a retras și mai mult din viața publică. Intenția lui Hitler de a porni un nou război era evidentă, iar acest lucru îl neliniștea pe Bosch. Ultimii ani de viață au fost umbriți de implicarea companiei sale în reînarmarea celui de-al Treilea Reich, de politicile care incitau la război și de folosirea muncii forțate. Bosch și principalii membri din conducerea companiei au susținut rezistența față de regimul nazist și i-au ajutat pe asociații evrei și alte per-

soane să scape de persecuțiile regimului.

În 1937, Bosch a modificat forma de organizare a companiei în GmbH (societate cu răspundere limitată) și și-a pus toate lucrurile în ordine, înainte de a-și întocmi testamentul în anul următor. Pe lângă faptul că a asigurat funcționarea pe termen lung a companiei, aceasta rămânând independentă din punct de vedere financiar, autonomă și capabilă să ia măsurile care se impun, testamentul urmărea menținerea unor legături de durată între descendenții lui Robert Bosch și utilizarea unei părți din profitul companiei pentru scopuri caritabile și cauze sociale. Prin aceasta, Bosch a creat cadrul pentru constituirea unei corporații înființate de moștenitorii săi în 1964, care își desfășoară activitatea și în prezent.

Robert Bosch nu a trăit să vadă finalul războiului și căderea național-socialiștilor. A murit la 12 martie 1942, la Stuttgart, din cauza unor complicații rezultate din inflamarea urechii medii.

Chiar și după mai multe decenii de la moartea sa, valorile promovate de Robert Bosch și modul lui de gândire stau încă la baza companiei, care are în prezent peste 270.000 de angajați, cu activități desfășurate pe toate continentele. Tehnologia revoluționară, instabilitatea politică și globalizarea nu au reușit să destrame aceste principii de bază. ■

operațiunile desfășurate de aceasta și nu să aibă ca scop principal doar câștigarea unui salariu. În cele din urmă, dorința de asumare a unor responsabilități era însoțită și de numeroase avantaje financiare. Angajații grupului Bosch aveau salarii destul de mari. Robert Bosch a descris relația cu angajații săi astfel: „Nu plătesc salarii mari pentru că am mulți bani. Am mulți bani pentru că plătesc salarii mari”.

Încă de la înființare, compania se caracteriza prin condiții de lucru exemplare și un mediu de lucru plăcut. Robert Bosch cunoștea foarte bine modul în care acești factori influențau motivația angajaților și, în consecință, profitul companiei în ansamblu. În 1906, a fost unul dintre primii angajatori care a introdus programul de lucru de opt ore pe zi. În cadrul acestui sistem, angajații lucrau mult mai eficient și erau mai motivați. În plus, era acum posibilă introducerea unui sistem de lucru în două schimburi. Chiar de la început, Bosch s-a preocupat în mod special de formarea forței de muncă. De aceea, a creat un departament intern de instruire a angajaților companiei, care includea un atelier de ucenicie, deschis în 1913.

În 1935, în directivele pe care Robert Bosch le-a dat executorilor testamentului său, acesta sublinia scopul urmărit de inițiativele sale civice: „Pe lângă alinarea

Afiș din 1955 pentru boilerele Bosch

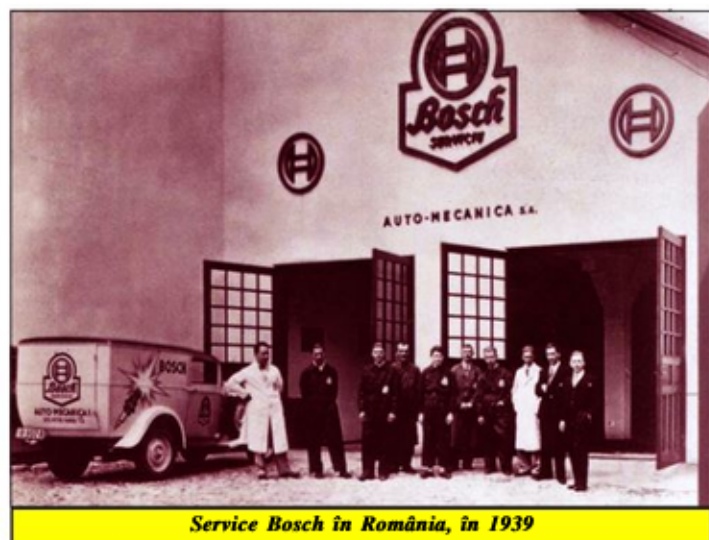
suferințelor oamenilor, doresc să promovez dezvoltarea morală, fizică și intelectuală a acestora.” Robert Bosch a donat de nenumărate ori sume importante pentru cauze caritabile. Prima sa donație majoră în scopuri caritabile, în valoare de 20 de milioane de mărci germane, a fost

realizată în timpul Primului Război Mondial, 13 milioane din această sumă fiind direcționate către construcția canalului Neckar. Veniturile din construcția canalului Neckar au fost donate orașului Stuttgart, autoritățile acestuia utilizând banii pentru a contracara dificultățile sociale.

Adept al Europei unite

Robert Bosch a pus – pe tot parcursul vieții – un accent deosebit pe educație. Pe lângă școli, colegii și universități, s-a concentrat pe formarea vocațională și educația adulților. În 1910, de exemplu, a donat un milion de mărci pentru a susține activitățile de cercetare și cursurile de la Politehnica din Stuttgart.

În ceea ce privește serviciile medicale, Bosch a susținut puternic medicina alternativă. Cu ocazia celei de-a 75-a

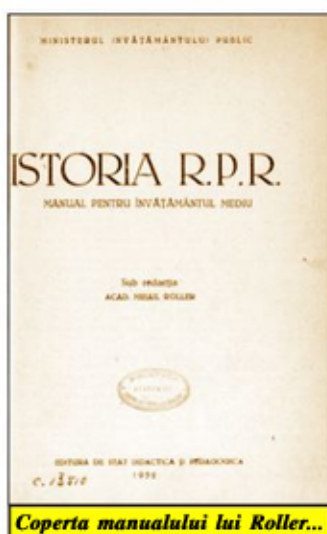
Service Bosch în România, în 1939

istoria P.C.R. și a celorlalte partide, dar s-a menținut exacerbară rolului comuniștilor. De exemplu, în lucrarea *România după Marea Unire*, vol. II, partea I (1918-1933), semnată de Mircea Mușat și Ion Ardeleanu, în capitolul intitulat *Consolidarea statului național unitar român. 1919-1923*, Partidul Național-Liberal beneficia de 14 pagini, în timp ce P.C.R.-ului i s-au rezervat 52 de pagini!

După decembrie 1989 s-a trecut în extrema cealaltă. P.C.R. a fost prezentat ca un partid de trădători și spioni, puși în slujba Kremlinului, iar regimul politic în fruntea căruia s-a aflat a devenit „ilegitim și criminal”.

Istoricul nu are însă menirea de a elogia sau condamna, de a fi avocat sau procuror, ci de a cerceta documentele vremii și de a le corobora cu toate sursele posibile, iar, pe această bază, a prezenta evenimentele așa cum s-au desfășurat, fără idei preconcepționale și fără a urmări să ilustreze concluziile deja formulate de liderii politici sau diverși formatori de opinie.

La sfârșitul Primului Război Mondial, în Europa, pe fondul crizei economice și al deteriorării grave a nivelului de trai al populației, s-au amplificat mișcările sociale. Vinovați erau considerați guvernării, partidele de la putere, vechii lideri politici... Pe acel fond, s-a dezvoltat un curent radical, comunist, ce a vizat înlăturarea burgheziei și instaurarea dictaturii proletariului. Succesul Partidului Comunist bolșevic din Rusia, care, în octombrie 1917, a preluat puterea într-una dintre cele mai mari

țări din lume, a stimulat mișcările radicale și constituirea de partide comuniste. În 1918 au apărut primele partide comuniste în Germania, Austria, Finlanda, Polonia, Ungaria, Lituania, Argentina, Mexic; în 1919, în Bulgaria, Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor, Norvegia, Olanda; în 1920, în Franța, Grecia, Turcia, Danemarca, Spania, Iran, Indonezia; în 1921, în Anglia, Portugalia, Belgia, Italia, România, Cehoslovacia, Suedia, China etc.

Afirmând că Internaționala a II-a Socialistă a dat faliment, ca urmare a solidarizării partidelor social-democrate cu guvernele burgheze și a votării creditelor pentru război,

Vladimir Ilici Lenin a acționat pentru înființarea Internațională a III-a Comuniste. La Congresul de constituire, desfășurat în martie 1919, au participat 35 de partide și grupări politice. Spre deosebire de Internaționala a II-a Socialistă care era un for de dezbateri și de schimb de experiență cea de a III-a a fost concepută ca un partid unic mondial, afilierea fiind acceptată pe baza îndeplinirii a 21 de condiții. S-au constituit și unele structuri regionale, între care Federația Comunistă Balcanică.

Socialiștii români - problema Congresului general

Și în România s-au înregistrat mari mișcări sociale, care au culminat cu greva generală din octombrie 1920. În noiembrie 1918, Partidul Social-Democrat și-a luat numele de Partidul Socialist, adoptând și un nou program, prin care și propunea cucerirea puterii politice și realizarea „idealului comunist”. În mai 1919, Partidul Socialist din Vechiul Regat, Partidul Social-Democrat din Transilvania și Partidul Social-Democrat din Bucovina

au adoptat un program electoral comun. Deși Consiliul General a hotărât abținerea partidului de la alegerile din noiembrie 1919, deorece, prin menținerea stării de asediu și a cenzurii, guvernul nu asigura libertatea de propagandă în campania electorală, câteva organizații locale nu au retras listele de candidați,

... și autorul (cu ochelari, între Gheorghe Gheorghiu-Dej, care revenea de la funeraliile lui Stalin, și Leonida Răutu); fototeca online a comunismului, cota 19 (18)/1953

PRIMUL CONGRES AL PARTIDULUI COMUNIST DIN ROMÂNIA

IOAN SCURTU

Cercetând istoria partidelor politice din România, se poate lesne constata că Partidul Comunist Român (între 1948-1965, cu denumirea Partidul Muncitoresc Român) le-a depășit cu mult pe toate în privința numărului de ani la putere.

Partizanatul politic a făcut ca acest partid, inclusiv Congresul de constituire, să nu cunoască o abordare obiectivă sine ira et studio. Lucrările publicate despre primul Congres fie au ignorat momentul, fie i-au exagerat importanța, fie l-au împins în derizoriu.

Până la 23 august 1944, istoricii au menționat cu totul sporadic crearea P.C.R. De pildă, N. Iorga, în volumul al X-lea din monumentală *Istorie a Românilor*, menționa doar arestarea și condamnarea delegaților la Congresul din mai 1921: „Atrăși la clubul din dosul Palatului, socialiștii fură arestați și condamnați la câte cinci ani; deputații lor fură și ei cuprinși în această măsură”.

După 23 august 1944, istoricul oficial al P.C.R. a devenit Mihail Roller, sub redacția căruia s-a publicat manualul

unic pentru învățământul mediu (liceu), cu ediții succesive în 1947, 1948, 1952 și 1956. Lucrarea a fost elaborată în condițiile în care România se afla sub ocupația sovietică. Despre Congresul I al P.C.R. s-a scris în capitolul intitulat *România în perioada avântului revoluționar creat sub influența Marii Revoluții Socialiste din Octombrie (1917-1923)*. Semnificația era ilustrată printr-un citat din Gheorghe Gheorghiu-Dej, secretarul general al partidului: „Crearea Partidului Comunist din România a

constituit o victorie istorică a leninismului împotriva oportunistului și reformismului în mișcarea muncitorească din România. Partidul Comunist s-a plămădit în focul luptelor de clasă din România anilor 1918-1919-1920, în focul avântului revoluționar produs în țara noastră de victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie”.

După retragerea trupelor sovietice din România, în 1958, și, mai ales, după *Declarația P.M.R.* din aprilie 1964, s-a înregistrat o tendință de echilibrare a raportului dintre

noului Comitet Central al partidului român, compusă din comuniști de încredere?

6) Puteți garanta că, imediat după întoarcerea dvs. în România, organul central își va schimba poziția și va scrie în mod comunist?”

Puși în fața unui adevărat ultimatum, Gheorghe Cristescu, Eugen Rozvani, Constantin Popovici și Alexandru Dobrogeanu-Gherea au răspuns DA, astfel că s-au întors în țară cu un angajament ferm.

Succesul moțiunii comuniste

În zilele de 30 ianuarie-3 februarie 1921 a avut loc ședința Consiliului General al Partidului Socialist, la care s-au dezbătut trei moțiuni: una comunistă – care propunea afilierea imediată și necondiționată la Internaționala a III-a; alta, social-democrată – partidul să se mențină pe linia programului din mai 1919 (revendicări imediate și realizabile), și, respectiv, o a treia, de centru (unitaristă) – reluarea dezbaterilor privind aderarea la Internaționala a III-a în secții. Moțiunea comunistă a întrunit cele mai multe voturi (18), urmată de cea a centristilor (12) și a social-democraților (8). Faptul i-a determinat pe social-democrați să declare că se retrag din partid; socialiștii unitari au afirmat că rămân, dar nu acceptă funcții de conducere. Astfel că gruparea comunistă, majoritară, a asigurat desfășurarea tuturor activităților vizând pregătirea și organizarea congresului partidului.

La 17 martie s-au stabilit data congresului partidului

Iosif Jumanca

(8-11 mai) și a sindicatelor (12-14 mai), ca și ordinea de zi și raportorii: 1) Darea de seamă morală și materială – Gheorghe Cristescu; 2) Raportul delegației în Rusia – Gheorghe Cristescu; 3) Afilierea și programul – Gheorghe Cristescu și David Fabian; 4) Problema agrară – Alexandru Dobrogeanu-Gherea; 5) Cooperativele – I. Negru și Dumitru Stoiculescu; 6) Presa și propaganda – Petre Constantinescu-Iași; 7) Modificarea statutelor – S. Margulius; 8) Chestiunea naționalităților – Eugen Rozvani și Tiron Albani; 9) a) Mișcarea tinerețului – I. Roșianu; b) Mișcarea feministă – Nina Neuvrit; 10) Alegerea comitetelor; 11) Diverse.

Pentru congresul sindical: 1) Darea de seamă – C. Popovici; 2) Afilierea – C. Popovici; 3) Organizarea – Ioan Elena și Bebrici; 4) Modificarea statutelor – Nicolae Marian și Carol Bartha; 5) Raporturile dintre sindicate și partid – Eugen Rozvani și Constantin Mănescu; 6) Alegerea comitetelor; 7) Diverse.

Totodată, s-a fixat sistemul de reprezentare: la congresul partidului un delegat la 25 membri; doi delegați la 100 membri; la fel și peste acel număr, pentru fiecare sută de membri câte un delegat (fiecare delegat avea un număr de mandate, proporțional cu numărul de membri ai secției respective). La congresul sindicatelor, regula a devenit: un delegat până la 100 de membri; un delegat pentru fiecare sută de membri, respectiv trei delegați pentru fiecare uniune. S-a precizat că votarea se va face pe numărul de mandate.

Au urmat dezbaterile în secții și alegerea delegaților, fiecare primind mandat privind modul cum va trebui să voteze în privința afilierii. De asemenea, au fost publicate principalele rapoarte. Între acestea și cel privind afilierea la Internaționala a III-a, în care se propunea afilierea fără rezerve.

Ce s-a votat, de fapt

Ministrul de Interne, Constantin Argetoianu, a aprobat desfășurarea Congresului, cu ordinea de zi anunțată. Inițial, lucrările s-au desfășurat în sala redacției ziarului *Socialismul*, iar, din 11 mai, în sediul Partidului Socialist din strada Sfântu Io-

M.Gh. Bujor în mijlocul unui grup de socialiști din gruparea C. Popovici, în vara anului 1933, după eliberarea de la Doftana

astfel că, în primul Parlament al României unite, au intrat nouă socialiști. La următoarele alegeri, din mai-iunie 1920, socialiștii au obținut 22 de mandate, clasându-se înaintea Partidului Național-Liberal (17 mandate).

Încă din 1919, în secțiile (organizațiile locale) Partidului Socialist se dezbăteau, în principal, două probleme: unificarea partidelor regionale într-o singură formațiune și aderarea la noua Internațională, Comunistă. Ca urmare, trebuia să se organizeze un congres general. Data sa a tot fost amânată, atât în urma măsurilor luate de guvernanți (starea de asediu, cenzura, arestarea unor militanți), cât și a necesității de a se clarifica spiritul problemelor înscrise pe ordinea de zi, mai ales afilierea la Internaționala Comunistă.

Pentru cei mai mulți, afilierea reprezenta o necesitate, impusă de spiritul de solidaritate ce trebuia să anime clasa muncitoare, de tradiția participării socialiștilor români la Internaționala I și a II-a. Însă ei au aflat că, pentru aderarea la Internaționala a III-a, trebuia îndeplinite anumite condiții, neștiind însă exact care. Ca urmare, s-a hotărât ca o delegație a Partidului Socialist (Gheorghe Cristescu, David Fabian, Alexandru Dobrogeanu-Gherea, Eugen Rozvani, Constantin Popovici și Ioan Flueraș) să se deplaseze în Rusia, pentru a discuta cu liderii Internaționalei Comuniste.

Delegația, plecată din țară în august 1920, s-a oprit mai întâi la Harkov, unde s-a întâlnit cu Cristian Racovski, fost conducător al Partidului Social-Democrat Român,

Ion Flueraș

ajuns liderul Ucrainei Sovietice, apoi s-a deplasat la Moscova. Acolo a avut mai multe întâlniri cu fruntașii Internaționalei (Buharin, Zinoviev, Șablin), de la care au aflat că cele 21 de condiții erau obligatorii. De asemenea, a fost criticată activitatea socialiștilor români, acuzați că au pactizat cu burghezia, acceptând să facă parte din Consiliul Dirigent al Transilvaniei și deoarece au purtat negocieri cu generalul Averescu. De asemenea, pentru lipsa de sinceritate, atunci când s-au solidarizat cu Partidul Comunist din Rusia, prin lansarea lozincii „Trăiască revoluția rusă, care ne-a dat Basarabia”. Gheorghe Cristescu a justificat pozițiile adoptate, susținând că participarea social-democraților la Consiliul Dirigent a fost de scurtă durată

și că ei au încercat să-l determine pe Averescu să susțină revendicările socialiștilor (desființarea stării de asediu și a cenzurii). A respins categoric ideea că nu ar fi susținători sinceri ai revoluției ruse. Cele mai mari rezerve au vizat condițiile de afiliere și stabilirea, de comun acord, a listei conducerii partidului, ce trebuia aleasă de congresul general: Constantin Popovici, Gheorghe Cristescu, Ilie Moscovici, Carol Bartha, Boris Stefanov, Iancu Iliescu, Gheorghe Tănase, Eugen Rozvani, Mihai Bălineanu.

Pentru a pune capăt discuțiilor, reprezentanții Cominternului au cerut ca membrii delegației să răspundă în scris, prin DA sau NU, la următoarele întrebări.

„1) Declarați în numele Comitetului Central al dvs. că sunteți de acord cu cele 21 de condiții?

2) Aceste teze și condiții trebuie adoptate fără rezerve de către următorul dvs. congres?

3) Declarați că, imediat după întoarcerea dvs. în România, Grigorovici, Jumanca, Flueraș [erau social-democrații din Bucovina primul, din Transilvania ceilalți doi, care se pronunțaseră pentru Unirea din 1918] și consorții vor fi excluși din partid?

4) Declarați că vă supuneți tuturor hotărârilor Federației Comuniste Balcanice și că-i asigurați cea mai deplină participare și înțelegere din partea dvs.?

5) Sunteți de acord ca, împreună cu partea comunistă a delegației române, cu participarea Comitetului Executiv al Internaționalei Comuniste să elaborați o listă a

Gheorghe Cristescu (stânga) și C. Popovici (dreapta) în 1932

Represiunea în R.S.S. Moldovenească în timpul destalinizării

CAZUL DONCEV

IGOR CAȘU

După moartea lui Stalin și, mai ales, în lunile care au urmat Congresului al XX-lea al P.C.U.S., la care Hrușciov a condamnat cultul personalității lui Stalin, KGB nu face decât să înregistreze manifestările cu caracter antisovietic, de teama să nu fie învinuit de stalinism. În scurt timp însă, organele poliției politice sovietice reîncep să-i persecute pe cetățenii „neascultători”.

Unul dintre cazuri a fost cel al lui Zaharia Doncev. Acesta este arestat de KGB-ul de la Chișinău la 11 decembrie 1956, fiind învinuit, conform articolului 54, punct 10, de agitație antisovietică. Doncev se născuse în 1928, în orașul Chișinău, moldovean (adică etnic român) și era căsătorit. Atunci când a fost arestat, era muncitor la întreprinderea „Myasokombinat”, din capitala Republicii Socialiste Sovietice Moldovenești (R.S.S.M.). Urmasese opt clase, dintre care șapte în școala românească de până la 1940 și apoi în anii 1941-1944.

Doncev este învinuit de faptul că în decursul lunii mai

1955 a scris și răspândit foi volante cu caracter antisovietic, în care cerea în mod expres lichidarea puterii sovietice în Moldova. Ulterior, în urma interogatoriului luat de KGB, la 20 decembrie 1957, lui Doncev i se mai aduce o acuzație, cea de naționalism. Una dintre foile volante era în limba „moldovenească”, cu litere latine, iar alte trei erau scrise în rusă. Textul în limba română era următorul: „... cum vedeți, comuniștii se bagă singuri în catastrofă. Peste un an vom fi toți osvoboditi [eliberați]. A sosit timpul când noi trebu[i]e să punem mâna pe furci și coase, ca fiecare dintre noi să arate că își iubește România

lui cei scumpă, care a fost odată. A sosit timpul[1] când noi trebu[i]e să trăim mai bine și mai ușor. Fiecare din noi trebu[i]e să arate că își iubește Patria lui din trecut. Numai așa vom pute[a] căpăta libertatea...”.

Foaia volantă în versiunea rusă avea alt conținut, mai explicit și mai incisiv decât cel în limba română: „Dragi prieteni, în curând întreg poporul moldovenesc se va ridica în apărarea intereselor sale pe care le avea până la război. Comunismul suferă peste tot eșecuri. Acum ei o să afle cât de prost o ducă poporul moldovenesc. Noi toți am rămas cerșetori, nu avem pâine, nu avem haine, nu avem

nică (stenograma lucrărilor Congresului).

Comisia de validare a constatat că erau prezenți 62 delegați, care dețineau 540 mandate, reprezentând 27 secții cu 45.086 membri. De asemenea, că 380 mandate erau pentru afilierea fără rezerve la Internaționala Comunistă, 78 pentru afilierea cu rezerve, iar 82 deliberative.

Cele mai ample discuții s-au referit la afilierea la Internaționala a III-a. Teodor Iordăchescu, reprezentantul centristilor sau al unitariștilor, a formulat unele rezerve: „Punctul central de deosebire e acela de a da posibilitatea adaptării modalităților de aplicare a tezelor Internaționalei Comuniste la noi”; Internaționala mergea „până la cele mai mici detalii ale acțiunii pe care trebuie s-o ducă un partid comunist în țară”, având dreptul de a da „sanctiuni cu caracter de lege”, deși se baza pe informațiile primite de la birourile sale, fără să fie „ascultate mai întâi organele autorizate”. „Înțelegem centralismul, însă aplicarea tezelor să fie lăsată în seama noastră, care ne cunoaștem, lucrând până atunci în înțelegere cu delegatul Internaționalei. Lupta contra burgheziei o vom da fără rezerve. Vrem însă ca deciziunile să aparțină Comitetului Executiv, el fiind autoritatea supremă din țara respectivă, iar Internaționala să rămână organul suprem de critică”

Cel mai categoric în favoarea afilierii necondiționate a fost Eugen Rozvani, care a adresat critici extrem de dure la adresa conducerii Partidului Socialist, pentru că a promovat o politică oportunistă: „ Internaționala Comunistă are un plan vast de lucru, și acest lucru este de cea

sovietice, dar el își trage concluziile pornind de la situația generală a populației din R.S.S. Moldovenească. Nu revendică explicit unirea cu România, vorbind cu admirație de „patria lui din trecut”, deci se resemnează într-un fel cu situația existentă, dar vrea ca moldovenii/românii să-și recapete demnitatea pierdută, să fie stăpâni la ei acasă. Faptul că nu menționează expres ideea unirii cu România este determinat, probabil, de informația care îi parvine din România, de la cei doi frați stabiliți la Constanța, și el înțelege că acolo regimul comunist nu este mai bun decât cel din U.R.S.S., R.S.S.M., în particular.

Este de remarcat preocuparea organelor poliției politice de la Chișinău de a cunoaște istoria familiei sale. Faptul că are doi frați în România și că mama sa a exprimat dorința de a se eva-
cua peste Prut în 1944 cîntăresc foarte mult pentru autorități. Sunt argumente în plus pentru a i se aplica un

alt articol decât cel invocat inițial cu privire la agitația și propaganda antisovietică, și anume cel de naționalism. Pentru regimul sovietic deci, era foarte importantă pedepsirea unor cetățeni ca Doncev, mai ales atunci când mesajele lor erau răspândite în public prin intermediul foilor volante. Mai grav pentru regim este nu atât critica adusă din punct de vedere politic, cât dimensiunea „națională” a mesajului, cu alte cuvinte, punerea la îndoială a caracterului „eliberator” al U.R.S.S. și afirmația potrivit căreia Moscova i-a subjugat pe moldoveni și i-a transformat în robi la ei acasă. Exprimarea apartenenței istorice, lingvistice și culturale a basarabenilor la națiunea română nu era tolerată nicidecum de puterea sovietică.

În altă ordine de idei, arestarea lui Zaharia Doncev la 11 decembrie 1956, cu opt zile înainte de adoptarea de către C.C. al P.C.U.S. a deciziei cu privire la combaterea activităților antisovietice, poate sugera că ideea a fost inițiată

din timp de către organele KGB și votarea acesteia de către C.C. al P.C.U.S., la 19 decembrie 1956, a legiferat o practică deja pusă în aplicare de poliția politică sovietică în teritoriu. Drept urmare, Doncev este condamnat la șapte ani de închisoare, conform articolului 54, punct 10, partea a 2-a, pentru naționalism.

In ciuda condamnării represiei din perioada stalinistă, noua conducere a U.R.S.S., în frunte cu Hrușciiov, nu pune capăt sistemului punitiv. Chiar dacă prerogativele poliției politice sovietice după 1953 au fost reduse, represiunea este perpetuată. Este o diferență de amploare, nu de esență: dacă anterior anului 1953 teroarea era aplicată la nivel de masă (execuții, deportări, înfometări), după dispariția lui Stalin represiunea este aplicată la nivel individual. Observăm, de asemenea, din cazul lui Zaharia Doncev, că noua conducere poststalinistă a Uniunii Sovietice consideră în continuare drept „crimă” exprimarea identității naționale românești de către basarabeni. Acest lucru pune în pericol mitul sovietic prin care era justificată ocuparea Basarabiei la 1940 și apoi în 1944, potrivit căruia ar fi existat o limbă „moldovenească” și un popor „moldovenesc”, definit din punct de vedere etnic și deosebit de națiunea română. Manifestații de acest fel vor fi pedepsite aspru până la sfârșitul anilor '80, când limba română devine limbă de stat, se revine la alfabetul latin și românii de la est de Prut încep să-și recapete drepturile firești, inclusiv acela de afirmare liberă a identității lor etn-naționale. ■

Știința în cuvinte potrivite
cu Corina Negrea și Dan Manolache
luni-vineri de la 13:15

Radio România Cultural
cultural.srr.ro

pământ. E timpul să ne ridicăm și să le spunem comuniștilor destul cât v-ați îmbogățit ca lacheii. A venit vremea când trebuie să ne răzbunăm pentru această viață de robi. Fiecare dintre noi trebuie să facă câte ceva în scopul eliberării de comuniști...”

KGB cere, la 30 decembrie 1956, efectuarea unei expertize psihiatrice prin care să se stabilească starea de sănătate a lui Zaharia Doncev, pornind de la prezumția că fiecare cetățean care pune la îndoială comunismul și caracterul său pretins progresist nu ar fi sănătos din punct de vedere mintal. Rezultatul este însă unul negativ; comisia de experți îl găsește perfect normal. În raportul respectiv se menționează că inculpatul este inteligent, sociabil, foarte atent la ceea ce se întâmplă în jurul său, citește cărți și îi plac jocurile de masă. În ceea ce privește starea în care a scris și răspândit foile volante, expertiza stabilește că a făcut-o în cunoștință de cauză, acționând noaptea, cu maximă precauție, ca să nu fie prins.

În cadrul anchetei desfășurate de KGB-ul de la Chișinău s-a stabilit, pe baza unui document parvenit de la Arhiva de Stat a R.S.S.M., că mama lui Zaharia Doncev, Maria Doncev, era înscrisă pe lista celor care doreau să se evacueze în România, în anul 1944, o listă alcătuită de administrația românească cu puțin înainte ca Armata Roșie să pătrundă pe teritoriul Basarabiei. Din anumite motive, ea nu a reușit să se evacueze peste Prut. În plus, în timpul unui interogatoriu, Zaharia Doncev a recunoscut că are doi frați care locuiesc în Constanța. El a declarat, de asemenea, că asculta posturi străine de radio, dar că nu are nimic împotriva puterii sovie-

tice. Din contra, afirma că își iubea patria sovietică, că trăia bine, avea un salariu de 520 ruble lunar, soția câștigând 500 ruble lunar. Deținea o casă cu curte în Chișinău, moștenire de la bunicul lui. Soții Doncev aveau un copil de trei ani.

Ce ne spun aceste detalii din dosarul lui Zaharia Doncev? Se observă în primul rând că Doncev are o educație românească, urmând în interbelic și în timpul celui de Al Doilea Război Mondial șapte clase. În 1944, când Armata Roșie reocupă provincia dintre Prut și Nistru, are deci o viziune despre lume formată deja. Nu opune rezistență împotriva noilor autorități, din contra, încearcă să se integreze în societatea sovietică, resemnându-se cu schimbarea statutului provinciei după 1944, mai ales că între timp și în România fusese impus regimul comunist. Probabil, a considerat că nu va fi o diferență majoră în a locui în partea stângă sau dreaptă a Prutului. A îndeplinit serviciul militar în armata sovietică între 1948 și 1951, după care a urmat cursurile FZO și a avut un comportament loial. Are o stare materială acceptabilă, un salariu ridicat prin comparație

cu alte categorii sociale, are locuință proprie, soție, un copil – prin urmare, acțiunile sale sunt cu atât mai îngrijorătoare pentru regim, întrucât ele nu izvorăsc din probleme de ordin cotidian, așa cum era cazul altor persoane.

Este de remarcat, de asemenea, că Doncev scrie cele patru foi volante în mai 1955, deci în plin dezechet hrușciovist, atunci când crimele lui Stalin erau recunoscute cu jumătate de voce de către noile autorități sovietice și începuse reabilitarea tacită a victimelor staliniste. Cu alte cuvinte, Doncev speră că pentru asemenea luări de poziție nu riscă să fie pedepsit atât de aspru cum se obișnuia până la 1953. Fiind un frecvent cititor al presei sovietice, dar și ascultător al posturilor de radio străine, înțelege că noua conducere sovietică și însuși Nikita Hrușciov doresc să restabilească o anumită legalitate „socialistă” și să înlăture moștenirea regimului stalinist. Mai mult, el crede că noua situație din U.R.S.S. era o ocazie de a lansa o revoltă împotriva regimului comunist sovietic, care a înrobât populația locală și i-a impus să trăiască în mizerie.

Doncev este o persoană înstărită, după standardele

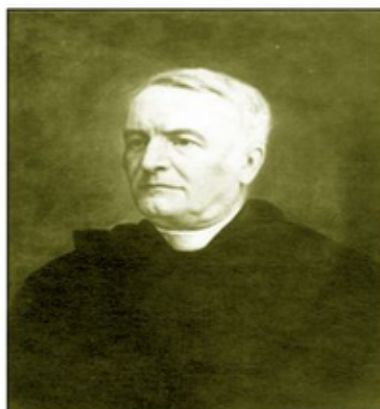

Orașul Chișinău în acei ani

pentru cauza unității Bisericii lui Cristos. Episcopii greco-catolici din România au cerut superiorului general al asumpționiștilor, preotul Gervais Quénard, să implanteze congregația și pe țărâm mioritic.

La cererea explicită a mitropolitului de la Blaj, Vasile Suci, doi călugări asumpționiști s-au instalat în oraș, în serviciul Bisericii greco-catolice: „Pentru a reuși în această misiune, spunea preotul Quénard, este necesar să se formeze un grup care să fie român de rit, de inimă și de acțiune“. Astfel, după ce au fondat Casa Domnului din Blaj, focar de spiritualitate și de îndrumare la preotie pentru tineri, precum și Capela „Fecioara săracilor“, devenit loc renumit de pelerinaj la Cărbunari, în apropierea Blajului, Părinții asumpționiști sunt chemați la București în anul 1934. Aici au deschis o rezidență pentru studenți, o capelă unde se celebrau servicii liturgice și o sală de conferințe publice pentru intelectuali, în care au conferențiat oameni de valoare ai culturii românești: Mircea Vulcănescu, Mircea Eliade, Sever Pop, Ioan Miclea, Vladimir Ghika ș.a.

Tot la București, asumpționiștii au încurajat și susținut revista studențească lunară *Decalogul*. În același timp, au construit și o clădire impunătoare, de stil neo-gotic, din Intrarea Christian Tell, unde au transferat, de la Istanbul, Institutul de Studii Bizantine. Institutul a fost inaugurat în 1938, spre marea bucurie a bizantinologilor români ai epocii, Nicolae Iorga, Nicolae Bănescu ș.a., și a studenților interesați

Părintele Emmanuel d'Alzon, fondatorul Părinților Augustinieni asumpționiști

de acest domeniu. El adăpostea o renumită bibliotecă universitară, specializată în studiul teologiei, doctrinei și spiritualității bizantine.

Totul a mers bine până în 1947, când Cortina de fier a căzut și peste România. Prigoana comunistă împotriva Bisericii greco-catolice a afectat și congregația asumpționiștilor. La 7 noiembrie 1947, la ora 7 dimineața, 110 milițieni încercuiesc imobilul Institutului, în interiorul căruia găsesec un refugiat politic, pe Camil Demetrescu (1913-1992), diplomat național-țărănist, și, printre alte documente, un proiect de studiu despre organizarea militară în Bulgaria din secolul al X-lea. Asumpționiștii Vitalien Laurent, Raymond Janin și Jean Darouzes sunt acuzați și întemnițați. Vor fi eliberați, datorită intervenției Ambasadei Franței, la 21 noiembrie, doar după ce au acceptat să părăsească țara.

Pentru a evita confiscarea, preotul Barral cedează Crucii Roșii cele două case din veci-

nătate, care aparțineau asumpționiștilor, iar după plecarea lui forțată din România, în 1950, comuniștii confiscă imobilul Institutului, pentru a-l transforma în policlinică. Cât privește pe Părinții asumpționiști români, unii au fost dispersați prin țară, alții au trebuit să sufere prigoana și rigorile închisorilor comuniste. Din fericire pentru noi, un frate nu se afla în casă în timpul „vizitei“ celor de la Securitate. Astfel, valoroasa bibliotecă bizantină a putut fi salvată, în *extremis*, datorită vecinătății imobilului cu Ambasada Franței, în incinta căreia au fost depozitate, pe timp de noapte, cele aproximativ 25.000 de volume.

Legenda spune că preotul Emile Jean ar fi putut face acest transfer prin două modalități: fie prin aruncarea cărților, pe timpul unei singure nopți, în incinta Ambasadei Franței, fie prin perforarea unei găuri în zidul incintei Ambasadei, la demisolul casei, prin care a făcut transferul, timp de două-trei nopți la rând. Conform mărturiei lui Petre Năsturel, discipol al preotului Vitalien Laurent, directorul Institutului, biblioteca ar fi fost salvată de asumpționiștii rămași în casă, incognito, fratele Petru Bărsan și preotul Emile Jean, care, timp de mai multe nopți, au cărat cu roaba cărțile aflate deja în lăzi și le-au depozitat în curtea Ambasadei Franței.

Indiferent care ar fi varianta cea mai apropiată de adevăr, sigur și îmbucurător este că biblioteca a scăpat zelului comunist și celor care râvneau

Eveniment

Părinții augustinieni asumpționiști (asumpționiștii), congregație fondată la jumătatea secolului al XIX-lea la Nîmes, în sudul Franței, de către preotul Emmanuel d'Alzon (1810-1880), sunt recunoscuți pe plan mondial pentru interesul manifestat, încă de la începuturi, față de cunoașterea teologiei și trăirii spiritualității bizantine.

Carte de rugăciuni, trebnik, în slavonă, tipărită la Kiev, datând din anul 1647

Dr. Teodor Baconschi, ministrul Afacerilor Externe (în centru), pr. dr. Michel Kubler, directorul Centrului Sfinții Petru și Andrei (în prim-plan), pr. dr. Lucian Dîncă

Carisma pe care fondatorul a dorit să o transmită primilor săi discipoli a fost aceea de a forma persoane pentru viața consacrată, în scopul de a lucra pentru împlinirea dorinței arzătoare exprimate de Isus Cristos, cu puțin timp înaintea pătimirii, morții și învierii sale, „ca toți să fie una”. Deviza – care îi inspiră de 160 de ani încoace pe călugării asumpționiști – este fraza din Tatăl nostru „Adeveniat Regnum Tuum”, Vie împărăția Ta.

CENTRUL DE STUDII BIZANTINE DIN BUCUREȘTI ÎȘI REDESCHIDE PORȚILE

Pr. dr. LUCIAN DÎNCĂ

(Superiorul Mănăstirii asumpționiste din București, responsabilul bibliotecii)

Misiunea asumpționiștilor, de la începuturi, avea să se contureze pe trei planuri: social, doctrinal și ecumenic. Prin această triadă, pusă în paralel cu cele trei virtuți teologale – credința, cu aspectul doctrinal, speranța, cu aspectul ecumenic, dragostea, cu aspectul social –, fondatorul dorea să ne sensibilizeze în scopul susținerii și apărării marilor cauze ale lui Dumnezeu și ale

omului contemporan: adevărul, credința, unitatea Bisericii, solidaritatea cu cei săraci. În anul 1980, la centenarul morții fondatorului, episcopul de Nîmes spunea: „Părintele d'Alzon ne invită să trăim cu el o credință intransigentă și fără concesi, o pasiune fără slăbiciune pentru Biserică, pentru unitatea și libertatea ei, o contemplație exigentă profund angajată în acțiune, un apostolat care nu

lasă la o parte nicio problemă umană și nicio categorie socială”.

Papa Pius al IX-lea a recunoscut aceste calități ale fondatorului, în 1864, și i-a oferit binecuvântarea apostolică pentru dezvoltarea operei lui în Occident și în Orientul creștin. Astfel s-a răspândit în Orient fama asumpționiștilor de buni îndrumători spirituali, educatori ai copiilor și tinerilor, înflăcărați lucrători

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

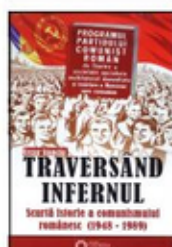
● **Eugen Denize – ROMÂNII ÎNTE LEU ȘI SEMILUNĂ. RELAȚIILE TURCO-VEȚIENE ȘI INFLUENȚA LOR ASUPRA SPAȚIULUI ROMÂNESC. SECOLELE XV-XVI**
Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2009, 231 pp.

● **Ministerul Afacerilor Externe, Direcția Arhive Diplomatice, Institutul de Istorie „N. Iorga” – ROMÂNIA LA CONFERINȚA DE PACE DE LA PARIS (1919-1920). DOCUMENTE DIPLOMATICE, VOL. I, 1 DECEMBRIE 1918-28 Iunie 1919** (ediție de Dumitru Preda, Ioan Chiper și Alexandru Ghișă)
Editura SemnE, București, 2010, 623 pp.

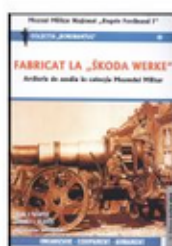
● **Ioan Popa, Luiza Popa – ROMÂNII, BASARABIA ȘI TRANSNISTRIA** (ediție în limba rusă)
Editura Prut Internațional, Chișinău, 2010, 263 pp.

● **Cezar Stanciu – TRAVERSAND INFERNUL. SCURTĂ ISTORIE A COMUNISMULUI ROMÂNESC (1948-1989)**
Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2009, 250 pp.

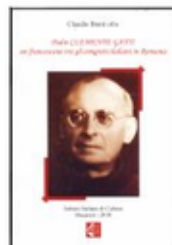
● **Corina Doboș (coord.), Luciana M. Jinga, Florin S. Soare – POLITICA PRONATALISTĂ A REGIMULUI CEAUȘESCU. O PERSPECTIVĂ COMPARATIVĂ** (sub egida Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc)
Editura Polirom, Iași, 2010, 374 pp.

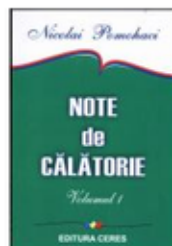
● **Ioan I. Scafes, Cornel I. Scafes – FABRICAT LA „ŠKODA WERKE”. ARTILERIE DE ASEDIU ÎN COLECȚIA MUZEULUI MILITAR** (sub egida Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I”)
Editura ALPHA MDN, București, 2010, 80 pp + planșe

● **Vitalie Văratie – ȘASE ZILE DIN ISTORIA BUCOVINEI (28 Iunie-3 Iulie 1940) INVAZIA ȘI ANEXAREA NORDULUI BUCOVINEI DE CĂTRE U.R.S.S.**
Editura Institutului Bucovina-Basarabia, Rădăuți, 2001, 555 pp.

● **Claudio Bratti ofm – PADRE CLEMENTE GATTI, UN FRANCESCANO TRA GLI EMIGRATI ITALIANI IN ROMANIA**
Istituto Italiano di Cultura di Bucarest, 2010, 34 pp.

● **Nicolai Pomohaci – NOTE DE CĂLĂTORIE, volumul 1**
Editura Ceres, București, 2010, 112 pp.

● **Ático Vilas-Boas da Mota – ROMÂNIA. POEME TELURICE** (traducere din portugheză de Micaela Ghișescu)
Editura Fundației Culturale „Memoria”, 2010, 106 pp.

● **POLAND IT STARTED HERE: 1939, 1989, 2009**
Agora SA, Warsaw, 2009, 155 pp.

● **REVISTA ROMÂNĂ-AMERICANĂ**
Editată de Asociația „Amicii Statelor Unite”, Seria a doua, ianuarie 2011, nr. XXI

la o asemenea pradă. Cărțile au putut fi preluate și transportate prin valiză diplomatică în Franța, iar astăzi acele volume îmbogățesc rafturile bibliotecii Institutului Catolic din Paris.

După recuperarea imobilului, asumpționiștii au investit în renovarea lui, pentru a-i reda stilul și măreția de care se bucura în trecut. Patru călugări asumpționiști, un francez, un belgian și doi români, s-au instalat, din septembrie 2010, în casa renovată până în temelii, pentru a însufleți și a revigora misiunea, prin redeschiderea Centrului de Studii Bizantine și Întâlniri Creștine, sub patronajul Sfinților Apostoli Petru și Andrei: Sf. Petru este corifeul, adică primul printre Apostoli și patronul Bisericii Romane, iar Sf. Andrei – protoklitos, adică primul chemat și patronul Bisericii Române.

Noi credem că cei doi frați, Apostoli ai lui Cristos, pot inspira eforturile și demer-

surile noastre pentru cauza dialogului, a cunoașterii reciproce și a înaintării spre unitate în diversitate. Nu există demers spre unitate fără dialog și fără a ne oferi ocazii de a ne cunoaște mai bine, spre a redescoperi rădăcinile profunde ale credinței noastre. Petru nu devine Andrei și nici Andrei nu devine Petru, ci amândoi, păstrându-și personalitatea proprie și fiind înzestrați cu harul chemării Mântuitorului, l-au urmat pe Învățătorul lor, i-au ascultat cuvintele, au trăit drama calvarului, iar după Înviere l-au proclamat viu și dătător de viață, pentru cei care cred în El. Cei doi Apostoli ne învață că unul este cel care cheamă, Cristos, unul este cel care ne însoțește în trăirea credinței noastre, Cristos, unul este cel care ne

trimite să propă-

duim Evanghelia la toată făptura, învățând și botezând popoarele în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, Cristos.

În prezent dispunem de o bibliotecă universitară, circa 20.000 de volume, o parte provenind de la Institutul de Studii Bizantine de la Atena, iar o alta din bibliotecile personale ale asumpționiștilor fon-

datori ai Institutelor de Studii Bizantine de la Atena și Istanbul: Martin Jugie, Daniel Stiernon, Louis Petit. Centrul ei de gravitație îl constituie Părinții Bisericii Orientale și Occidentale, care ne invită să pășim cu mai multă încredere pe urmele lui Cristos, pentru a face din rugăciunea lui *Ca toți să fie una* cauza misiunii și existenței Centrului de Studii Bizantine și Întâlniri Creștine în București.

Biserica din România, prin poziția ei strategică, are marea șansă de a

Liturgier slavon din secolul al XVII-lea

Sora Maria, prezentând biblioteca participanților la inaugurarea Centrului

mărturisii credința apostolică în Isus Cristos, respirând cu amândoi plămâni, oriental și occidental – imagine privilegiată și îndrăgită de Papa Ioan Paul al II-lea – ai creștinismului. Astfel, întregul Trup Mistic al lui Cristos, Biserica, primește oxigenul învățăturii Mântuitorului, învățătură dătătoare de viață veșnică celor care cred și doresc să facă un pas în plus pe calea unității, respectând diversitatea ca pe o bogăție a Duhului Sfânt. ■

Pastila de cuvinte

Cuvântul latinesc *campus* „câmpie” a avut o istorie interesantă. A fost moștenit în toate limbile romanice, după ce a eliminat, în latina vulgară, doi termeni sinonimi: *ager* și *rus*; a avut derivate care nu totdeauna sunt recunoscute astăzi (ca termenul neatestat *campania*, care a dat fr. *champagne* și, mai târziu, rom. *șampanie*); a cunoscut evoluții semantice datorită faptului că a fost împrumutat de popoarele germanice (germ. *Kampf*) și a revenit în limbile romanice (it. *campione*, fr. *champion*). În sfârșit, de remarcat că vechile sale sinonime au reînviat în limbile romanice prin derivate împrumutate din latină, în Evul Mediu (lat. *agrarius* a devenit fr. *agrire*, lat. *fungosus* a devenit fr. *fongueux*, iar lat. *ruralis* a devenit fr. *rural*).

DIN NOU CURIOZITĂȚI ETIMOLOGICE

Academician MARIUS SALA

Câmp este moștenit în română din lat. *campus*, termen transmis în toate limbile romanice; este deci un cuvânt panroman (it., sp., port. *campo*, fr. *champ*, prov., cat. *camp*). Acest cuvânt a eliminat vechiul termen latin *ager* „câmp”, păstrat izolat în unele dialecte romanice (după unele păreri, s-ar fi păstrat și în Transilvania, sub forma *agru*, provenită din acuzativul *agrum* al lui *ager*). După ce a dispărut din uzul general, lat. *ager* a reînviat în limbile romanice prin neologisme din aceeași familie (fr. *agricole*, *agriculture*), împrumutate din latină (*agricola*, *agricultura*). Un derivat al lui *ager*, *agrestis* „rural”, a fost moștenit de italiană ca *agresto* „bob de strugure necopt”, care a ajuns la noi în forma *agriș*, după ce a trecut prin maghiarul *egres*.

Latina avea și un verb derivat cu prefix, *peragro* „a cutreiera pe ogoare”, de la care s-a creat lat. *peregrinus* „străin, călător”.

O variantă a acestuia din latina târzie, *pelegrinus*, a căpătat sensul nou de „pele-

grin” în latina ecleziastică din Evul Mediu; derivatul a fost împrumutat de fr. *pèlerin* și din franceză a intrat în română ca *pelerin* (cu prima atestare la Dinicu Golescu, în jurnalul său de călătorii). Haina purtată de pelerini se numea, în franceză, *pèlerine*, cuvânt atestat la începutul secolului al XIX-lea; în română apare prima dată la același Dinicu Golescu: *pelerină*, împrumutat din franceză.

Campus l-a eliminat, în latina vulgară, și pe *rus*, *ruris* „proprietate la țară, ogor, câmp, țară” (cf. expresiile latinești *ruri habitare* „a locui la țară”, *paterna rura* „proprietate părintească de la țară”). Ca și în cazul lui *ager*, urme ale lui *rus*, *ruris* există în limbile romanice datorită împrumuturilor făcute din latină; au fost luate de franceză, în secolul al XVII-lea, derivate ca lat. *ruralis* „relativ la țară”, devenit fr. *ru-*

ral, lat. *rusticus* „țăranesc”, devenit fr. *rustique*, lat. *rusticitas* „rusticitate”, devenit fr. *rusticité*. În vechea franceză, pentru *rustique* existau adjectivele *ruiste*, *ruste*, *ruistre* cu sensul „brutal, violent (într-o luptă)”, de unde s-a dezvoltat sensul „violent, viteaz” (despre un cavaler), sens care era un corespondent semisavant al lui *rusticus*. Acest adjectiv a evoluat la sensul de „bădăran, necioplit”, pe care îl are astăzi fr. *rustre*. Româna a împrumutat din franceză acești urmași ai lui *rus*, *ruris*: *rural*, *rustic*, *rusticitate*; cuvântul rar *rustican* „rustic” (din titlul operei *Cavaleria rusticană*) este împrumutat din italiană.

Urmas al lat. *campus* este și fr. *camp* care, la origine, avea

Paris, Câmpul lui Marte

FLORAR

1

1917. Martei Bibescu, rămas sub ocupația germană la București, la conducerea unui spital de răniți, i se permite să plece în Elveția, prin Viena, cu un ritual uluitor, după cum scrie Lucian Boia în *Germanofilii*. Doi prinți vin din Austria să o caute la Bufta, alți prinți și un general, toți în uniformă, apar la gară și în tren. Însuși ministrul de Interne, Lupu Kostaki, vine să-și ia rămas bun. Până în Elveția Marta Bibescu face un popas de câteva săptămâni în Austria, unde este primită excelent de prinți și conții din partea locului. Are o întrevedere chiar cu contele Czernin, ministrul de Externe al Austro-Ungariei. Dată fiind legătura ei cu Kronprințul, germanii o tratează cu mănuși pe „arestată”, despre care Octavian Goga spunea că era convins că „femeia asta e spioană”. Din Elveția Marta Bibescu va ține legătura atât cu Iașul „antantist”, cât și cu Bucureștiul „germanofil”.

2

1786. La Viena are loc premiera operei *Nunta lui Figaro* a lui Wolfgang Amadeus Mozart. Zece luni mai târziu, compozitorul, aflat la Praga și întors de la un bal, îi scria unui prieten: „Am privit cu bucurie cum toți oamenii aceștia țopăiau cu mare plăcere pe muzica lui *Figaro* al meu, transformat în contradansuri și allemande, căci aici se vorbește numai despre *Figaro*; se cântă, se suflă, se fluieră numai *Figaro*. Nu se merge la altă operă decât la *Figaro* și iarăși *Figaro*. Desigur, este o mare cinste pentru mine.”

6

1979. După o copilărie consacrată schiului, Jeannie Longo se hotărăște să se reorienteze, tardiv, spre ciclism. În acea zi franțuzaica de 21 de ani ia parte la prima competiție oficială, cursa de la Rochette. Este singura fată și concurează cu băieții mai experimentați decât ea. Conștientă de diferență, decide să dea tot ce poate. Nu a mai concurat în pluton, așa că se instalează de la începutul cursei în primele locuri. În câteva minute se regăsește singură în frunte, concentrată să țină ritmul. La capătul a trei kilometri o neliniștește un gând: nu aude roțile niciunei biciclete prin preajmă. Întoarce ușor capul și nu vede pe nimeni. Se oprește panicată, gândind că ceva nu e în regulă. A greșit drumul? Dar în cele din urmă zărește plutonul ieșind dintr-o curbă. Îl așteaptă, se reinstalează în el și, după 20 de km, trece prima linia de sosire.

13

1981. Papa Ioan Paul al II-lea scapă cu greu de la moarte, în urma unui atentat. În timp ce binecuvântează mulțimea adunată în Piața Sfântul Petru din Roma, privirea îi este atrasă de o fetiță care avea în mână o icoană a Fecioarei Maria. Exact în clipa când se apleacă să o îmbrățișeze, Mehmet Ali Agca trage două gloanțe, destinate să-l lovească în cap pe înaltul Pontif. Cu toate că al treilea glonț îl rănește în stomac, Papa supraviețuiește.

27

1725. În această duminică, după prânz, regele Franței, Ludovic al XV-lea, anunță căsătoria sa cu altelea regală a Poloniei, Maria Leszczyńska, fiica regelui Stanisław. Această uniune uimește pe toată lumea, nota în jurnalul său avocatul parizian Edmond-Jean-François Barbier, dând glas nemulțumirii din țară. Probabil, însuși viitorul soț nutrește această convingere, dar este prea tânăr pentru a-și impune voința. Maria are 21 de ani împliniți, el numai 15. A hotărât pentru el vărul său, ducele de Bourbon, fiul prințului de Condé, aflat la frâiele guvernării. Inițiativa era dictată de preocuparea de a-l pune pe Ludovic al XV-lea în condiția de a avea în cel mai scurt timp moștenitori, pentru a înlătura posibilitatea trecerii coroanei în mâinile familiei de Orléans, rivala prinților de Condé. În vederea acestei căsătorii, ducele de Bourbon a trecut în revistă pe toate prințesele europene. Așa a căzut alegerea asupra Mariei Leszczyńska, a cărei familie nu aparține nici măcar marii aristocrații. Stanisław I, tatăl Mariei, care trăia de 16 ani în exil, la câțiva km de Strasbourg, domnise numai patru ani în Polonia, fiind detronat în 1709 de August al II-lea.

POVESTEA UNEI BANCNOTE

SABINA MARIȚIU

La 18 februarie 1932, orice român care deschidea unul dintre cotidienele centrale ale timpului putea citi următorul anunț: „Banca Națională a României, pentru a se conforma obligațiilor ce-i sunt impuse de Planul de Stabilizare (Magazin istoric, nr. 2/2004), va pune în circulație, începând cu 1 martie a.c., noul bilet de 5.000 lei ce-l are tipărit încă de anul trecut. Acest bilet e chemat a înlocui prisosul ce se va retrage din biletele de 1.000 lei în prea mare cantitate pe piață.” Urma o descriere amănunțită a noii bancnote, fapt pe care nu l-am mai întâlnit până atunci în practica Băncii Centrale.

Biletul de 5.000 de lei a introdus mai multe elemente de noutate în circulația monetară autohtonă, tributară tradiției franceze. Printre ele: tipărirea în sistem *intaglio* (*taille-douce*) – până atunci toate bancnotele românești fuseseră imprimate în sistem tipografic tipar înalt; reproducerea portretului suveranului – este prima bancnotă a B.N.R. pe care este figurat portretul regelui (anterior, doar pe biletele divizionare de 10, 25 și 50 de bani emise de Ministerul de Finanțe în timpul Primului Război Mondial a mai fost reprezentat chipul regelui Ferdinand I); introducerea sistemului de numerotare anglo-american; este prima bancnotă concepută și imprimată în totalitate în Anglia.

Istoria bancnotei de 5.000 lei tip I poate fi refăcută cu destul de mare acuratețe. Din fericire, s-au păstrat mai multe documente de arhivă care fac referire la fabricarea ei. Nu

cunoaștem cu siguranță momentul în care B.N.R. a intrat în contact cu furnizorii britanici, dar primul document pe care l-am regăsit, datat 18 septembrie 1928, este redactat de Eric N. Gibbs, unul dintre directorii imprimeriei Bradbury Wilkinson & Company Ltd, care se afla la București.

Noul sistem de numerotare

Documentul din septembrie 1928 se referă la o precedentă vizită, care avusese loc în luna ianuarie a aceluiași an, prilej cu care guvernatorul B.N.R., Dimitrie Burillianu, îi fuseseră supuse atenției câteva proiecte de bancnote, desenate de mână, și acestea din păcate rămase necunoscute până acum. Conform înregistrărilor de arhivă, artiștii englezi încercaseră să imprime desenelor un caracter „într-adevăr românesc”, atât în privința compo-

Scenă din „Cavaleria rustică”
de Pietro Mascagni

semnificație militară „câmp de bătaie”. Cuvântul acesta este un împrumut făcut în secolul al XV-lea: franceza l-a luat din dialectul picard sau din provençală (idiomuri galo-romane în care *c+a* accentuat din latină nu devine [ʃ] scris *ch*, ca în franceză). De la termenul *camp* s-au format, în franceză, verbul *camper* „a campa, a se instala provizoriu în corturi” și substantivul *campement* „tabără militară”. În limbajul militar, fr. *campagne* înseamnă, la început, o perioadă în timpul căreia armata campează. Este tot un împrumut din provençală sau din picardă, care au preluat termenul din latina târzie, unde avea forma *campania*. Fr. *campagne* a reluat târziu (în secolul al XVII-lea) sensul de „câmpie, teren descoperit”, după modelul lat. *campania* „întindere descoperită”.

Din lat. *campania*, derivat al lui *campus* atestat numai în inscripții din latina populară, s-a dezvoltat, cu evoluția fonetică normală, fr. *champagne*, nume dat unei provincii din partea de nord-est a Franței (tot nume de provincie este și it. *Campania*). O parte a acestei regiuni a fost mult timp un teritoriu în care se creșteau oi și unde erau tabere militare (*camp*). Ulterior, în secolul al XVIII-lea, apare și sensul „vin, șampanic” (prima atestare, la 1706). Cu acest

sens termenul a pătruns în toate limbile, inclusiv în română (prima sa apariție, într-o traducere a lui Ion Heliade-Rădulescu, din 1847).

De la *campania* s-a format în latina vulgară și adjectivul neatestat *campaniolus* „(despre plante) care crește la câmpie”:

campaniolus fungus înseamnă „ciupercă de câmpie”, în opoziție cu ciupercile cultivate. Acest cuvânt a eliminat termenul clasic *fungus* „ciupercă, burete”, în spațiul galo-

Agriș

romanic (fr. *champignon*); lat. *fungus* este moștenit în it. *fungo*, sp. *hongo* (româna păstrează lat. *boletus* „hrib”, devenit *burete*). Un alt derivat al lui *campus* era în latină *campestris* (format după modelul termenilor *terrestris*, *silvestris*) însemnând „care aparține câmpiei”. S-a transmis unora dintre limbile romanice: fr. *champêtre*, it. sp. *campestre* (din italiană îl avem și noi pe *campestru* „câmpenesc”). Termenul clasic *fungus* a reînviat prin derivate ale sale, împrumutate de franceză din latină (fr. *fungicide* „fungicid”, fr. *fungiforme* „de forma unei ciuperci”, fr. *fungosité* „spongiozitate”,

fr. *fongueux* „spongios”) și transmise din franceză în alte limbi romanice, printre care și româna: *fungicid*, *fungiform*, *fungozitate*, *fungos*, la care s-au adăugat *fungistatic*, *fungoid*.

In latină, *campus* înseamnă „câmpie, șes”, dar și „spațiu descoperit în care aveau loc bătălii”. Prin intermediul mercenarilor germanici, *campus* a devenit în limba acestora *kamp* și era folosit spre a desemna un loc închis, rezervat pentru lupte. În germana modernă, *Kampf* înseamnă „luptă”.

Campion este, în română, un împrumut din it. *campione* (din această limbă l-a luat și sp. *campeón*). Cuvântul italian are la bază longobardul *kamphio* „paladin care luptă în apărarea altuia”, derivat din cuvântul germanic *kamp* „câmp de bătaie” (luat, la rândul său, din lat. *campus*, folosit mai ales în sintagma *Campus Martius* „câmpul lui Marte”, unde se instruiu soldații germanici ai armatei romane). Forma germanică stă și la baza fr. *champion* „apărător al unei cauze”. În turnirurile medievale, toți luptătorii erau campioni ai unei cauze sau, mai des, ai unei doamne. Dar numai unul era învingător „final”, mai „campion” decât alții. Acest sens de „învingător (într-un turnir)” a fost reținut de limbajul sportiv. ■

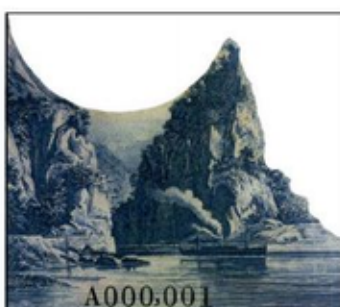
Să curgă șampania

au avut loc în țara dvs., am încetat lucrul la acest portret și v-am fi foarte îndatorați dacă ne-ați indica prin telegraf instrucțiuni referitoare la faptul dacă doriți sau nu să continuăm această gravură". Scrisoarea păstrează rezoluția în creion a guvernatorului Dimitrie Burillianu, făcută la 15 iunie, prin care se indica oprirea gravării portretului în cauză.

În cursul lunii iulie, la București au fost expediate mai multe probe ale desenului și fondului de siguranță ale bancnotei, la care specialiștii B.N.R.

au avut unele observații. Nu am regăsit niciunul dintre aceste desene preliminare ale bancnotei nici în Arhiva generală a Băncii Naționale și nici în colecțiile Imprimeriei B.N.R. Am luat legătura și cu imprimeria „Thomas de la Rue”, în custodia căreia se găsește arhiva Bradbury. Am primit de aici câteva documente și imagini, dar și informația conform căreia colecția Bradbury Wilkinson a ars în cea mai mare parte în timpul bombardamentelor germane din cel de Al Doilea Război Mondial.

Rezolvarea delicatei probleme a portretului regelui Carol al II-lea a durat mai mult decât s-a estimat inițial. Este clar că la începutul lunii august fusese deja expediată la fabrica de la Londra o fotografie a monarhului, dar din motive pe care cercetarea documentelor nu ni le-a dezvăluit, la sfârșitul aceleiași luni aceasta a fost înlocuită cu o alta, „definitiv aprobată” de rege. După atenta studiere a noului portret, artiștii englezii s-au grăbit să înainteze observațiile lor. În conformitate cu acestea, fotografia nu putea fi adaptată „în niciun fel tehnicilor de gravură, fiind complet lipsită de claritate. De asemenea, din punct de vedere artistic, capul [suveranului – n.n.] trebuie să privească spre centrul biletului, nu spre marginile acestuia”. Conducerei B.N.R. i se cerea permisiunea de a se continua gravarea având ca model fotografia expediată anterior, „mult mai artistică și mai clară”.

Imaginea Porților de Fier a fost pusă la dispoziția B.N.R. de către Nicolae Iorga, iar motivul a fost ulterior folosit și de Șerban Zănea la realizarea bancnotei de 1 000 lei, emisiunea 1950

Intrarea lui Mihai Viteazul în Alba Iulia

Peste câteva zile, printr-o nouă telegramă, banca a fost rugată să expedieze o fotografie din semiprofil, și nu din profil, precum cea anterioară, pentru că numai astfel se puteau asigura o cât mai mare asemănare cu personajul reprezentat și, implicit, o securitate sporită a biletului.

Însușindu-și argumentația primită din Anglia, guvernatorul Burillianu l-a rugat pe colonelul Condeescu, adjutantul regelui, să intervină pe lângă suveran pentru a fi de acord să pozeze din semiprofil, „cu privirea întoarsă spre dreapta și cu capul descoperit”. Problema a fost rezolvată rapid, la 17 septembrie 1930 fabricantul englez confirmând primirea noii fotografii.

La 23 ianuarie 1931 Casa Bradbury a trimis șase probe imprimate ale bancnotei de 5.000 lei, în diferite culori, dar fără portretul regelui, a cărui gravură era estimată a fi încheiată la mijlocul lunii martie.

La 16 martie 1931, fabricantul englez a expediat două probe „complete și exacte” ale bancnotei de 5.000 lei, numerotate cu cerneală neagră, conform indicațiilor primite.

Deși se părea că toate detaliile au fost puse la punct, înlăturarea din funcție a guvernatorului Dimitrie Burillianu, la începutul lunii martie 1931, a determinat anularea vechii autorizații pentru emisiunea bancnotei de 5.000 lei și înlocuirea acesteia cu o alta, în conformitate cu care bancnotele urma a fi semnate de noul guvernator, Constantin Angelescu. La 1 aprilie

1931, englezii anunțau că problema era rezolvată, în acel moment fiind deja imprimate 120.000 dintre cele 5.000.000 de bilete comandate.

La 1 iulie 1931 au fost expediate spre Constanța primele 1,5 milioane bilete, ambalate în 25 de lăzi de lemn dublate cu zinc, iar

Alexandru Lapedatu (primul din stânga) și C. Angelescu (în centru)

ziției generale, cât și a ornamentelor. Se pare că membrii Consiliului de Administrație au fost plăcut impresionați de ceea ce au văzut, astfel încât firma engleză a fost invitată să prezinte o ofertă pentru bancnotele de 1.000, respectiv 5.000 lei. În anul 1928 deja, conducerea B.N.R. vorbea despre emiterea unei bancnote de 5.000 lei, în condițiile în care băncii centrale i-a fost atribuit dreptul de a emite această nominală abia prin Legea de stabilizare.

Oferta a venit la începutul lunii februarie 1929, furnizorul englez propunând imprimarea prin metoda *intaglio*. Rectoul biletelor urma să fie protejat prin folosirea unor culori care să nu permită reproducerea prin fotografiere, aplicate după o metodă specială numită „duplex”.

La 16 decembrie 1929, Bradbury s-a angajat să execute cinci milioane de bilete cu valoarea nominală de 5.000 lei. Desenul urma să fie realizat de artiștii englezi, după indicațiile primite din partea B.N.R. Prețul total al comenzii era de 16.680 lire sterline la livrare în portul Constanța, în el fiind inclus și prețul hârtiei filigranate (o liră era egală cu 816,70 lei – total 13.620.000 lei). O zi mai târziu, guvernatorul Dimitrie Burillianu a aprobat oferta.

Nu cunoaștem momentul în care primele proiecte ale bancnotei de 5.000 lei au fost trimise la București, dar este cert faptul că expedierea a avut loc înainte de amintita ședință

a Consiliului General, deoarece la începutul lunii aprilie 1930, Băncii Naționale a României i-a fost remisă o probă pentru *recto*, despre care se preciza că era corectată conform instrucțiunilor primite. Demn de menționat este că partea engleză se plângea, în mod voalat, de faptul că nici până în acel moment gravorii nu putuseră să înceapă lucrul la efigia suveranului, deoarece nu primiseră de la București nicio fotografie a regelui Mihai. În lipsa unui răspuns, la 22 aprilie 1930, Casa Bradbury a revenit cu o scrisoare, în care insista asupra urgentării expedierii portretului regal, pentru a cărui gravare era necesar un interval de 12-16 săptămâni. Din momentul primirii respectivei fotografii se estima că erau necesare încă opt luni pentru onorarea comenzii.

Probleme cu fotografia regelui

Schimbarea regimului politic de la București, intervenită la 8 iunie 1930, când Carol al II-lea a preluat tronul României, a condus la noi întârzieri în realizarea bancnotei de 5.000 lei. Interesant este că deja, la 10 iunie, Casa Bradbury a adresat Băncii Naționale o scrisoare, în care cerea indicații în legătură cu continuarea gravurii portretului principelui moștenitor Mihai, expediat la Londra în cursul lunii mai: „Având în vedere schimbările care

Telex Telex Telex Telex Telex

NEVOIA DE EXPERTI

În ziua de 30 martie, la Cercul Militar Național, din inițiativa Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară (I.S.P.A.I.M.), a fost organizată o întâlnire a think-tank-urilor care au preocupări în domeniul politicii de apărare, securitate națională și internațională. Este, probabil, prima întâlnire de acest gen din ultimii 20 ani și cu atât mai mare este meritul inițiatorilor. Printre participanți s-au numărat Constantin Dudu Ionescu, fost ministru al Apărării și al Internelor, Adrian Cioroianu, fost ministru de Externe, general de armată (în rezervă) Constantin Degeratu, fost consilier prezidențial, Liviu Mureșan, președintele Fundației Eurisc, Florin Diaconu, de la Institutul Diplomatic Român, general maior (în rezervă) Mihai Ionescu, directorul I.S.P.A.I.M.

Rostul reuniunii, așa cum l-au anunțat organizatorii, a fost cel al identificării organizațiilor de profil și stabilirea competențelor lor în domeniu, pentru a putea realiza o bază de date și o mai bună cooperare. Unul dintre motive, așa cum a rezultat din discuții, îl constituie slaba calitate a comentariilor și intervențiilor din mass-media pe astfel de probleme. S-a vorbit despre o lipsă de interes a mass-media față de probleme de apărare, securitate și politică externă, determinată de lipsa de interes a populației față de astfel de subiecte. Pare a fi totuși mai curând o falsă problemă. Interesul populației se formează și, din acest punct de vedere, se poate, într-adevăr, reproșa mijloacelor de comunicare în masă faptul că nu abordează în suficientă măsură astfel de subiecte. Iar atunci când o fac, unele posturi de televiziune, mai ales, invită persoane care nu au competență în domeniu, dar care sunt dispuse să transmită mesajul convenabil. La fel de adevărat este că mulți specialiști în domeniu folosesc un limbaj strict de specialitate, greu accesibil celui din fața micului ecran sau cititorului, consideră problema suficient cunoscută și o abordează ca la o discuție între specialiști. Din acest punct de vedere, ar fi bine ca, pe lângă pregătirea unor buni profesioniști în domeniu, să fie pregătiți și buni comunicatori, oameni care să știe cum să explice publicului larg probleme care nu sunt foarte ușor de descifrat și înțeles.

În România nu există o preocupare pentru cultura de securitate, pentru cultura politică în general. Este cu atât mai dificil unui public larg să pătrundă astfel de probleme complicate, cum sunt cele privind politica internațională, necesitățile și constrângerile unei politici de

apărare sau de securitate. Iar extinderea operațiunilor teroriste, a conflictelor asimetrice (de genul celui din Afganistan, unde o coaliție a celor mai puternice forțe militare ale lumii se confruntă cu atâtea dificultăți în fața talibanilor), impune ca și populația României să fie mai bine pregătită pentru astfel de situații. Este nevoie să se explice mai clar ce caută militarii români la mii de kilometri dincolo de granițele țării, după ce atâtea vreme a constituit o mândrie faptul că românii n-au purtat războaie dincolo de granițele lor (afirmație falsă, de altfel).

Au fost identificate o serie de teme de interes, pentru care trebuie unite eforturile organizațiilor participante în vederea obținerii de fonduri necesare cercetării, inclusiv din surse europene. S-a subliniat că există o competiție tot mai acerbă pentru astfel de fonduri, iar organizațiile române trebuie să fie mult mai active pentru a putea participa la proiecte internaționale, pentru a se afirma în plan internațional. S-a vorbit, de asemenea, dar mai mult teoretic, despre necesitatea impunerii în plan public a unei adevărate expertize în domeniu. Lucru nu tocmai ușor, într-o țară în care certificatul de expert este dat de moderatorul care invită la emisiune. Ca în atâtea alte domenii, și aici adevărații profesioniști ar trebui să dea dovadă de solidaritate de breaslă și să fie mult mai fermi față de aparițiile publice ale autoproclamațiilor experți.

I.S.P.A.I.M. va crea și gestiona o structură federativă, care să grupeze organizațiile de profil, și o bază de date a acestora.

Dorin MATEI

la 11 august au fost imbarcate alte 33 de lăzi, conținând două milioane bilete.

La 25 septembrie 1931, Casa Bradbury a anunțat B.N.R. că terminase imprimarea întregii comenzi de bilete și a expediat la București propriile certificate de calitate, însoțite de cele emise de Portals, fabricantul hârtiei. Interesant este faptul că în această scrisoare este adus pentru prima oară în discuție un element nou. Astfel, responsabilii B.N.R. erau informați că în procesele de numărare și verificare a bancnotelor era posibil ca o parte din cerneala cu care acestea erau tipărite să se imprime pe mâinile celor care le manipula: „Cum credem că nu sunteți obișnuiți cu biletele imprimate în sistem *intaglio*, vi se poate părea straniu, dar acest lucru se întâmplă, deoarece marele depozit de cerneală se detașează dintr-un relief de la suprafața hârtiei“. Partea română era asigurată însă că, în pofida acestui fapt și indiferent de manipularile la care era supusă bancnota, înfățișarea acesteia rămânea neschimbată: „Când biletele vor fi puse în circulație, cerneala va oxida și nu se va mai lua pe mâini atât de ușor. Dacă veți face experimentul cu un bilet de 1 liră emis de Banca Angliei, rezultatul va fi același“.

Material de propagandă monarhică

La sfârșitul lunii ianuarie 1932, Serviciul Contabilitatea Biletelor îl informa pe guvernatorul Angelescu că în tezaurul de rezervă al B.N.R. se aflau biletele de 5.000 lei, în valoare de 25 miliarde lei. În condițiile în care în acel moment din circulația totală de 22,9 miliarde lei, 18,1 miliarde lei o reprezentau biletele de 1.000 lei, Angelescu era întrebat dacă nu „găsea utilă punerea în circulație a noului bilet de 5.000 lei“. Guvernatorul a fost de acord cu propunerea, noul bilet fiind lansat pe piață în martie.

Revenirea lui Carol al II-lea pe tron, în iunie 1930, a impus schimbarea imaginii suveranului pe bancnota de 5.000 lei

Dar, la 1 decembrie 1932, noua bancnotă a fost retrasă din circulație. Deși extrem de surprinzătoare, decizia poate fi explicată în contextul economic al timpului. În acel moment, economia națională era profund afectată de Marea Criză Economică, iar resursele financiare ale statului, obligat să plătească împrumuturile contractate cu ocazia stabilizării monetei, erau extrem de puține.

Destinul bancnotei de 5.000 lei tip I nu s-a încheiat însă odată cu retragerea sa din circulație. La începutul lunii martie 1941, ea a fost repusă pe piață, de această dată fiind supratipărită cu cifra regală a regelui Mihai I și cu data de 6 septembrie 1940. Dar ca urmare a neliniștii cu care

populația a întâmpinat această măsură a B.N.R., așa cum reiese din notele redactate de Serviciul Special de Informații și Direcția Generală a Poliției, conducerea instituției a dat publicității un comunicat în care spunea că, „dată fiind interpretarea tendențioasă răspândită de răuvoitori cu ocazia repunerii în circulație a biletului de 5.000 lei, destinat în realitate numai să înlocuiască biletele prea vechi de orice valoare, uzate sau tipărite pe hârtie inferioară și ușor de imitat“, respectivele bancnote se retrăgeau în intervalul 11-20 martie 1941.

Despre soarta ulterioară a acestor bancnote avem informații dintr-o notă elaborată la 24 aprilie 1948 de Direcția Securității Statului din Piatra Neamț, în care se menționează că doi dintre angajații Serviciului Fabricarea Biletelor din centrala B.N.R., membri ai Partidului Muncitoresc Român, au difuzat o parte dintre biletele de 5.000 lei cu supratipar. Cei doi ajunseseră în

posesia lor în timp ce însoțeau un lot de bancnote trimis „pentru prelucrare“ la fabrica de mucava din Piatra Neamț. Se propunea deferirea lor în justiție, dacă se proba faptul că făcuseră acest lucru în scopul propagandei regimului monarhic. ■

Proba trimisă de britanici Băncii Naționale

1911

Dr. C.I. Istrati

Spiru Haret la Brebu, în 1907

Viteazul, iar la Ohrida cercetează un întreg fond de acte românești. Cât privește spațiul macedonean, unde frământările interetnice erau o realitate, doctorul constată emigrări masive spre Statele Unite, Noua Zeelandă sau Egipt, atât din partea bulgarilor, cât și a aromânilor. Ceea ce îl uimește este „asemănarea izbitoare” a limbii celor din urmă cu dialectul *langue d'Oc* din Franța.

În țară mocnește un conflict care, din nenorocire, nu-și găsește rezolvarea. Ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Spiru Haret, venise în urmă cu doi ani cu un proiect de reorganizare a Bisericii, prin care înființa Consistoriul superior (*Magazin istoric*, nr. 11/2009). Atribuțiile acestuia veneau în contradicție cu prerogativele Sinodului, fapt criticat în Parlament încă de la aducerea legii în discuție de Nicolae Iorga. Acum starea de criză se accentuase prin acuzele de imoralitate formulate – și ajunse publice – ale episcopului de Roman, Gherasim, împotriva mitropolitului primat Athanasie Mironescu. Cele două organisme ecleziastice nu cădeau de acord asupra competenței în rezolvarea acestui caz. Tot mai multe voci îl acuzau pe episcop de delir religios, fiind socotit un adevărat teomat, adică prea exigent în materie de morală, ceea ce îl apropia de janseniști (adeptii unui curent social-religios catolic ce propovăduia o morală austeră), căutând cu orice preț pricină mitropolitului. Comisiile celor două instituții cer, fără succes, demisia ambelor fețe bisericești, iar Nicolae Iorga, părtaş din nou la conflict, îl dă în judecată pe profesorul Chiriacescu, cel care dezvăluise corespondența compromițătoare a mitropolitului.

Chiar dacă relațiile româno-grecești și „scandalul din Sinod” țin pagina întâi a ziarelor,

nota generală rămâne optimistă. Realizările în sfera economică și, mai ales, în cea culturală se impun ca realități certe. Are loc congresul Camerelor de Comerț, unde discursul de deschidere e rostit de Dimitrie Nenițescu, ministrul Comerțului, pe tema intervenției statului doar în industriile nesustținute de particulari. Cu același prilej se inaugurează palatul Camerei de Comerț, în prezența regelui Carol I. Acesta declară că progresul economic al României se datorează înmulțirii și ieftinirii mijloacelor de transport care, în ultimii 50 de ani, au luat un avânt fără egal în Europa. Deopotrivă, progresul se exprimă în fertilitatea solului, bogăția subsolului și poziția geografică favorabilă. Totuși, „spre a ieși la lumină”, lipseau încă „inițiativa, inteligența și perseverența”. Apoi, ca să atenueze parcă aceste aprecieri drastice, suveranul vorbește de căile ferate, construcțiile portuare și mai ales de podul de la Cernavodă (inaugurat în 1895). Oricum, lucrurile se aplanează la banchetul oferit prin Casa Capșa, început cu „țuică bătrână”.

Ca să confirme prosperitatea, societatea „Sinaia”, cu un capital de patru milioane de lei, demarează proiectul Eforiei Spitalelor Civile de construire a unui cazinou/hotel/palat al sporturilor. Era vorba de un hotel cu 150 de camere, cu baie și telefon; apa era oferită gratuit de Eforie, la fel piatra de construcție. Clădirea beneficia de scutiri de impozite vreme de zece ani. Modernizarea orașului de la poalele Bucegilor era o realitate. Față de 1910, numărul vizitatorilor se dublase, ajungând la 74.000 de persoane. Iată de ce apar și numeroase oferte de cumpărări de terenuri pe strada Cășăriei, de pildă, unde se scot la licitație 22 de loturi.

În domeniul cultural, o mulțime de fapte, de inițiative ale instituțiilor ori ale parti-

ROMÂNIA ACUM O SUTĂ DE ANI

1911

GEORGETA FILITTI

Conservatorii premierului Petre P. Carp schimbă regulile jocului politic și au parte de un scandal nesfârșit, legat de acuzele de imoralitate aduse mitropolitului primat. Realizările în sfera cultural-artistică sunt remarcabile, iar progresul economic e certificat de chiar retorica regală. Ca totdeauna, din străinătate vin nenumărate vești interesante, amuzante ori trăsnite.

Reluarea relațiilor diplomatice cu statul elen tinde să normalizeze o situație care, prelungită prea mult, dăuna ambelor state. În Parlamentul grec, ministrul Griparis salută redeschiderea oficiului diplomatic de la București, reînceperea cursurilor școlare la așezămintele grecești din România, ca și libera circulație a negustorilor eleni în porturile românești. Mai mult, era în perspectivă încheierea unui acord comercial bilateral, menit să garanteze schimburile economice în continuă creștere. Opoziția liberală, ca și cea conservator-democrată (condusă de Take Ionescu), se arătau însă nemulțumite de conduita guvernului. În replică, Barbu Delavrancea, membru în guvern, îi eticheta pe aceștia din urmă: „niște cretini“.

P. P. Carp face o mișcare dibace și îl propune deputat pe dr. Leonte, una dintre vocile sonore, aflate mereu în apărarea românilor macedoneni. Prin foaia lui *Courrier des Balkans*, acesta își schimbă năucitor atitudinea. Ca să justifice tăierea de fonduri operată de guvernul român pentru școlile de acolo, el se întreabă cu falsă mirare: Câți români sunt în Macedonia? Aceasta pentru că, în optica guvernamentală, era vorba doar de ceva români grecizați. Indiferent de catalogări, vizita în mai 1911 a doctorului C.I. Istrati pe Dunăre, la Belgrad, apoi la Ohrida și în Macedonia, aduce noi dovezi documentare despre românii răzlețiți, cum îi numea Nicolae Iorga, în această parte a Balcanilor. Astfel, la Muzeul de Istorie din Belgrad, el găsește un steag al lui Mihai

1911

Inaugurarea Podului
de la Cernavodă, 1895

Barbu Delavrancea

tricolorului național, iar pe Bulevardul Elisabeta scapă, cine știe cum, 50 de cai ai Regimentului 5 Călărași, stârnind panică printre trecători. Măsurile luate de Ministerul Agriculturii de a impune un șorț negru și mulat pe corp funcționarilor sale (la fel se procedase cu cele de la telegraf și telefoane) îi fac pe bucureșteni să se minuneze de acest acces de sobrietate ministerială.

Ca totdeauna, noutățile din străinătate provoacă curiozitatea românilor și uneori spiritul lor de imitație. Astfel, în Europa făcea senzație punerea la index a scriitorului Gabriele d'Annunzio; Biserica Catolică interzisese lucrarea acestuia *Sfântul*. În schimb, la Paris are loc, cu un succes răsunător, premiera piesei sale *Misterele Sfântului Sebastian*. Doar că în patria lui, la Florența, scriitorul – atât de nechibzuit cu banii – își vede scoasă averea la mezat. Calul Malatesta, acum de 17 ani, pentru care plătitese altădată 6.000 de franci, e luat de un țaran din împrejurimi pentru doar 800 de franci.

Cât privește imitarea, așa cum se poate vedea din relatările din *la belle époque*, aflată atunci la apogeu, românii erau bucuroși să-și însușească în primul rând moda și bucătăria de aiurea. Aveau în față trei modele: francezesc, englezesc și rusesc. Dineurile celor dintâi erau fără flori pe masă, șervet de-a lungul ei ori desert. Tacâmurile se puneau câte o pereche la fiecare fel, aduse odată cu acesta. Fripturile de orice fel erau tranșate de stăpânul casei. La englezi decorul era complicat, cu flori, servete, argintărie, cristaluri. Ecaterina Cantacuzino, soția Nababului, de pildă, prefera moda englezească cu ghirlande de flori de-a lungul mesei, buchete sau mici snopi de grâu. Tacâmurile, așezate de la început, erau în număr impresionant: pentru antreuri, friptură, pește,

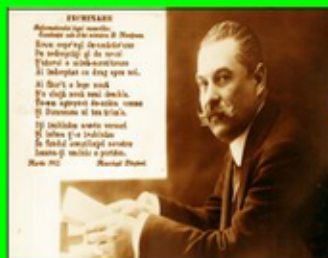
legume, vânat, desert, fructe, brânză... Rușii preferau masa cu antreuri felurite, luate în picioare, la măsuțe înalte și stropite din belșug cu băutura lor națională. La masă supă se puneau înainte de așezarea convivilor. Urmau felurile propriu-zise, prezentate cu un fast de poveste orientală: decor cu pene, coarne de cerb, garnituri (de pildă, „curcan înconjurat de curtea lui“, adică potârniche, becaține, rațe).

Curiozități de tot felul hrănesc imaginația românilor. Majoritatea vin din America și lumea anglo-saxonă. Astfel, peste Ocean, unde existau numeroși vegetarieni și vegetariene apare o agenție matrimonială ca să-i ajute să-și întemeieze familii în consecință. Să mai spunem că pe atunci celibatul era impozitat în Statele Unite. Dacă persoana făcea însă dovada că cererea în căsătorie îi fusese refuzată de trei ori – chiar dacă era vorba de aceeași femeie – era scutit de impozit. Fondul astfel adunat se distribuia unor fete trecute de 40 de ani. Așa, toate „c... bătrâne o să ia pensie acolo“, comenta realist o foaie bucureșteană.

În Anglia, unde exista un cult pentru modă, regele George al V-lea dădea tonul... economiilor: își purta costumele până când se lustruiau, iar cei doi valeți afectați doar garderobei sale aveau de lucru în permanență. Mai mult, își repara anual 20-30 de costume. Cronica nu spune însă câte costume noi intrau anual în garderoba suveranului. În schimb, pentru câini britanicii nu-și precupețeau banii. Astfel, patrușul avea, pentru vizite și ceaiuri, costum taior, pentru plimbare cu trăsura sau automobilul, jachetă din piele de vițel. Stăpânii de buldogi negri erau sfătuiți să folosească culorile albastru, roz și roșu la hainele acestora. În fine, W. Rothschild avea la Londra o colecție de 2.000 de purici, dintre care cel mai prețios exemplar, în valoare de 700 de franci, stătuse înainte cuibărit într-o vulpe polară... ■

*Vechiul local al Camerei de Comerț
din strada Doamnei*

Dimitrie Nenițescu

1911

cularilor arată starea de normalitate, dorința de informare, de consolidare a unor așezăminte ori de promovare a unor valori naționale în străinătate.

La acea vreme Biblioteca Academiei dispunea de 15.000 volume, 2.678 de periodice (românești și străine), 6.684 manuscrise (dintre care 4.694 românești și 909 grecești) ca și de 1.299 obiecte de muzeu. D.A. Sturdza, fostul premier și secretar al Academiei, cere regelui fonduri pentru un nou local (cu sală de lectură de 100 locuri, sală pentru consultarea periodicelor, depozite, sală de manuscrise cu 30 locuri).

Academia alege noi membri, în persoana lui Nicolae Iorga, Vasile Pârvan, Ion Nistor; aceeași instituție oferă premiul „Al.I. Cuza” de 6.000 franci pentru o istorie a școlii anterior anului 1866 în toate Țările Române și altul de 20.000 franci pentru o istorie a românilor de la împăratul Aurelian până la Unirea Principatelor. În fine, premiul „Vasile Adamachi”, de 5.000 franci, era destinat unei lucrări consacrate dezvoltării clasei boierești în Țările Române. Tot în această lună statul acordă două burse de studii în străinătate pentru fizică aplicată și chimie biologică.

La Salonul oficial de pictură, tabloul în ulei *Țigancă cu flori* al Ceciliei Cuțescu Storck se bucură de o cronică cel puțin excentrică: „Talia virgină, cu corset, pântecul unde mațele se simt bine, pieptul unde inima bate sub sânii trufași înfățișați [...], ai senzația că toate organele vieții funcționează normal în acest trup înnegrit de soare”. *Carnet mondain* din Roma salută marele succes al violonistei Valentina Crespi Ștefănescu, cu un repertoriu foarte divers: Haendel, Liszt, Wieniawsky, Brahms. Iar Academia suedeză îl medaliază pe Karl

Strandberg pentru traducurile de poezie românească în limba suedeză. La mănăstirile Agapia și Văratec, mitropolitul Pimen al Moldovei și Sucevei, constatând slaba pregătire a tagmei călugărești, organizează cursuri, în primul rând pentru însușirea unor cunoștințe medicale primare. Cei aleși urma să se perfecționeze la Spitalul „Caritatea” înființat de Elena Cuza, soția fostului domnitor.

Preocuparea pentru aspectul îngrijit al orașelor se exprimă, între altele, în inaugurarea monumentului lui Eminescu la Galați, ca și în refuzul consiliului municipal din Craiova de a-și da acordul pentru construirea unui cazinou în Parcul Bibescu.

Românii sunt în măsură să susțină și instituții din afara granițelor. Astfel George Negroponte, crescător de cai la București, câștigă derbiul (40.000 de franci) cu iapa Eva și trimite 1.500 de franci pentru biserica românească din Budapesta.

Sănătatea, ameliorarea alimentației, introducerea de noi soiuri de plante, igiena stau deopotrivă în atenția autorităților. La Slănic Prahova se organizează colonii pentru copiii bolnavi de tuberculoză, iar dr. Urseanu încearcă aclimatizarea „divinei soia” la noi. Aceasta după ce la Paris, Societatea națională de aclimatizare dăduse un banchet cu pâine, omletă cu jambon, anghinare umplute, sote, salată, biscuiți, roquefort, dulceață – toate din soia!

In țară se întâmplă continuu lucruri menite să uimească, să indigneze ori să amuze. Astfel, regele Carol I, atât de reținut și de distant cu supușii săi, găsește totuși cu cale să se ducă personal cu o jerbă de flori la locuința de pe Calea Victoriei a generalului George Manu, la catafalcul acestuia. La târgul Moșilor apare zugrăvit un vițel cu trei capete în culorile

tul reședinței premierului afgan Hafizullah Amin, care în acea perioadă preluase puterea, arestându-l și ucigându-l pe președintele prosovietic), la care au participat și 20 de luptători *Alfa*, precum și acțiunile din timpul conflictului ulterior din Afganistan. Unitatea s-a făcut remarcată și în timpul puciului din august 1991, când, sub comanda generalului-maior Viktor Karpuhin, a refuzat să ia cu asalt „Casa Albă”, sediul Parlamentului Rusiei, și să-l lichideze pe Boris Elțin.

Anii '90 au înregistrat numeroase atacuri teroriste în spațiul rusesc. În 2000, o bombă plasată în pasajul subteran din Piața Pușkin a ucis șapte persoane, rănind alte 53. Peste numai un an, 11 oameni au fost uciși în explozia unui colet-capcană plasat în stația de metrou Belorusskaia.

Criminalitatea legată de traficul de droguri și arme, precum și conflictul militar din Caucaz erau principalii factori generatori de riscuri. Faptul că în Moscova trăiau reprezentanți a peste 120 de minorități naționale, precum și faptul că peste 1.000 de grupări și secte religioase acționau în Capitală îngrijorau în cea mai mare măsură autoritățile. În plus, în fiecare zi trei milioane de persoane tranzitau Moscova, zilnic intrau în cele nouă gări ale orașului 165 de trenuri de lungă distanță și 1.950 de trenuri locale, iar forțele Mi-

Lunetist

nisterului de Interne verificau în punctele de control de la intrarea în oraș între 100.000 și 150.000 de vehicule.

Un vast program antiterorist a fost pus la punct de către autorități, program care includea crearea unei baze unificate a grupurilor extremiste și a liderilor acestora, demararea programului *Vortex*, de identificare a membrilor grupurilor cu potențial criminogen, instalarea de echipamente de supraveghere video în punctele vulnerabile, înmulțirea patrulilor Ministe-

rului de Interne, demararea unor antrenamente antiteroriste pentru unitățile din stațiile și liniile de metrou.

Unitatea *Alfa* a fost cea care a intervenit în criza ostaticilor de la Teatrul Dubrovka din 23-26 octombrie 2002. Aici, un comando cecen alcătuit din 41 de persoane (între care 19 femei, așa-numitele „văduve negre” din Caucaz), având asupra lor centuri explozive, au luat 800 de ostatici. Potrivit datelor furnizate de autoritățile ruse, teroriștii erau membri ai batalionului de cercetare și diversiune „Riyad as-Salihiin” („Grădina dreptilor”), creat de liderul cecen Șamil Basaev. S-a constituit o celulă de criză condusă de Vladimir Vasiliev (discipol al celebrului colonel Mihail Riabko, întemeietorul stilului de luptă Riabko Systema, astăzi locuind la Toronto, unde conduce o școală de arte marțiale), iar forțele speciale au înconjurat teatrul. Au urmat negocieri intense pe parcursul a 57 de ore, fără rezultate notabile. Decizia asaltului asu-

pra teatrului a fost luată la 26 octombrie. Înainte de asaltul propriu-zis, în sistemul de ventilație al teatrului a fost introdus carfentanil, sub formă de aerosoli, o substanță artificială, oarecum similară opiuului ca efect, dar de 10.000 de ori mai puternică decât morfina. Aceasta trebuia să paralizazeze sistemul nervos al teroriștilor. Ea a facilitat acțiunea luptătorilor *Alfa*, dar a produs

Vladimir Vasiliev (în centru) și Mihail Riabko (în dreapta), alături de un coleg american

ALFA

LUMINIȚA BANU, FLORIAN BANU

Pentru a parafraza titlul unei lucrări publicate de Mitiță Constantinescu la sfârșitul anului 1944, Uniunea Sovietică a reprezentat un adevărat „continent” al forțelor speciale. Acestea au o subordonare diferită, depinzând atât de Ministerul Apărării, cât și de Ministerul de Interne sau de serviciile de informații, spectrul lor de utilizare fiind foarte larg, dar existând și numeroase arii de suprapunere.

La 29 iulie 1974, Iuri Andropov, președintele KGB, a decis formarea Grupului *Alfa* unitate independentă a KGB-ului cu profil antiterorist, cunoscută și ca Spețgruppa A. Efectivele unității erau estimate la câteva sute de luptători, mare parte dintre ei fiind alocați detașa-

mentului care avea reședința în Moscova. Necesitatea acestei unități a devenit evidentă odată cu atacul terorist petrecut în iarna anului 1978 în metroul moscovit, soldat cu zeci de morți și răniți, dar ascuns cu grijă de sistemul de propagandă al vremii.

O piesă de teatru cu final tragic

Activitatea acestei unități este puțin cunoscută, din cauza secretului care caracteriza statul sovietic. Cele mai cunoscute acțiuni au fost „Furtuna 333”, în 1979 (asal-

Un foc nimicitor

În prima fază, teroriștii au refuzat să le furnizeze ostaticilor hrană și apă și au respins orice tentativă de a demara negocieri (inițial, s-a încercat negocierea prin intermediul muftiului din Osetia de Nord). În prima zi au fost executați 21 de ostatici. Noi tentative de negociere au fost inițiate de către fostul președinte inguș Ruslan Sultanovici Așev și un antreprenor bine cunoscut în zonă, Mihail Guțeriev. Deși e greu de stabilit al cui este meritul, cert este că la 2 septembrie au fost eliberați 26 de ostatici (13 copii cu vârsta sub doi ani și mamele lor). Între timp, autoritățile au depus eforturi susținute pentru identificarea rudelor și apropiatilor teroriștilor, pentru a-i folosi în efortul de persuasiune. Astfel, soția și cei trei copii ai lui Iznaur Kodzoev, unul dintre teroriști, au fost aduși la Beslan, iar soția acestuia a realizat un apel video prin care cerea eliberarea copiilor ținuți ostatici. Kodzoev a refuzat ferm, amenințând că va uide orice rudă care va mai încerca negocierea. Ofertele de eliberare a unora dintre teroriștii arestați în luna iunie 2004 în Ingușetia, precum și ofertele de răscumpărare cu bani a ostaticilor și furnizarea unor mijloace de transport pentru a se putea refugia în Cecenia au fost respinse.

Decizia declanșării asaltului este și ea incertă. Depuțatul Aslambek Ahmedovici Aslanov (general în retra-

Beslan

gere) a reușit ca în după-amiaza zilei de 3 septembrie să încheie o înțelegere cu teroriștii cu privire la evacuarea din școală a corpurilor ostaticilor uciși. În acest scop, patru membri ai echipelor din Ministerul rus pentru Situații de Urgență s-au apropiat de școală la bordul unui camion. În acel moment, dinspre una dintre clădirile școlii s-au auzit două explozii. Evenimentele s-au precipitat și relatările martorilor sunt confuze. Unele surse susțin că cele două explozii accidentale, urmate de deschiderea focului de către unii dintre părinții înarmați ai copiilor ostatici, au determinat trupele speciale să intervină. Un adevărat uragan de foc a fost revărsat asupra școlii, asaltul fiind sprijinit, cu foc de arme automate, de câteva blindate ușoare și două elicoptere, un Mi-24 și un Mi-8. În schimbul de focuri și-au pierdut viața 344 de ostatici, dintre care 186 de copii, mulți dintre ei fiind folosiți drept scuturi umane în încercarea teroriști-

lor de a ieși din încercuire. Luptătorii *Alfa* au pierdut trei oameni, în vreme ce formațiunea *Vîmpel* a pierdut șapte luptători. Din rândul luptătorilor OSNAZ ai Ministerului Apărării au căzut 30 de victime.

Tragedia de dimensiuni fără precedent de la Beslan a provocat ample dezbateri, structurate mai puțin în jurul unor întrebări precum „cine a fost de vină?” sau „cum a fost posibil?” și focalizate mai degrabă spre furnizarea unor răspunsuri la „ce trebuie schimbat?” și „cum pot fi prevenite evenimente similare?”. A fost creată o comisie parlamentară pentru investigarea cauzelor și consecințelor actului terorist, iar Biroul Procurorului General a deschis o investigație oficială asupra tragediei. Dezbaterile au condus la adoptarea unui larg set de măsuri administrative, legislative, economice, atât din partea guvernului federal, cât și din partea autorităților locale. Președintele Federației Ruse a dat Decretul nr. 1.167 cu privire la măsurile urgente pentru îmbunătățirea luptei împotriva terorismului și a înființat Comisia pentru Coordonarea Activităților Agențiilor Federale de Securitate în districtul de sud. O nouă lege pentru combaterea terorismului a fost adoptată, fiind eliminate erorile din vechea lege care, de exemplu, nu stipula în mod clar cine este însărcinat cu conducerea forțelor militare și cu impunerea legii în situații de criză, precum cea din Beslan.

(Va urma)

și moartea a 115 persoane din rândul ostaticilor. Echipile medicale aflate la fața locului au fost incapabile să acorde un ajutor eficient, întrucât nu cunoșteau natura substanței difuzate în teatru.

Luați ostatici în prima zi de școală

Acesta a fost doar primul episod în care intervenția luptătorilor Alfa poate fi apreciată ca un eșec, din cauza numărului mare de victime inocente. Poate cel mai sângeros eveniment a fost asaltul asupra Școlii nr. 1 din Beslan, Osetia de Nord. În ziua 1 septembrie 2004, la deschiderea anului școlar, școala a fost ocupată de un comando alcătuit din aproximativ 32 de persoane, aflate sub conducerea a patru lideri cunoscuți sub numele de „Abdullah”, „Fantomas”, „Colonelul” și „Magas”. Identitatea liderului grupului este încă subiect de controversă. Teroriștii, bărbați și femei de origini diverse (din Cecenia și Ingușetia, dar și mercenari din țările arabe), foarte bine înarmați (inclusiv cu temutele centuri explozive cu bile de oțel), au luat ostatici 1.181 de persoane, mare parte dintre ei copii, dar și părinți, rude și profesori.

Atacul de la Beslan a reprezentat apogeul unei serii îndelungate de atacuri teroriste menite să descurajeze Rusia în politica pe care o promovează în Caucazul de Nord.

Luptător și câinele său

Desfășurarea evenimentelor de la Beslan este relativ puțin cunoscută, din cauza restricțiilor impuse presei de autorități. De exemplu, *Novaya Gazeta* susținea la vremea respectivă, citând surse militare, că nu a avut loc nicio negociere reală cu teroriștii, în vreme ce alte surse îl indicau pe Leonid Roșal, un chirurg pediatru, ca fiind cel care a obținut eliberarea unui număr de femei cu copii sugari. Cert este că la fața locului s-au deplasat forțe impresionante, fiind prezenți luptători OSNAZ, din subordinea Ministerului Apărării, unități

Alfa și *Vîmpel* ale FSB aduse din Khankala, Yessentuki și Moscova, precum și trupe OMON ale Ministerului de Interne.

Conducerea a fost încredințată unui stat-major operațional, în frunte cu președintele nord-osetian Aleksandr Dzasohov. Primele măsuri au constat în blocarea perimetrului din jurul școlii și evacuarea imobilelor din imediata vecinătate. Apoi, au fost făcute cercetări minuțioase pentru a se afla numărul exact al ostaticilor. Situația era extrem de complexă, întrucât ostaticii au fost separați în câteva grupuri și închiși în diverse clădiri ale școlii, întreaga arie fiind minată cu dispozitive care aveau un sistem dual de declanșare. Teroriștii folosiseră 14 bombe artisanale cu șrapnele (bile) și patru mine anti-personal, cu fragmentație. De asemenea, dispuneau, pe lângă armele de foc individuale, de opt lansatoare de grenade reactive, șase lansatoare de rachete Șmel cu rachete incendiare și 17 grenade de mână. Informațiile culese arătau că mare parte dintre teroriști se aflau

sub influența narcoticelelor și, ca atare, erau extrem de imprevizibili. În plus, aceștia nu au folosit niciun mijloc de telecomunicații, astfel că forțele de securitate au fost în imposibilitatea de a obține informații suplimentare despre ei prin interceptarea convorbirilor.

În teatrul Dubrovka, după intervenție

învăța. Până după război, de fapt până la prima reformă a învățământului, din 1948, sistemul de organizare și materiile de studiu au urmat cu continuitate modelul francez, păstrând neștirbit caracterul de școală secundară de nivel european. Pe atunci, bacalaureatul românesc, fiind un examen de maximă exigență și seriozitate, era recunoscut și în Franța.

In consecință a intrării României în război alături de puterile Axei a fost, pentru noi, licenții, introducerea limbii italiene, alternativ cu limba germană, ca a doua limbă străină, începând cu clasa a cincea. La secția umanistă, în care am intrat, am stu-

Profesorul de română Constantin Capra, directorul liceului

diat, pe lângă franceză și italiană, latina și greaca. Liceul avea o bibliotecă bogată, care ne împrumuta cărți să le citim acasă. În clasa a șaptea, am fost ales președintele societății li-

terar-științifice „Ștefan cel Mare”, ceea ce m-a făcut cunoscut în tot orașul. Președinte de onoare al societății noastre era Mihail Sadoveanu.

Fiind vreme de război, elevii făceau pregătire premilitară. În 1943, am fost chemat la Centrul de recrutare din Vaslui. Din cauza unui accident suferit în copilărie, vedeam cu un singur ochi, de aceea am fost trimis la Chișinău, la o comisie care urma să stabilească dacă trebuie să fiu declarat apt combatant sau necombatant. Întâmplarea a făcut ca unul dintre membrii comisiei să fie fostul meu profesor de română de la Școala Normală din Vaslui, care a cerut să fiu declarat apt necombatant, considerând că,

SPIRITUL LMK

Prof. dr. NICOLAE IONESCU

Inființarea Liceului „Mihail Kogălniceanu” în 1890 se datorește inițiativei unui grup de cetățeni, în frunte cu prefectul de atunci, D.S. Donici. Instituția a funcționat mai întâi ca gimnaziu, până în 1925, drept omagiu adus renumitului om politic din secolul al XIX-lea, M. Kogălniceanu, care în 1880 apăra pe târgoveții orașului într-un proces cu proprietăreașă Elena Șubin, ce avea ca moșie și vatra târgului Vaslui. La început, școala avea un număr de 60 de elevi și doi profesori. Ștefan Severin a fost primul director, iar C. Calmuschi, dirigintele clasei. Acesta din urmă era absolvent al Facultății de Litere din București și, student fiind, a participat la înmormântarea marelui poet național M. Eminescu. Primul elev înscris în registrul matricol din anul școlar 1890-1891 a fost Vasile Agarici, născut în orașul Vaslui, plasa Stemnic, la 28 ianuarie 1877. Noul local al școlii, model Spiru Haret, s-a inaugurat la 1 septembrie 1893, în prezența regelui Carol I și a oficialităților locale.

Uniforma de vară a elevilor era confecționată din material cenușiu, bluza creată la spate și cu gulerul întors. Chipiul era din postav alb sau gălbui. Prin anii 1911-1912 se formează în școală organizația micilor dorobanți, care

aveau aceeași uniformă cu cei de la 1877. Mai târziu, educația națională și cetățenească a elevilor se va realiza prin organizațiile de cercetași și străjeri.

Elevi și profesori

În anul 2010 Liceul „Mihail Kogălniceanu” din Vaslui marca 120 de ani de existență. Prilej de sărbătoare pentru absolvenți și pentru oraș, în general, moment descris și în textul domnului profesor Nicolae Ionescu. Școala și-a propus atunci editarea unei monografii, care să cuprindă și amintiri ale foștilor absolvenți, mulți la număr în acest secol și un sfert de la fondarea instituției.

Gimnaziul „Mihail Kogălniceanu” din Vaslui, în 1907

Între ei, generalul Constantin Antip, care la sfârșitul lunii februarie 2011 ne-a părăsit. În iunie 2010 însă povestea cu nostalgie și umor despre ce au însemnat pentru el anii de la „Kogălniceanu”. Prin amabilitatea domnului profesor Ionescu am intrat în posesia textului domnului general Antip, care a fost redactorul-șef al revistei noastre în primii doi ani de existență.

ANI DE LICEU

General de brigadă (r.) CONSTANTIN GR. ANTIP

Am absolvit Liceul „Mihail Kogălniceanu” din Vaslui cu 65 de ani în urmă, ceea ce face, probabil, din mine unul dintre cei mai vechi elevi ai acestei instituții de învățământ care mai pot povesti cum arăta ea pe vremuri.

Părinții mei aveau opt copii, eu eram cel mai mare și după ce am absolvit cele patru clase primare în satul meu natal, Uncești, din comuna Zăpodeni, tatăl meu a socotit că e mai bine să mă dea la Școala Normală, pentru că, la terminarea ei, aș fi devenit învățător și mi-aș fi putut ajuta frații mai mici. M-a înscris la Școala Normală din Vaslui, dar după numai un an, aceasta s-a desființat și am fost repartizat la alte școli din țară. Eu am fost transferat la Piatra Neamț, la o Școală Normală, de altfel foarte bună, la care veneau să învețe și copiii unor români emigrați în alte țări, Canada, de exemplu.

Programa analitică era, până în clasa a patra, aceeași ca la liceu și făceam în plus lecții de vioară. Cu toate acestea, pe măsură ce ne maturizam, mulți dintre noi (vreo opt din clasa mea) am început să ne dorim să ne transferăm la un liceu, ca să putem face și studii universitare. Un văr al tatălui meu, care urmărea Școala Normală și, paralel, făcuse liceul în particular, m-a sfătuit să mă duc la profesorul de limba

română, domnul Capră, directorul liceului din Vaslui: „O să te ajute, lui îi plac normalisții, pentru că sunt elevi disciplinați”.

Terminasem clasa a cincea, dar în această clasă cursurile nu mai erau identice cu acelea de la liceu. De aceea, domnul profesor Capră mi-a propus să dau încă o dată examenul de capacitate și să repet clasa a cincea, el promițându-mi că se va zbate pentru ca ministerul să-mi acorde o bursă. În anul acela, m-am pregătit singur și, paralel, am dat în particular examene de clasa a șasea, așa că am terminat liceul odată cu seria mea.

În 1941 eram, așadar, din nou în clasa a cincea. Începuse războiul, erau restricții severe, de exemplu, nu se putea circula pe străzi după ora 21.00. În pofida privațiunilor de tot felul, am avut șansa de a fi pregătit de profesori de la care aveai ce

după ce fusese îndepărtat din cauza legislației rasiste din timpul războiului. Toți colegii mei, dintre care-i amintesc pe Petre Bighiu, Grigore Averescu (nepotul marelui matematician Gh. Vrânceanu, fost elev al Liceului „M. Kogălniceanu”), Cicerone Rotaru, contribuiau la reușita acestor programe.

A venit și examenul de bacalaureat, programat între 10 și 15 iulie pentru toți absolvenții moldoveni reveniți din refugiu. Împreună cu noi dădeau bacalaureatul și elevi din alte orașe învecinate cred că Huși și Tecuci. Președintele comisiei de bacalaureat era profesorul universitar Ștefan Procopiu, originar din Bârlad, adică tot din părțile noastre, o somitate de nivel mondial în domeniul studiilor despre electricitate. Înainte de bacalaureat, profesorul de geografie Chesim mă întrebase ce vreau să mă fac după ce-mi voi termina studiile. I-am răspuns: „Notar la Cotnari”. Erau de față și două profesoare tinere – n-aveau nici 30 de ani –, profesoara de italiană și cea de științe naturale, care au început să râdă amuzate.

Nu m-am făcut notar și n-am locuit niciodată la Cotnari. Încă în ultima clasă de liceu, începusem să colaborez la ziarul *Vreme nouă*, care publica, între altele, informații despre societatea „Ștefan cel Mare”. Ziarul fusese înființat și era condus de profesorul și noul meu prieten, Isidor Cremer. După bacalaureat m-a angajat redactor la ziar, iar în 1946 mi-a predat funcția de redactor-șef.

Aveam să rămân toată viața în gazetărie, o profesiune pentru care am început, poate, să mă pregătesc, fără

să știu, încă din primii ani de școală, când tata mă trimitea duminica la gară la Buhăiești să cumpăr câteva ziare aduse de un vânzător ambulant care venea cu trenul de la Vaslui. În timpul săptămânii, tata îl oprea pe factor, care ducea ziare la abonați, învățătorul și preotul din sat, și le citea în timp ce factorul își bea paharul de vin sau de țuică. De când

mă știu, ziarele au fost la mare cinste la noi în casă. În anii liceului, mi-am făcut obiceiul de a cumpăra un ziar sau două pe săptămână și de a răsfoi zilnic alte două-trei la debitul din cartier. Îmi amintesc că, o dată, gazda mea, madam Ungureanu, mi-a cerut să nu cumva să scap o știre despre „Papa Pisu Severinu Pantof”! (evident, Papa Pius – Suveranul Pontif).

Am lucrat la ziare, am condus și creat ziare și reviste. Am fost redactor-șef al ziarului militar *Apărarea patriei*, redactor-șef al revistei Uniunii ziaristilor, *Presa noastră*, redactor-șef fondator al revistei *Magazin istoric*, am predat ani îndelungați cursuri de istoria presei la facultățile de ziariștică și încă și acum fac parte din colegiul redacțional al revistei *Diplomat Club*.

Liceul „Mihail Kogălniceanu” a fost, pentru mine, școala care mi-a modelat orizontul intelectual, o școală a vieții și chiar prima școală de jurnalism. Dar poate că cea mai importantă influență a educației primite în acest liceu a fost determinată de atitudinea totdeauna atentă, bine intenționată, a profesorilor care m-au îndrumat și m-au ajutat să trec peste momentele de cumpănă. Niciodată, în cele patru decenii în care am deținut funcții de conducere în presă și, de asemenea, la Muzeul Militar Central și la Editura Militară n-am pedepsit vreun subaltern, n-am folosit un ton aspru, de comandă, am încercat mereu să fiu aproape de toți, să le înțeleg problemele, să-i ajut să se perfecționeze și să progreseze, așa cum m-au ajutat cândva pe mine profesorii Capră, Cruceru, Cremer și ceilalți. ■

Casa învățătorilor din Vaslui

deși nu voi putea trage cu pușca, aş putea să fiu folositor în bibliotecă, arhivă, în administrație. Destinul avea să decidă ca întreaga mea viață profesională de mai târziu să se desfășoare în interiorul armatei și ca arma mea să fie și să rămână tot timpul condeiul.

În primăvara lui 1944, din cauză că frontul se apropia, anul școlar s-a încheiat la 30 martie. Terminasem clasa a șaptea. Toți elevii care împliniseră 18 ani și erau premilitari au fost evacuați din Vaslui la Râmnicu Vâlcea. O zi pe săptămână era consacrată instrucției militare, în restul timpului îi ajutam pe țărani la muncile câmpului. Răstimpul petrecut acolo a fost însă neașteptat de rodnic pentru

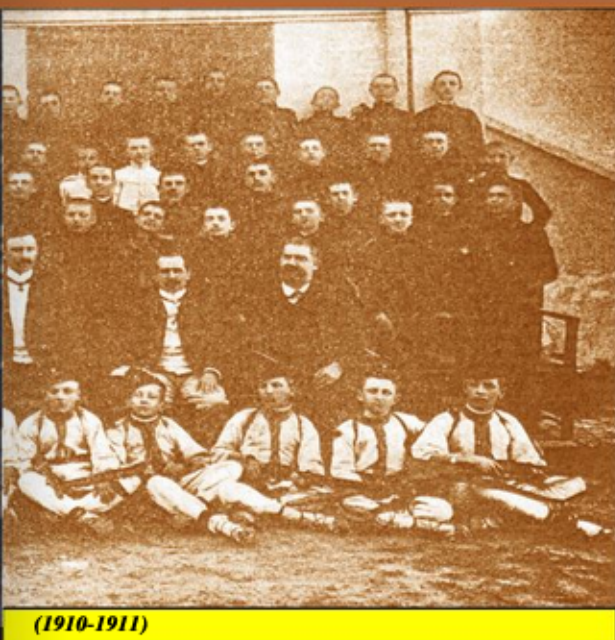
Dirigintele clasei, profesorul
Constantin Calmuschi

lărgirea orizontului nostru. Am făcut o seamă de excursii pe Valea Oltului, o regiune puternic marcată de istorie. Am vizitat castele romane, mănăstirile, vechi cetăți,

cula de la Măldărești și alte locuri.

După 23 august, ne-am întors la Vaslui. Întrucât, îndată după război, orașul rămăsese oarecum rupt de București, viața culturală părea amorțită, nu veneau nici conferențieri, nici turnee teatrale, nu aveau loc concerte. Societatea „Ștefan cel Mare” a încercat – și în bună măsură a reușit – să suplinească această lipsă. Organizam în oraș serate literare, spectacole de amatori, conferințe, frecventate de un public numeros. Sufletul acestei intense activități culturale era dirigintele clasei mele, profesorul de franceză și filosofie Isidor Cremer, revenit în învățământ

Liceul a fost o instituție de reper nu numai pentru orașul Vaslui, ci și pentru întreaga zonă, înscriindu-se în tradiția unităților de învățământ renumite ale țării. Intențiile generoase ale întemeietorilor vor prinde viață prin strădaniile a generații de elevi și profesori, într-o atmosferă aparte, cunoscută sub numele de *spiritul LMK*.

(1910-1911)

În perioada interbelică, dascălii școlii plămădiți pentru a lumina satul românesc se remarcă la numeroasele activități culturale-artistice, șezători și excursii tematice cu elevii, desfășurate la nivel local și județean. În anii celui de Al Doilea Război Mondial clădirile orașului, inclusiv cea a liceului, au fost în mare parte distruse de bombardamentele din vara anului 1944, iar în perioada următoare școala a fost afectată de foametea cumplită din anii 1946-1947.

Acest liceu a dat mari personalități în cultura românească, dintre care amintim: academicienii Gh. Vrâncănu, Grigore Moisil, Viorel Barbu (matematică), Constantin Motaș (botanică), Nicolae Macarovici (geologie), Constantin Macarovici (chimie), George Mironescu (profesor de drept internațional și fost prim-ministru al României), Costin Murgescu (economie); actorii: Constantin Tănase, Ștefan Ciubotărașu, Aglae Pruteanu; Ion Hurdubaie, șef al Biroului Național Interpol, poetul Ion Adam, istoricii Constantin Moisil (director al Arhivelor Naționale), Costantin Cihodaru (Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași), medicii Petre Brânzei, Gh. Târnoaveanu, geograful Al. Savu etc.

Așadar, rămas multă vreme un oraș mic, provincial, preponderent agrar, „unde nu se întâmpla nimic”, cum îl descria N. Iorga, fără teatru, operă sau universitate, Vasluiul a beneficiat, totuși, de școli remarcabile. ■

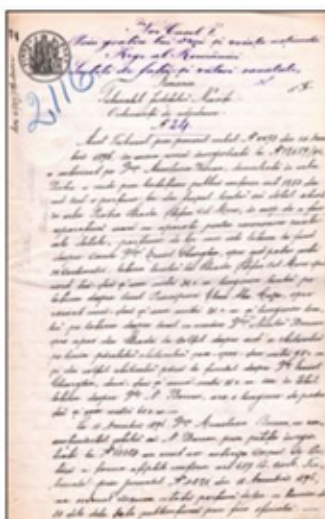
[pentru spital], cum este menționat pe placa de marmură comemorativă, care se găsește încă la acest fost spital.

Aceste aparate au fost comandate de noi la Paris și instalate la spital, în cursul anului 1906, și numai grație lor și, repet, a bunătății fără de margini a Sfintei Principese Cuza s-a putut în fine face în orașelul nostru un început de chirurgie, pentru binele numeroasei populațiuni suferinde de la noi și din aproape toată partea de nord-est a Moldovei [...].

Profesorul Socrat Lalu face referiri la cea de-a doua perioadă a șederii Elenei Cuza la Piatra Neamț, între anii 1904-1909. În continuare ne vom opri la primul popas al principesei pe meleaguri nemțene. Evocarea personalității Elenei Cuza este prilejuită și de aducerea în atenția cititorilor a unor documente care vin să completeze și chiar să corecteze date cunoscute până acum.

Pleacă, cu gândul să nu mai revină

În lucrarea Luciei Borș, *Doamna Elena Cuza*, lucrare care continuă să reprezinte cea mai completă sursă de informare atunci când se fac referiri la viața principesei, scrie că: „În acest timp [1895], fratele său mai mic, Theodor, își cumpărase o casă la Piatra Neamț. Orașelul tăcut și pitoresc plăcu mult Doamnei Elena, care se hotărî să construiască și ea o casă frumoasă

**Actul de donație din 1901
cu semnătura principesei
Elena Cuza**

și încăpătoare, unde să se strângă pe lângă ea în timpul verii sau sărbătorilor aceia care-i erau dragi. Dar când să se mute într-însa, auzi de ocara pe care Mitiță Sturdza o aduse în Parlament memoriei domnitorului Cuza și se hotărî să părăsească pentru totdeauna Țara Românească, în semn de protest. Dăruie casa fratelui Theodor, care o și vându după aceea și plecă la Geneva“ [autoarea face probabil trimitere la refuzul lui D. Sturdza, „cel mai mare dușman al lui Cuza Vodă“ – cum îl numea istoricul A.D. Xenopol –, de a susține subscripția publică pentru ridicarea statuii domnitorului Unirii la Iași; există însă o inadvertență, întrucât evenimentul s-a petrecut după întoarcerea în țară a Principesei].

Documentele aflate în patrimoniul Mu-

zeului de Istorie și Arheologie Piatra Neamț și la Direcția Județeană Neamț a Arhivelor Naționale ne furnizează însă noi informații. O primă recitificare vizează achiziția făcută de fratele principesei, Theodor Rosetti. Numele său nu apare menționat în niciun act, în calitate de cumpărător al unei proprietăți în Piatra Neamț. *Actul de vindere-cumpărare*, din 3 august 1895, amintit de Lucia Borș consemna: „Între subsemnații Principesa Elena Cuza, văduvă, de profesiune rentieră, pe de o parte, s-a încheiat prezentul contract de vindere cumpărare, prin care subsemnatul Căpitan Vasile Alexandrescu vând locul ce am cumpărat de la doamna Maria Albu, cu casele, atenezele și ograda situate în orașul Piatra strada Ștefan cel Mare“. Elena Cuza plătea căpitanului Alexandrescu 5.600 lei. Deși nu am găsit actul de donație, putem afirma că doamna Unirii nu a beneficiat de această proprietate întrucât i-a dăruit-o fratelui

**Monograma principesei Cuza
de la Muzeul Unirii din Iași...**

„A murit la Piatra Neamț femeia ideal de bună și de modestă care a fost Măria Sa Doamna Elena, tovarăsa lui Cuza Vodă. Orice laudă, orice semn de durere par nepotrivite față de marea simplitate a ființei pământești care, trăind între noi, cei plini de neajunsuri și păcate, a dus curată viață cerească asemenea îngerilor. Dintre aceste ființe alese a fost Doamna Elena, a cărei viață întreagă înseamnă: uitare de sine, iertare pentru alții, binefacere ascunsă în lume“, scria la 5 aprilie 1909 Nicolae Iorga.

DOCUMENTE INEDITE DESPRE PRINCIPESA ELENA CUZA

MIHAELA CRISTINA VERZEA, ELENA COJOCARIU

Firea caritabilă a principesei Elena Cuza (17 iunie 1825-2 aprilie 1909) i-a impresionat și pe cei care i-au fost aproape în ultimii ani de viață și care au ținut să consemneze în scris profunda lor admirație pentru Doamna Unirii (*Magazin istoric*, nr. 1/ 2006).

Exemplu de bunătate

Unul dintre aceștia a fost profesorul Socrat Lalu, născut la Piatra Neamț, la 25 martie 1875. Medic, titularul Catedrei de Farmacologie a Facultății de Medicină din București în perioada 1920-1940 (transferat de la aceeași catedră a Facultății de Medicină din Iași, unde activase

începând cu anul 1913), prezintă în cartea *Diverse* atitudinea profund umană a Elenei Cuza. Rememorarea activității caritabile a principesei îi era prilejuită de corespondența cu profesorul I. Bălăcescu, chirurg, discipol al profesorului Thoma Ionescu, căruia îi prezenta începuturile științei chirurgicale pe meleaguri nemțene. „[...] Serviciul chirurgical al bietului spital de la Piatra Neamț n-a putut fi înființat, n-a putut fi creat – este mai just de spus așa – fără marea bunătate, plină de compătimire pentru cei ce suferă și de o dragoste adâncă, pentru populația nevoiașă ca și pentru țara noastră întreagă... a Sfintei Principese Elena Cuza, căci așa i se spune la noi și

asa, cu numele acesta, trebuie să rămână în Istoria neamului românesc! [...] Nu rămânea Sfintei Principese – cât a stat la Piatra – pentru nevoile Ei strict personale: pensiunea, chiria, o rochie pe an! nici a zecea parte din ceea ce dăruia! Trăia extrem de modest, pentru a da la alții cât putea mai mult; împărțind în același timp la toți și ceva din inima ei... nemaipomenit de compătimitoare și de bună.

În ceea ce privește chestiunea ce vreau să ți-o istorisesc, Sfânta Principesă a pus în mâinile mele, o dată 10.000 lei, apoi 2.000 și altă dată încă 2.000 de lei, plus vreo câteva sute de lei pentru vamă și transport, bani încredințați d-ului Iernici, pentru ca să cumpărăm aparatele necesare

Actul de donație – aflat în colecția de istorie modernă a Muzeului de Istorie și Arheologie Piatra Neamț – din data de 28 aprilie 1901 certifică faptul că principesa Elena Cuza renunță în favoarea fratelui ei, domiciliat în Iași,

Strada Tăutu nr. 16, la „casele mele în valoare de 40.000 (patruzeci de mii) lei ce posed în orașul Piatra și în care locuiesc actualmente împreună cu tot locul lor și cu toate obiectele mobile aflate în ele”. Iată o dovadă certă a faptului că principesa a locuit în strada Ștefan cel Mare nr. 25 până în primăvara anului 1901. Întâmplător sau nu, și corespondența expediată de soția lui Cuza din urbea Piatra se oprește la data de 4/17 ianuarie 1901.

„Vila domniței Cuza” apare în două cărți poștale aflate în colecția ing. Viorel Nicolau din Piatra Neamț, una dintre ele fiind datată 1900, iar cealaltă 1901.

Dimitrie Rosetti nu a păstrat pentru mult timp darul principesei. Prin *Actul de veșnică vânzare încheiat* „între subscrișii Dimitrie Gh. Rosetti, proprietar [...] pe de o parte, și Vasile S. Caludi, comerciant, domiciliat în orașul Piatra N.”, din 5 septembrie 1902, contra sumei de 24.000 lei, cel din urmă devenea proprietarul fostelor case ale Elenei Cuza „dimpreună și cu lămpile și instalațiunea de

lumină electrică, aflătoare astăzi în case, libere de orice sarcină de ipotecă”.

Pe baza acestor documente inedite, mai sus invocate, afirmăm că aceasta a fost singura proprietate pe care Elena Cuza a deținut-o în Piatra Neamț, în care a și locuit o perioadă. Plecând de la informațiile oferite de Lucia Borș și confirmate de contemporanii principesei (chiar de Socrat Lalu), Doamna Unirii a locuit după revenirea în țară, între anii 1904-1909, la Piatra Neamț într-una dintre casele inginerului I. Bacallu, căruia îi plătea chirie. Această casă situată pe aceeași stradă, Ștefan cel Mare, însă la nr. 55, a rămas în istorie ca locuința Elenei Cuza de la Piatra Neamț.

Prezența principesei Elena Cuza la Piatra Neamț este atestată nu doar de documente, ci și de numeroase obiecte: piese de mobilier (măsuță, lampă), obiecte personale (batistă, față de masă cu monograma „HC”).

Cea mai valoroasă se dovedește a fi o tavă din argint, de formă ovală, realizată prin

turnare, batere și gravare. Mânerele sunt turnate separat și prinse de tavă (la capete acestea au forma unor frunze de stejar). De jur-împrejurul tăvii a fost realizat un decor cu motive vegetale prin ștanțare. În centru, tava are gravată

monograma domnitorului Unirii Principatelor Române, o variantă necunoscută, care poate fi încadrată cronologic în perioada 1862-1866. Dintre cele două categorii de monograme ale principelui Unirii, monograma în discuție se încadrează în primul tip, care are ca bază inițială „A”, de la prenumele domnitorului, la aceasta adăugându-se un „C”. Cifra domnitorului este timbrată de o coroană princiară. În acest punct intervine aspectul deosebit al monogramei. Coroana este suprapusă peste cele două litere, nemaifiind situată deasupra lor.

Prezența acestei monograme nu a mai fost semnalată încă pe niciun alt obiect de patrimoniu aflat în colecțiile instituțiilor muzeale din România, ceea ce conferă piesei o valoare deosebită. Ea se aseamănă foarte mult cu monograma unor farfurii de faianță englezească, deținute de Muzeul Unirii din Iași, și publicată de Sorin Iftimi și Aurica Ichim în lucrarea *Alexandru Ioan Cuza. Steme. Monograme. Decorații*. ■

său, fostul prim-ministru al României.

Prima și singura proprietate a principesei Elena Cuza în Piatra Neamț, s-a aflat pe strada Ștefan cel Mare, nr. 25. În schimbul sumei de 2.500 lei, principesa, reprezentată de Ioan Bacallu (absolvent al Politehnicii din Berlin, inginer constructor de căi ferate, va fi ales senator din partea Partidului Conservator în anul 1905), a cumpărat o porțiune de teren din locul de dotă al Anastasiei Barcan, la data de 21 ianuarie 1897. Vânzarea era impusă de starea precară a locuinței doamnei Barcan, care trebuia în mod obligatoriu supusă unor lucrări de reparație. Elena Cuza a avut și un concurent la achiziționarea terenului, în persoana lui Alexandru Blancfort (procuror al Tribunalului Neamț, avocat, senator, autor al unor cărți în domeniul juridic).

Odată intrată în posesia terenului, principesa a demarat construcția unei locuințe. Nu se cunoaște data exactă a terminării acestui imobil. Potrivit Luciei Borș, principesa nu a locuit deloc în casa din Ștefan cel Mare nr. 25. Totuși, parcurgând volu-

Theodor Rosetti

mul editat de Virginia Isac și Aurica Ichim, *Principesa Elena Cuza. Corespondență și acte. 1840-1890*, apărut în anul 2009, descoperim scrisori trimise de la Piatra Neamț în intervalul 20 februarie 1897-17 ianuarie 1901. O primă scrisoare, din 20 februarie 1897, îi era adresată Paulinei Alecsandri, căreia îi mulțumea pentru trimiterea noii ediții a operelor lui Vasile Alecsandri. Principesa îi promitea Paulinei Alecsandri că o va vizita la Mircești, în drumul său spre Iași (aici locuia în casele fratelui său, Dimitrie Rosetti), sau la întoarcerea la Piatra Neamț. Probabil, Elena Cuza locuia în casa pe care i-a cedat-o lui Theodor Rosetti.

Doi ani mai târziu, din textul unei scrisori adresate lui B.C. Livianu, autorul broșurii *Generalul C-tin Herescu Năsturel*.

Episod din domnia lui Cuza Vodă, deducem că principesa era deja stabilită la Piatra Neamț, probabil în noua sa locuință: „Vă mulțumesc din toată inima că v-ați gândit la mine și mi-ați procurat ocazia ca în singurătatea în care m-am retras să-mi amintesc de marele și glorioasele fapte ale răposatului meu soț“.

Din aceeași sursă bibliografică, aflăm că la data de 20 octombrie 1902, pe numele Elenei Cuza, născută în anul 1825, cu următoarele semnalmente: statură mijlocie, părul sur, ochi căprui, a fost emis pașaportul nr. 607 de către Chestura de Poliție din Iași. Într-adevăr, principesa părăsea țara, nu înainte însă de a-și înstrăina proprietatea de la Piatra Neamț. Intenționa să nu se mai întoarcă vreodată pe tărâmurile românești. Și totuși, o va face un an și jumătate mai târziu, sfătuită fiind de Henrieta Bacallu, soția celui prin intermediul căruia achiziționase terenul din strada Ștefan cel Mare nr. 25.

O monogramă necunoscută a principelui Cuza

În acest punct al narațiunii se impune să facem o a doua corectură. Principesa Elena Cuza și-a dăruit casa nu fratelui său mai mic, Theodor Rosetti, ci fratelui mijlociu, Dimitrie Rosetti (mai puțin cunoscut decât T. Rosetti, acesta era licențiat în Drept la Viena, fost ministru al Cultelor și Instrucției Publice în anul 1861, prim-președinte al Curții de Apel din Iași în 1866, deputat și prefect de Iași).

...și monograma necunoscută de la Muzeul de Istorie și Arheologie din Piatra Neamț

● Orașul fiului lui Hercule ● Sfânta slujbă de Crăciun, în amfiteatrul roman ● Dimineața animalele sălbatice, la prânz execuțiile, după-amiază gladiatorii ● Templu, biserică, sediu al arhivelor departamentale, muzeu ● Un apeduct lung de 50 km ● Canale de scurgere supradimensionate, pentru a face față inundațiilor ● Priveliștea orașului de la 30 m înălțime ● Apusul „orașului răsfățat al imperiului“

Am acceptat cu recunoștință, mai ales că se lăsase deja întunericul. Am coborât în fața gării, unde era parcată mașina Fiat 850 a Christianei, binefăcătoarea mea. Ne-am urcat în mașină și, după câteva tururi prin zonă, am găsit un hotel convenabil, unde ne-am cazat pentru noaptea care urma. Mama Christianei a dormit într-o cameră cu nepotul Christophe, iar eu, cu Christiane. Odată instalate în cameră, am întrebat-o cum de a avut curajul să ia pe cineva total necunoscut. Mi-a spus că eram așa de speriată, încât mama ei, doamna Suzanne, i-a făcut semn că nu ar fi nicio problemă. Eu cred că întâlnirea a fost un miracol! Christiane și familia ei locuiau în Franța, la Nîmes, anticul oraș

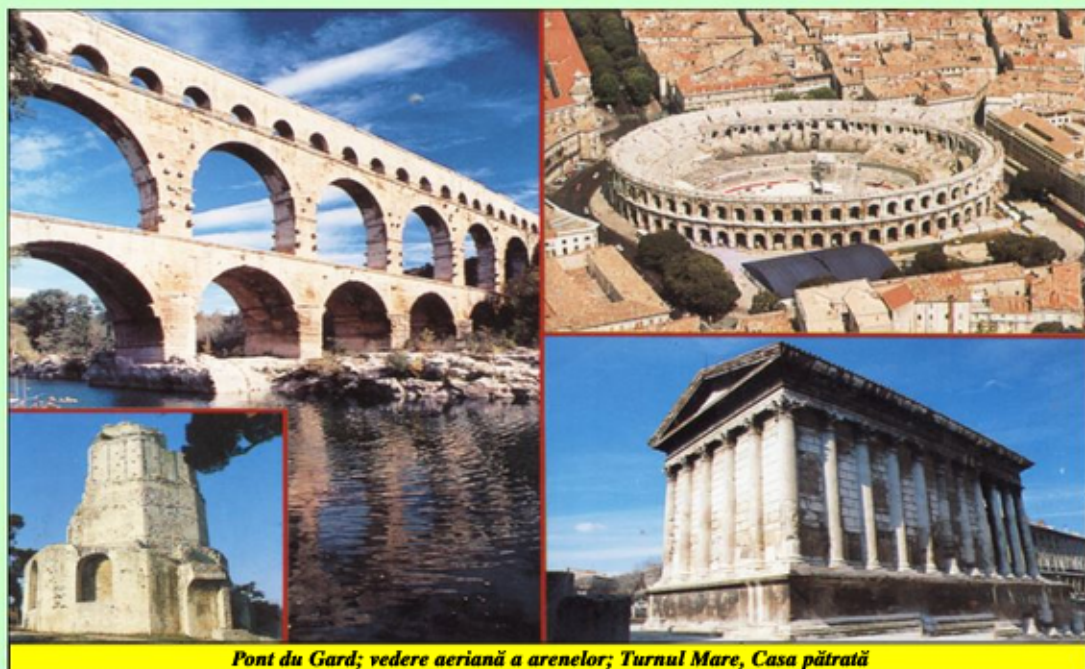
de suflet al lui Octavian Augustus. A doua zi, Christiane m-a condus la gară și, apoi, ne-am luat rămas bun. Așa a început o perioadă de corespondență asiduă, timp de zece ani, în care, mereu, Christiane mă invita să trec și prin superbul Nîmes, cel plin de vestigii romane din primul secol al erei creștine.

În iarna anului 1988, am primit aprobarea de la autoritățile comuniste să plec, din nou, într-o călătorie în Europa: Franța și Germania. Nu fusese niciodată în mirifica regiune Provence, doar o văzusem, în 1981, din goana trenului, în drum spre Spania și înapoi.

Am ajuns în Nîmes la ora 3 noaptea și am așteptat, răbdătoare, să se facă ziuă, ca să o

pot suna pe Christiane: *Je suis là!* (Sunt aici!) la care răspunsul ei a venit prompt: *J'arrive!* (Vin!) Anticul oraș Nemausus, conform unei foarte cunoscute legende locale, își trage numele de la unul dintre fiii lui Hercule, Nemausus. Din punct de vedere strict etimologic, rădăcinile ar conduce la cuvântul celtic *nem*, ce reprezintă, oarecum, corespondentul lingvistic pentru „loc sacru“.

Călătoria prin Nîmes a debutat cu o vizită la amfiteatrul, construit între anii 90 și 110 d.H., unul dintre cele mai bine conservate monumente ale orașului. Cu răsuflarea tăiată, am pătruns în incinta de formă eliptică, având o lungime de 133 metri

Pont du Gard; vedere aeriană a arenelor; Turnul Mare, Casa pătrată

Călător prin timp

**NEMAUSUS,
ORAȘUL NÎMES DE ASTĂZI**

ELENA STOENESCU

În august 1978 mă găseam în gara din Milano... Doream să rămân doar pentru o noapte, ca să pot vedea Cina cea de taină a lui Leonardo da Vinci, din mănăstirea Santa Maria delle Grazie. Neavând bani de hotel, urma să dau un telefon unei românce, măritată cu un italian, în Milano, pentru a o ruga să mă găzduiască o noapte. Am găsit o cabină telefonică și am încercat să dau telefon, dar il gettone nu intra în aparat. Din cabina alăturată, tocmai ieșea o doamnă, așa că, în disperare, m-am adresat ei: S'il vout plaît, madame, aidez-moi! (Vă rog, doamnă, ajutați-mă!). Ea s-a întors surprinsă spre mine și m-a întrebat, tot în franceză, despre ce era vorba. I-am explicat că nu intra fisa în aparat. A luat-o și, întorcând-o pe dos, a reușit să o introducă: avea o canelură pe care eu, emoționată, nu o observasem! A sunat la numărul pe care îl aveam, dar nu răspundea nimeni. După câteva minute de așteptare, mă întreabă: Și acum ce faceți? Eu, complet dezorientată, am răspuns că nu știu. Atunci, după câteva priviri schimbate cu mama ei, care urmărise scena, mi-a propus să vin cu ele.

50.400 tone. Se presupune că ridicarea lui a durat între trei și cinci ani. A fost funcțional până la începutul secolului al VI-lea și a rămas până astăzi în picioare!

Odată ajunsă în Nîmes, apa trecea printr-un *castellum*, o altă minune a tehnicii antice, situat pe o înălțime. Castelul de apă avea zece orificii, ingeniosul sistem de țevi și clapete ajutând la distribuirea apei, mai ales către fântânile și termele publice. Amfiteatrul dispunea de o rețea hidraulică dintre cele mai sofisticate din Imperiul Roman. Excedentul de apă nu era risipit: pragmaticii romani au calculat totul. Erau curățate în permanență chiar și canalele de scurgere. Ele erau supradimensionate, tocmai pentru a face față și inundațiilor... Spre deosebire de secolul al XXI-lea, în care orașul Nîmes a fost confruntat, în două rânduri, cu două inundații catastrofale!

O altă construcție admirabilă, așezată mai sus, pe așa-numitul *Mont Cavalier*, la *Tour Magne* (Turnul Mare), emblema orașului Nîmes, la fel ca și amfiteatrul, dar mai ales ca simpaticul crocodil de pe monedele proprii, a fost edificată pe vestigiile unei clădiri preromane. A făcut parte din incinta cu vocație defensivă, ridicată sub domnia lui Augustus. În interior, o scară *en colimaçon* (în spirală) m-a urcat până în vârf, de unde, privești, de la înălțimea de aproximativ 30 de metri, te fascinează de-a dreptul... El făcea parte din antica rețea de ziduri de apărare ale orașului.

Împăratul Octavian Augustus, ca și, mai apoi, ginerele său, Agrippa, au avut dintotdeauna o

Imagini din Nîmes în vremea sărbătorilor de iarnă: din 1988...

„slăbiciune“ pentru orașul cu șapte coline. Așa cum o arată inscripția de pe poarta lui Augustus, împăratul a decis să plătească din bani proprii pentru colonie o incintă monumentală. Ea măsoară șase km lungime, dotată cu zece porți și 85 turnuri, la o distanță medie de 70 m. Traseul, ce cuprindea și câmpia, urca pe colinele care înconjurau, ca o cărare, orașul, culminând cu celebrul Turn Mare. El demonstra puterea anticului Nemausus, fiind un simbol al prestigiului acestuia.

Construcțiile romane au făcut ca, 20 de secole mai târziu, orașul Nîmes să se numere printre cele mai bogate în vestigii antice ale lumii. Programul edilitar s-a derulat în trei etape cronologice. Primul a debutat sub principatul lui Augustus și a cuprins, pe lângă ziduri, crearea Sanctuarului Fântâniei, a Turnului Mare, a Casei pătrate, a Porții Franței și, mai ales, a celei a lui Augustus. Recent, au fost dezgropate și fundațiile celei de-a treia porți,

la fel de mare precum cea a lui Augustus. Sanctuarul Fântâniei a fost dedicat cultului fecundității și fertilității. Săpăturile recente au scos la iveală informații privind viața orașului Nîmes în timpul romanilor. S-au descoperit locuințe bogate, cu superbe mozaicuri, unul de 35 m².

Orașul mai posedă și alte edificii publice: bazilica, marile terme, circul, dar al căror amplasament nu se mai cunoaște astăzi. A doua etapă a urmat după Augustus, când succesorii, în special Tiberiu și Claudiu, au continuat politica de înfrumusețare a orașului prin hotărârea de a realiza apeductul, a cărui piesă de mare calibru rămâne până în prezent Podul peste râul Gardon, celebrul Pont du Gard, despre care am amintit deja. Măreția demnității orașului ajunge la apogeu în momentul construirii amfiteatrului, în cursul ultimelor decenii ale secolului I al erei creștine. Este, în fond, cea de-a treia perioadă a politicii edilitare. O sală de spectacole din epocă putea găzdui 20.000 de persoane. Nemausus atingea al său *sumum*!

Dar, spre sfârșitul secolului al II-lea d.H., au apărut primele semne ale declinului. Alte orașe, cum ar fi Arles, s-au descurcat ceva mai bine. Nîmes nu dispunea de o axă majoră de comunicație, ca fluviul Rhône. Nemausus nu mai era considerat „răsăfatul oraș al imperiului“. Se uită, adesea, că bunicul împăratului Antoninus Pius (86-161) era originar din regiune, deci orașul dăduse Romei pe unul dintre așa-numiții „cei cinci împărați buni“. Dar, dacă oamenii trec, grandoarea monumentală rămâne! *Sic transit gloria mundi!* ■

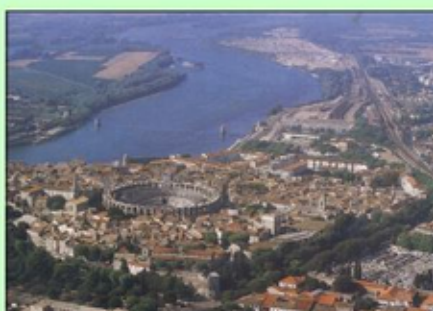
... și 2005

și o lărgime de 101 metri. În seara de Crăciun, acolo se organiza, în zona circulară, Sfânta Slujbă (Messa), destinată nașterii Domnului. Cele 34 de rânduri de gradene, separate în patru zone distincte, urma să-i găzduiască pe cei veniți să asiste la slujba oficiată de episcopul regiunii.

Edificiul arhitectural a fost clasat al 21-lea, dintre cele 250 de amfiteatre repertoriate în vechea lume romană, fiind unul dintre cele mai bine păstrate de-a lungul bimilenarei sale existențe. A fost construit în partea de sud-est a orașului Nemausus, la aproape un secol după perioada domniei lui Augustus. Se pare că, inițial, orașul avusese un alt amfiteatru, din lemn. La începutul erei creștine, urbea ajunsese la apogeul puterii, fiind în concurență acerbă cu Arles, care își construise, deja, propriul amfiteatru.

Impozantul monument din Nemausus avea o capacitate de 25.000 de persoane, fiind rezervat locuitorilor, de la magistrați, edili, chestori, membri ai Curiei, *flamini* (preoții unor anumite divinități), până la cetățenii liberi. Spectacolele durau câteva zile, începând de dimineață, cu lupte de animale sălbatice (tigri, pantere, lei, elefanți, girafe, tauri, urși, dar și câini sau iepuri). La prânz, aveau loc execuțiile condamnaților la moarte (sclavi sau străini), ce erau aruncați ca hrană temutelor animale, iar, după-amiaza, într-o atmosferă de-a dreptul sufocantă, intrau în arenă gladiatorii, care, nu întotdeauna, sfârșeau trist, cam 80% fiind grațiați. În antica Galie, spectacolul oferit de gladiatori a fost foarte apreciat, publicul fiind cel care decidea soarta învinsului.

Următorul obiectiv a fost celebra *Maison carrée* (Casă

Arles, orașul de pe malurile Ronului, a avut unele priorități arhitecturale comparativ cu Nîmes

pătrată), construită, între anii 4-5 d.H., pe un podium, ce domina întregul forum. Acea casă pătrată, care, de fapt, este dreptunghiulară, reprezenta simbolul noii puteri instaurate de Octavian Augustus (27 î.H.-14 d.H.). Este singurul templu din Nîmesul antic, integral conservat (fațadele i-au fost supuse unui amplu proces de restaurare). Minunăția arhitectonică figurează printre cele mai vestite monumente antice și, de-a lungul timpului, a cunoscut mai multe destinații: biserică, în secolul al XVII-lea; sediu al arhivelor departamentale sau muzeu. La origine, a fost un templu dedicat lui Caius Julius și Lucius Caesar, cei doi nepoți și, apoi, fii adoptivi ai împăratului Augustus. El a fost ridicat pe o estradă, în mijlocul unui ansamblu mai vast, denumit forum, înconjurat de două portcuri, aparținând unor galerii și având peste drum Curia, locul unde se întâlneau notabilii orașului. Monumentul a fost realizat dintr-o piatră calcaroasă, și nu din clasică marmură, având șase coloane corintice, la fațadă. Lucrarea măsoară 15 m lungime și 10 m lățime și a devenit unul dintre cele mai cunoscute monumente din lumea romană.

Fondat pe un izvor al cărui nume era tot Nemausus, ca și cel al orașului antic, Nîmes a

devenit o localitate bogată în apă, aurul albastru, cum i se mai spunea, în mod metaforic. În prima parte a cuceririi romane, micul curs de apă iriga o parte a urbei, lucru atestat și de țevăria din plumb găsită în zonă. Ulterior, acea sursă de apă, ce putea varia de la zece litri la 40.000 de litri pe secundă, a devenit insuficientă pentru alimentarea termelor lui Tiberius, situate în imediata apropiere a arenelor. Nevoia de apă a devenit acută la începutul primului secol al erei creștine, datorită dezvoltării rapide a orașului, ca și a creșterii continue a populației și a construirii de noi terme de uz public. Tocmai din acea cauză, în cursul domniei lui Claudiu (41-54 d.H.) a devenit necesară găsirea unor noi surse de alimentare cu apă.

Alegerea romanilor s-a oprit la Eure, din apropiere de Uzès, la nord de Nîmes. O idee, am zice, nebunească, a fost aceea de a ridica un apeduct lung de aproape 50 km, trecând peste numeroase obstacole. Au fost străpuși munții, prin tuneluri, având de la 63 la 400 m lungime, apoi, urmând configurația văii, împădurite, se ajungea în orașul antic, datorită forței gravitației. În circa 30 de ore, prețiosul lichid parcurgea întregul circuit! Se obținea un volum zilnic de circa 40.000 m³, alimentând orașul Nîmes din abundență.

O extraordinară îndrăzneală tehnică și arhitecturală o constituie celebrul apeduct *Pont du Gard*, clasat în patrimoniul UNESCO în 1985. Podul măsoară 273 m lungime și aproximativ 49 m înălțime. Se compune din trei etaje suprapuse, dotate cu 6, 11 și, respectiv, 35 de arcade și având o greutate estimată la

DOMNITORI BUNI, RĂI, MARI, FRUMOȘI...

...CEL CUMPLIT (1572-1574)	↓	REALTATE	↓	DIN NOU	→		↓	...CEL FRUMOS (1462-1475)	↓	
...CEL ORB (1504-1517)		GHEORGHE LAZĂR		CULTIVĂ ÎN ALEXANDRU XENOPOL	↓			OPRIMAT BIFE	↓	
↓		↓		↓		MISTUIT DE FOC	→			
						CEL CE A BOTEZAT	↓			
...CEL BUN (1400-1432)	→									
BASARAB NEAGOE										
↓		ÎN SLAVĂ!		MIHNEA CEL... (1508-1509)	→			ASE MOLEȘI		
...DRACUL (1436-1442)	→	↓				...VITEAZU (1593- 1601)		MIHAI RACOVIȚĂ	→	↓
FĂRĂ... ȘI POATE								...CEL MARE (1457-1504)		
↓				...CEL BĂTRÂN (1386-1418)	↓	A URCA PE TRON	→			
						DOINE!	↓			
DESPOT VODĂ	→		ÎNȘELAT	↓		↓				
SCOP			MOVILĂ IEREMIA (1595-1606)							
TIRANUL ARON										
↓	↓	...TURCITUL (1577-1591)	→							PARTEA ASCUȚITĂ A SABIEI
		MIHAI... (1791-1793)								
	GRĂMADĂ DE PAIE	↓				DESTUI ÎN FINAL!		MODEL, PROTOTIP	↓	
	DIN LEAFĂ!									
	↓		CHEMATĂ LA PROCES	→		↓		↓		
			ÎN TEMĂ!							
PUTERNIC (FIG.)			↓			NU TOȚI, O PARTE DIN EI	→			
NECREDIN- CIOASA	→									
HADU DE LA... (1522-1529)								PETRU ȘCHIOPUL (1574-1591)	→	
↓										

D. CIREAȘĂ

DIHONIE ÎN TRE EXILAȚII EUROPEI

Continuăm prezentarea documentului păstrat în Fondul Brutus Coste, aflat la Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace, început în numărul anterior. Mulțumirile noastre se îndreaptă și de această dată către doamnele ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU. Reamintim că documentul este datat 14 septembrie 1963 și s-a păstrat într-o dactilogramă în limba engleză.

c) Efectul unor astfel de atacuri republicane și conservatoare asupra ACEN, Comitetul Europa Liberă și Administrația Johnson, care în mod obligatoriu vor urma după o schimbare a Secretarului General (fără vreo instigare din partea lui) vor avea efectul de a face ca Administrația să acorde *mai puțini bani* [subliniere în text], mai curând decât mai mulți, către Comitetul Europa Liberă, pentru ACEN, din moment ce acesta ar deveni un subiect de controversă politică. Cred că atitudinea de expectativă a acestei Administrații va fi amplificată de faptul că presa comunistă din U.R.S.S. și statele satelit va pedala pe știrile că Administrația a pus botniță și a redus importanța ACEN-ului, abandonând astfel orice planuri de eliberare.

d) Dacă Prietenii Americani ai Națiunilor Captive (AFCN) nu ar fi într-o situație de bancrută, fără vreo speranță ca această situație să se schimbe, consecința de mai sus nu ar fi chiar atât de proastă, căci activitatea sporită a AFCN ar putea suplini *parțial* [subliniat în text] reducerea activității și a prestigiului ACEN, din moment ce politicile noastre sunt practic identice. În parte, chiar dacă nu în totalitate, pentru că AFCN nu poate încerca să se substituie în vreun fel, mi-am dedicat, în ultimele luni, timpul pe care îl acordam AFCN pentru a încerca să mediez problemele care au afectat ACEN.

Nu vreau să spun că AFCN va dispărea. Sunt capabil să finanțez organizația într-o mică măsură, astfel ca prestigiul și influența noastră pe lângă senatorii și kongresmenii care sunt membri ai AFCN la Washington să poată fi *încă* [subliniat în text] utilizați în mod eficient pentru a susține pozițiile ACEN. Totuși, Prietenii Americani nu pot fi suficient de activi pentru a avea singuri o influență semnificativă.

II. Factorii pozitivi:

a) Factorii pozitivi, în cazul în care Brutus Coste rămâne Secretar General, sunt implicați

în cele spuse de mine despre factorii negativi, în cazul în care pleacă, dar am să enunț totuși câțiva.

Strânsa prietenie personală, încheată peste ani, între domnul Martin, cu însumi și alți membri ai comitetului nostru – precum Jay Lovestone, Hal Lehrman, Gene Lyons, Moshe Decter, Victor Lasky etc. asigură faptul că ACEN poate obține maximum de sprijin, nu numai din partea Prietenilor Americani, ca organizație, *dar și din partea fiecăreia dintre aceste persoane și a organizațiilor din care ei mai fac parte* [subliniat în text]. M-am gândit la diferite variante în care noi toți am putea fi în mai mare măsură de ajutor ACEN, ca persoane individuale, decât am fost până acum, în ciuda dificultăților financiare ale comitetului nostru, dar nu aș putea mobiliza acest fel de sprijin decât dacă nu se produce nicio schimbare în privința Secretarului General.

b) Efectele directe ale războiului din Vietnam și ale acțiunii hotărâte a președintelui Johnson în Republica Dominicană ar putea duce, nu după mult timp, la schimbări în politica Administrației față de Europa de Est, care să fie mai aproape de pozițiile ACEN. Dacă Uniunea Sovietică va continua cu poziția dură pe care o urmează acum față de S.U.A. în Vietnam și față de Statele Unite și Germania Federală la Geneva, statele satelit sunt obligate să continue atacurile lor recente contra S.U.A., cât și ajutorul pentru subversiunea comunistă din Cuba și America Latină. Acest proces va distruge miturile și iluziile care au dominat cel puțin o parte a Departamentului de Stat despre „titoism” și „comunismul național” în Europa de Est și posibilitatea unei mai mari independențe față de Moscova, care să fie de folos în vreun fel Statelor Unite.

(Va urma)

Contents (Romanian History) M.E. Ionescu The Romanians are the only people of Latin origin and Orthodox faith. Our faith would place us on one side of the Huntington line. The origin and the „foundation“ of the Romanian Principalities of Wallachia and Moldova with political apport from Transylvania place us, from the very beginning, in the Occidental world ● D.-D. Prunariu How did I flew in Cosmos and which are our chances to have another cosmonaut ● L. Zamani First of May at the beginning of the last century ● R. Spiridon The lost manuscript of Dinu Pillat founded in the Securitatea archives ● M. Tejchman How was created the Little Entente. The Czechoslovakian point of view ● D. Preda What and how succeeded to do the Little Entente in the between the wars period ● C.P. Buiumaci The communists wanted to build the new National theater with the help of Soviet experts ● I. Scurtu The creation of the Communist Party, a national feast before 1989, is still a controversial topic. What did really voted the delegates at May 8th 1921 Congress? ● I. Cașu Repression in the Soviet Republic of Moldavia during de-Stalinization. The Zaharia Doncev case ● L. Dincă The Center for Byzantine Studies and Christian Encounters, under the patronage of Holy Apostles Peter and Andrew, reopened in Bucharest ● M. Sala Strange etymologies ● S. Marițiu The story of the 5.000 lei banknote, which was in circulation for only nine months ● G. Filitti In Romania 100 years ago: continuous scandals, new members elected in the Romanian Academy, king Charles Ist deposed a sheaf of flowers at general George Manu's bier ● Constantin Antip, the first editor-in-chief of „Magazin istoric“ passes away. Recollections from college years ● N. Ionescu The „Mihail Kogalniceanu“ College from Vaslui ● M.C. Verzea, E. Cojocariu Elena Cuza in Piatra Neamt ● Romanian Documents at Hoover Institution (CXIV). Brutus Coste is removed as secretary general of the Assembly of Captive European Nations

Содержание (Румынская история) М.Е. Ионеску Румыны, единственный народ латынского происхождения и православной религии. Религиозная принадлежность ставила бы нас на одной стороне „Линии Хэнтингтона“. Латынское происхождение и способ создания „румынских стран“ за Карпатскими горами ставят нас с самого начала в рамках западной цивилизации ● Д.-Д. Прунариу Как я летал в космос и какими являются перспективы иметь ещё одного румынского космонавта ● Л. Замани День 1 Мая в Бухаресте в начале прошлого столетия ● Р. Спиридон Рукопись книги писателя Дину Пиллата, найдена в архивах бывшего Секуритате ● М. Тайхман Как создавалась Малая Антанта; чехословацкая точка зрения ● Д. Преда Что именно и сколько удалось Малой Антанте сделать в межвоенном периоде ● К.П. Буюмач Коммунисты хотели строить Национальный Театр при помощи советских экспертов ● И. Скурту Создание РКП, национальный праздник до 1989 г., остаётся спорной темой истории. Что именно голосовали делегаты съезда в мае 1921 г.? ● И. Кашу Репрессии в Молдавской ССР во время десталинизации. Дело Захарии Дончева ● Л. Дынкэ Снова открыт в Бухаресте Центр византийских исследований и христианских встреч под покровительством Св. Апостолов Петру и Андрей ● М. Сала Странные родства слов ● С. Марициу История 5.000 лей купюры, которая действовала только 9 месяцев ● Дж. Филитти В Румынии 100 лет тому назад: бесконечные скандалы, новые члены Румынской Академии, король Карол I у гроба генерала Джордже Ману ● По случаю смерти Константина Антипа, первого главного редактора журнала „Магазин историк“, воспоминания лицейных лет ● Н. Ионеску Лицей „Михаил Когэлничану“ в Васлусе ● М.К. Верзя, Е. Кожокариу Елена Куза в городе Пятра Нямец ● Румынские документы в Гуверском Институте (CXIV). Брутус Косте, генеральный секретарь Ассамблеи европейских пленённых наций, уволен с должности

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile postale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3, sector 1 PO Box 15-702, cod 010155, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Sala Palatului, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul.

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coresi“ S.A. – București
ISSN 0541-881X

Lei 4,50

DIALOG CU CITITORII

Puteți direcționa 2% din impozitul anual către Fundația Culturală Magazin Istoric, cont RO10RNCB0080005630130001, B.C.R., Sucursala Sala Palatului, C.I.F. RO 1590422.

4 APRILIE 1944

Domnul COSTACHE NEDELUCU, din Craiova, ne trimite câteva rânduri cu amintirile sale din timpul bombardamentului anglo-american asupra Capitalei, din 4 aprilie 1944.

Sunt lucruri pe care nu le poți uita! La șase ani am învățat cum urlă o bombă care vine drept spre tine și cum face alta care cade la distanță. Nu poți decât să te rogi bunului Dumnezeu ca pe viitor cel puțin copiii să fie scutiți de astfel de experiențe.

Eram în Gara de Nord cu părinții, evacuați din Cernăuți, și așteptam un tren de Timișoara, care nu se mai forma. La ora 10 a.m. a fost un exercițiu de apărare antiaeriană. Totul a decurs ca la carte! Dar trenul nu se forma. A sunat alarma din nou și de data aceasta nu a luat-o nimeni în serios. Lumea a ieșit în fața gării. Era o zi senină, dar foarte răcoroasă. Pe cer se vedeau multe avioane care se învârtteau deasupra Bucureștiului. Și pentru un copil era o treabă foarte atractivă. Toată lumea stătea gură cască la ele. Eram de trei ani în război. Cum nu

s-a întrebat nimeni de unde atâtea cvadrimotoare, când nici măcar nemții nu aveau marfă de asta! La un moment dat a început să tragă antiaeriana și avioanele au început bombardamentul. Cumplită panică.

Tata m-a băgat în rigola trotuarului și s-a aruncat peste mine. Am intrat apoi sub palatul C.F.R., care era în construcție. Parcă-l văd și astăzi. Aripa dinspre gară era în roșu, la fel ca aripa dinspre Dinicu Golescu. Aripa care dă în actuala Alee a Gării de Nord era în cofraje pe la etajul V (?). Au fost trei valuri de avioane, cu pauze destul de mari între ele (o veșnicie pentru cei care așteptau!). Aceste pauze erau cam așa: mai întâi înceta sarabanda bombelor, apoi tăcea antiaeriana și se auzeau avioanele îndepărtându-se, apoi o lungă și grea tăcere ca să auzi zgomotul avioanelor care se apropiu, antiaeriana și apoi urletul bombelor și exploziile. Cel mai sinistru era faptul că toată clădirea se zguduia când trăgea antiaeriana de pe Palatul C.F.R., care n-a tăcut o clipă. Ultimele bombe lansate de al treilea val au căzut pe palatul C.F.R.

O bombă a căzut pe aripa dinspre actuala Alee a Gării de Nord și blocurile de beton aruncate de explozie ne-au secerat la picioare. Toată familia a ieșit de acolo cu picioarele rupte. A urmat apoi evacuarea spre Spitalul Militar, aflat la doi pași, și noaptea de acolo, lucruri pe care nu le pot uita. De jur-împrejur mureau oameni și vedeam călugărițe care le aprindeau lumânările.

De neuitat a fost setea care m-a măcinat toată noaptea, spitalul nu avea apă, conductele fiind sparte de bombe. Rănilor le spălau cu benzină pe atunci cifra octanică se făcea prin cracare și nu prin adaos de plumb, așa că benzina se putea folosi și la așa ceva. A doua zi am fost puși în ghips, rănilor erau ușoare fracturi închise – și ne-au dat drumul. A urmat drumul cu căruța prin comuna Joița, din județul Ilfov, Cosoba etc. și în vară am ajuns și ne-am stabilit la Strehaia, unde mi-am început și studiile. Au urmat apoi niște ani foarte grei, iar de Sfântul Dumitru al anului 1946 am devenit bucureștean, terminând aici școala primară, liceul (la Sfântu Sava), facultatea, primii 12 ani de simbrerie și doctoratul.

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin Istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin Istoric figurează în catalogul Poștei Române la poziția 19.356.

În București revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Măcăineanu, nr. 1-3, etajul 3, camera 283, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea on-line a revistei www.magazinistoric.ro, unde veți avea acces începând cu primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești.

magazin istoric

5 948384 040074 05